

Mwongozo wa Kujifunza Kwa Jumla:

Utekelezaji wa Mtaala unaozingatia Umahiri (CBC) na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) nchini Kenya

Kwa ajili ya matumizi katika programu za tathmini ya muhtasari na mafunzo ya kirika ya mwalimu.

Imetengenezwa ndani ya Mradi wa (QHL) Ubora wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla

Julai 2022

Childhood Education
International

Jedwali la Yaliyomo

Bofya kichwa chochote hapa chini ili kuruka moja kwa moja hadi sehemu hiyo katika kitabu hiki cha mwongozo.

Shukrani	2
Vifupisho na Masharti Muhimu	3
Dibaji	5
Dibaji	6
Shughuli za Kabla ya Kujifunza	8
Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #1: Pumzi ya sehemu nne (kupumua kwa mraba)	14
Utangulizi	16
Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL)	16
Mtaala unaozingatia Umahiri wa nchini Kenya	17
Tafakari ya Washiriki Mradi wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla juu ya Changamoto za Kufundisha	20
Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #2: Kuunganisha taarifa kwa kuibua	23
Ufafanuzi wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, Mifumo na Mifano	24
Shughuli za Darasani Zilizounganishwa za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia	28
Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #3: Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika maisha yako!	33
Mtaala unaozingatia Umahiri wa nchini Kenya (MUU)	34
Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #4: Kuhamisha Lengo ili Kuonyesha upya na kuweka karibu	45
Utekelezaji wa MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa Kujifunza kwa jumla	47
Mikakati ya Kufundisha	47
Nyaraka za Kitaalamu	51
Mfano wa Mipango ya Masomo	54
Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #5: Kufikiri kwa Kisitiari	75
Kutathmini na Kutathmini Uwezo wa Msingi, Maadili, na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia	76
Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #6: Tatu-Mbili-Moja (Tafakari na hatua za Mbele)	86
Kiambatisho A: MMK Yaliyofafanuliwa	87
Kiambatisho B: Mifano ya Mafunzo ya Huduma ya Jamii	88
Kiambatisho C: Usawa & Ujumuishaji	90
Kiambatisho D: Mitaala ya pamoja ya Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia inasaidia	93
Kiambatisho E: Maelezo ya Teknolojia	95
Kiambatisho F: Faharasa	97

Kazi hii ya [Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu](#) katika [Elimu ya Utotoni ya Kimataifa](#) imeidhinishwa chini ya [leseni ya Kimataifa ya Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](#).

Uundaji wa kitabu hiki cha mwongozo haungewezekana bila michango ya watu wengi. La muhimu zaidi, tunashukuru kwa Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla, timu tofauti ya waelimishaji kutoka kote nchini Kenya ambao walileta hali halisi za darasani zao, mitazamo kutoka kwa majukumu mengi ya waelimishaji, na tajiriba, uzoefu wa kipekee wa maisha kwa mchakato wa ubunifu wa kuunda kitabu hiki cha mwongozo. Walichangia katika upangaji, utafiti, uandishi, kushiriki, na kurekebisha rasilimali hii. Pia tunawashukuru wadau wengi kote nchini Kenya ambao walichangia maoni na mchango muhimu kwa ajili ya waraka huu katika mchakato wetu wote, wakiwemo wafanyakazi wenzetu kutoka Kituo cha Elimu ya Hisabati, Sayansi na Teknolojia barani Afrika (CEMASTEА), washiriki wa kitivo kutoka Chuo Kikuu cha Kenyatta, na wakufunzi nchini. Kambi ya Wakimbizi ya Kakuma, katika Shule za Rusinga, katika Shule ya Desai Memorial, na Shule ya Msingi ya Jamhuri Estate jijini Nairobi.

Asante kwa timu ya mradi katika Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu na Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla QHL:

Oula Abu Amsha

Mshauri Mkuu wa Mradi
Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu
Elimu ya Mtoto Kimataifa

Gladys Aliviza Mwugusi

Mshiriki Mkuu wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla
Mkufunzi wa Taifa
Kituo cha Elimu ya Hisabati, Sayansi na Teknolojia
Barani Afrika (CEMASTEА)

Mayen Aguer Arok

Mshiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla
Mwezesaji wa Kujifunza
Mafunzo ya Jesuit Ulimwenguni Kote
Kakuma, Kenya

Eunice Nyakio

Mshiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla
Mwalimu, Kiingereza na Fasihi (Mkuu wa Idara ya
Teknolojia na Ushirikiano) Shule ya Upili ya Githunguri
Ruiru Kiambu, Kenya

Laren Droll

Mbuni wa Picha
Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu
Elimu ya Mtoto Kimataifa

Joy Ngesa Oduor

Mshiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla
Mwalimu, Kiswahili na Elimu ya Dini ya Kikristo
Kituo cha Elimu cha Sharp
Nairobi, Kenya

Julie Kasper

Meneja wa Programu
Chuo cha Kuelimisha Wakimbizi
Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu
Elimu ya Mtoto Kimataifa

Alisa Vereshchagin

Mshauri wa Mradi
Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu
Elimu ya Mtoto Kimataifa

Vianney Mpitabavuma

Mshiriki Mkuu wa Mradi wa Ubora wa
Mafunzo ya Jumla
Shule ya Sekondari ya Wakimbizi ya Kakuma
Windle International
Turkana Magharibi, Kenya

Diana Woolis

Mkurugenzi
Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu
Elimu ya Mtoto Kimataifa

William Kiarie Muchugia

Mshiriki Mkuu wa Mradi wa Ubora wa
Mafunzo ya Jumla
Mwalimu Mkuu
Shule ya Msingi ya Jamhuri Estate
Nairobi, Kenya

Vifupisho na Masharti Muhimu

Vifupisho:

Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi (MEM)	Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi, kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala(KICD)
Mtaala unaozingatia Umahiri(MUU)	Mtaala unaozingatia Umahiri; Mtaala wa kitaifa nchini Kenya
Afya ya Akili na Msaada wa Kisaikolojia na kijamii(MHPSS)	Afya ya Akili na Msaada wa Kisaikolojia na kijamii
Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK)	Masuala Muhimu na ya Kisasa
Msaada wa Kisaikolojia na Kijamii (MKK)	Msaada wa Kisaikolojia na Kijamii
Mafunzo ya Kijamii na Kihisia(SEL)	Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
STUH	Sayansi, Teknolojia, Uhandisi na Hisabati

Maneno muhimu:

Shughuli ya Kujifunza kwa jumla	“Kujifunza kwa jumla ni mbinu ya ufundishaji na ujifunzaji ambayo hukuza kikamilifu vipengele vyote vya utambulisho wa mwanafunzi na kuwa (ikiwa ni pamoja na kijamii, kihisia, kiroho, kisanii, ubunifu, utambuzi, kisaikolojia, na kimwili) kusaidia kujifunza kwa kujitegemea na kwa kujifunza maisha yote. ” - Ufafanuzi kutoka kwa Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla (QHL) nchini Kenya
Ujumuishaji	Ujumuishaji ni zoezi la kukaribisha na kutoa ufikiaji kamili na fursa kwa kila mwanafunzi bila kujali hali ya uraia, uwezo wa kimwili au uwezo wa utambuzi, jinsia, tabaka la kijamii, dini, lugha ya nyumbani, au sifa nyingine za kipekee. Sera ya Sekta ya 2018 kwa Wanafunzi na Wafunzwa Wenye Ulemavu nchini Kenya inafafanua elimu-jumuishi kuwa mbinu ambayo kulingana nayo “wanafunzi na wanaofunzwa wenye ulemavu wanapewa afua zinazofaa za kielimu ndani ya taasisi za kawaida za mafunzo kwa kuwapatia malazi ya kuridhisha na usaidizi unaofaa.” Pata maelezo zaidi kuhusu sera za elimu na ujumuishaji za Kenya zenye mahitaji maalumu hapa.

**wanafunzi walio
katika mazingira
magumu**

kuathirika kunaweza kufafanuliwa kuhusiana na umaskini, jinsia, uwezo tofauti, hali ya ukimbizi, kuhama, na hali zingine zinazoweza kutengwa au kuhatarisha. kuathirika unaweza kusababisha ukosefu wa usawa katika upatikanaji wa rasilimali na huduma pamoja na tofauti katika malengo ya kujifunza kwa wanafunzi. Katika kijitabu hiki, tunawaomba waelimishaji kuwazingatia wanafunzi wote walio katika mazingira magumu wanapofikiria kuhusu Kujifunza kwa jumla kupitia MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia.

- **Kiambatisho F (kurasa 84-88) kinajumuisha istilahi za ziada na muhimu zinazotumiwa katika kitabu hiki cha mwongozo na katika hati na nyenzo zilizounganishwa.**

Mwalimu mpendwa,

Kitabu hiki cha mwongozo kinalenga kutoa mafunzo ya kirika (mwalimu-kwa-mwalimu) kwa ajili ya utekelezaji bora wa Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya ili kufikia malengo ya Kujifunza kwa jumla kwa watoto wote nchini kote, ikiwa ni pamoja na watoto wa wakimbizi, waliohamishwa, au mazingira magumu.

Hizi ni nyakati za misukosuko (au ngumu) na pamoja na changamoto tunazokabiliana nazo kama waelimishaji, tunaweza pia kupata fursa na matumaini. Kitabu hiki cha mwongozo kimeundwa kwa kuzingatia ahadi hii, na waelimishaji kwa waelimishaji—kwa ajili yako! Tunataka kukusaidia katika kazi yako na wakimbizi, waliohamishwa, na watoto na vijana walio katika mazingira magumu, ili kuhakikisha kwamba watoto wote nchini Kenya wanahisi hali ya kuhusishwa, ujumuishaji, na fursa ndani ya shule zetu. Pia tungependa kuunga mkono juhudi zako za kutekeleza Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya kwa lengo la kuunda nafasi shirikishi za Kujifunza kwa jumla ndani ya madarasa yote. Tunatumai kijitabu hiki kitakupa nyenzo za usaidizi kwa kazi yako. Pia tunatumai kitabu hiki cha mwongozo kinaweza kualika mazungumzo (hasa yakitekelezwa kupitia Mduara wa Kujifunza kwa Walimu au Jumuiya ya Kujifunza ya Kitaalamu na wenzetu) kuhusu MUU, mafunzo ya jumla, Masuala Muhimu na ya Kisasa (MKK), Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL), na mengi zaidi.

Ulimwenguni, kuna mazungumzo mengi kuhusu Afya ya Akili na Msaada wa Kisaikolojia na kijamii (MHPSS) na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) ndani ya elimu. Huenda umesikia sheria na masharti haya, na mengine, katika mafunzo ambayo umepokea au unapotafuta rasilimali na nyenzo mtandaoni. Lengo moja la kitabu hiki cha mwongozo ni kufanya uhusiano kati ya SEL/MHPSS na MUU. Kwa njia hii, unaweza kuelewa vyema ajenda na mazungumzo ya elimu ya kimataifa kuhusiana na kazi unayofanya hapa na sasa hivi nchini Kenya.

Inatarajiwa kuwa kijitabu hiki kitaimarisha jumuiya za utendaji miongoni mwa walimu na waelimishaji wanaofundisha katika hali ya mikasa, dharura, kuhama, wakimbizi, na mazingira mengine yenye changamoto kote nchini Kenya. Inaangazia mipango ya somo inayolingana na MUU ambayo walimu wanaweza kutumia ili kuwezesha ukuzaji wa stadi zinazofaa kwa wanafunzi wao kwa lengo la kusaidia ujifunzaji wa jumla. Kitabu hiki cha mwongozo pia kinaweza kutumika kama kianzio cha ushirikiano: kikitumiwa katika tathmini ya muhtasari, kinaweza kusaidia muunganisho, kutafakari, na majaribio. Walimu waliopata mafunzo wanahimizwa kupanua ujifunzaji wao kwa wenzao na wengine katika mtandao/mitandao yao ya kitaaluma kwa kuwaalika kutazama ufundishaji wao na kuimarisha jumuiya za kitaaluma ambazo walimu wanaweza kujadili na kutathmini utekelezaji wa MUU (na SEL) katika jamii zao husika. Mwongozo Mwenza wa Mwezeshaji kwa kitabu hiki cha mwongozo unapatikana.

Tunakuhimiza kusoma kijitabu hiki, kupima na kurekebisha nyenzo kutoka kwa kijitabu darasani kwako, zungumza na wenzako kuhusu kijitabu hiki na kuhusu juhudi zako za utekelezaji wa MUU, na uwasiliane na maofisa wa usaidizi wa mtaala na maafisa wa uhakikisho wa ubora kwa usaidizi wa ziada kama inavyohitajika. Kama waelimishaji, tunajifunza kila wakati. Tunatumai kijitabu hiki kitachangia kwa njia ndogo katika *ujifunzaji wenu wa jumla*. Tunaamini uwezo wenu. Tunasherehekea kujitolea kwenu katika kufundisha na kujifunza. Tunahimiza ukuzaji wa uwezo wenu wa kitaaluma.

Wako mwaminifu,

Washiriki Waandamizi wa Mradi wa Uboru wa Mafunzo ya Jumla (na Wanachama wa Timu ya CPL wanaounga mkono)

Mwalimu mpendwa,

Kitabu hiki cha mwongozo kinalenga kutoa mafunzo ya kirika (mwalimu-kwa-mwalimu) kwa ajili ya utekelezaji bora wa Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya ili kufikia malengo ya Kujifunza kwa jumla kwa watoto wote nchini kote, ikiwa ni pamoja na watoto wa wakimbizi, waliohamishwa, au mazingira magumu.

Hizi ni nyakati za misukosuko (au ngumu) na pamoja na changamoto tunazokabiliana nazo kama waelimishaji, tunaweza pia kupata fursa na matumaini. Kitabu hiki cha mwongozo kimeundwa kwa kuzingatia ahadi hii, na waelimishaji kwa waelimishaji—kwa ajili yako! Tunataka kukusaidia katika kazi yako na wakimbizi, waliohamishwa, na watoto na vijana walio katika mazingira magumu, ili kuhakikisha kwamba watoto wote nchini Kenya wanahisi hali ya kuhusishwa, ujumuishaji, na fursa ndani ya shule zetu. Pia tungependa kuunga mkono juhudi zako za kutekeleza Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya kwa lengo la kuunda nafasi shirikishi za Kujifunza kwa jumla ndani ya madarasa yote. Tunatumai kijitabu hiki kitakupa nyenzo za usaidizi kwa kazi yako. Pia tunatumai kitabu hiki cha mwongozo kinaweza kualika mazungumzo (hasa yakitekelezwa kupitia Mduara wa Kujifunza kwa Walimu au Jumuiya ya Kujifunza ya Kitaalamu na wenzetu) kuhusu MUU, mafunzo ya jumla, Masuala Muhimu na ya Kisasa (MKK), Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL), na mengi zaidi.

Ulimwenguni, kuna mazungumzo mengi kuhusu Afya ya Akili na Msaada wa Kisaikolojia na kijamii (MHPSS) na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) ndani ya elimu. Huenda umesikia sheria na masharti haya, na mengine, katika mafunzo ambayo umepokea au unapotafuta rasilimali na nyenzo mtandaoni. Lengo moja la kitabu hiki cha mwongozo ni kufanya uhusiano kati ya SEL/MHPSS na MUU. Kwa njia hii, unaweza kuelewa vyema ajenda na mazungumzo ya elimu ya kimataifa kuhusiana na kazi unayofanya hapa na sasa hivi nchini Kenya.

Inatarajiwa kuwa kijitabu hiki kitaimarisha jumuiya za utendaji miongoni mwa walimu na waelimishaji wanaofundisha katika hali ya mikasa, dharura, kuhama, wakimbizi, na mazingira mengine yenye changamoto kote nchini Kenya. Inaangazia mipango ya somo inayolingana na MUU ambayo walimu wanaweza kutumia ili kuwezesha ukuzaji wa stadi zinazofaa kwa wanafunzi wao kwa lengo la kusaidia ujifunzaji wa jumla. Kitabu hiki cha mwongozo pia kinaweza kutumika kama kianzio cha ushirikiano: kikitumiwa katika tathmini ya muhtasari, kinaweza kusaidia muunganisho, kutafakari, na majaribio. Walimu waliopata mafunzo wanahimizwa kupanua ujifunzaji wao kwa wenzao na wengine katika mtandao/mitandao yao ya kitaaluma kwa kuwaalika kutazama ufundishaji wao na kuimarisha jumuiya za kitaaluma ambazo walimu wanaweza kujadili na kutathmini utekelezaji wa MUU (na SEL) katika jamii zao husika. Mwongozo Mwenza wa Mwezeshaji kwa kitabu hiki cha mwongozo unapatikana.

Tunakuhimiza kusoma kijitabu hiki, kupima na kurekebisha nyenzo kutoka kwa kijitabu darasani kwako, zungumza na wenzako kuhusu kijitabu hiki na kuhusu juhudi zako za utekelezaji wa MUU, na uwasiliane na maofisa wa usaidizi wa mtaala na maafisa wa uhakikisho wa ubora kwa usaidizi wa ziada kama inavyohitajika. Kama waelimishaji, tunajifunza kila wakati. Tunatumai kijitabu hiki kitachangia kwa njia ndogo katika *ujifunzaji wenu wa jumla*. Tunaamini uwezo wenu. Tunasherehekea kujitolea kwenu katika kufundisha na kujifunza. Tunahimiza ukuzaji wa uwezo wenu wa kitaaluma.

Wako mwaminifu,

Washiriki Waandamizi wa Mradi wa Uboru wa Mafunzo ya Jumla (na Wanachama wa Timu ya CPL wanaounga mkono)

Kitabu hiki kinashughulikia malengo yafuatayo ya kujifunza kitaaluma:

1. Jenga uelewaji wa Umahiri wa Msingi (MUU), Maadili, na Masuala Muhimu na ya Kisasa ambayo yanajumuisha Mtaala wa Kitaifa wa Kenya na utambue njia ambazo hizi zinasaidia Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, ujumuishaji na ujumuishaji, na kujifunza kwa jumla.
2. Fuatilia maendeleo ya kimataifa katika MHPSS/SEL na maendeleo ya kitaifa ya MUU na utambue sifa za mifumo mashuhuri na inayohusiana.
3. Tambua jinsi MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia zinaweza kuwa na manufaa hasa kwa wanafunzi waliohamishwa na wakimbizi.
4. Unda mipango ya somo ambayo inatambua kikamilifu malengo ya MUU, ikijumuisha MMK, kujifunza kwa huduma ya jamii, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, na mbinu zingine za kujifunza kwa jumla.

Je, malengo **yako** ya kujifunza kitaaluma ni yapi? Je, unatarajia kupata nini kutokana na kusoma kwako kwa kitabu hiki cha mwongozo? Je, kuna chochote ungeongeza kwenye orodha iliyo hapo juu? Ikiwa sivyo, unawezaje kufafanua malengo yako? Tumia nafasi hii **kuweka nia yako ya kujifunza**.

Shughuli za Kabla ya Kujifunza

Kabla ya kuchunguza maudhui ya kitabu hiki cha mwongozo, kamilisha shughuli tatu zifuatazo ili kuamilisha maarifa yako ya awali na kueleza malengo yako ya kujifunza. Shughuli mbili za kwanza zimekusudiwa kukamilika kwa kujitegemea. Shughuli ya tatu imeundwa kwa mpangilio wa kikundi.

1. UANDISHI WA HABARI

Kama mwalimu, kuna uwezekano tayari unajua kitu kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na MUU. Katika jibu fupi la jarida, jibu maswali yafuatayo.

1. Je, unafafanuaje Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL)? Tafadhali andika ufafanuzi kwa maneno yako mwenyewe. Usijali kuhusu jibu "sahihi" hapa. Shiriki kile unachofikiri Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanatokana na kufichuliwa kwako hapo awali kwa dhana hii au kulingana na sehemu za sehemu (maneno) kijamii, kihisia, na kujifunza.

---

2. Je, unajua nini kuhusu Mtaala wa Kuzingatia Umahiri wa Kenya (MUU)? Toa maelezo mafupi ya MUU hapa, kulingana na mafunzo yoyote ya awali ambayo umekuwa nayo.

---

3. Je, ungependa kujifunza nini kuhusu utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na MUU darasani kwako?

---

2. JARIBIO-KABLA

Fanya jaribio lifuatalo, lililotolewa kutoka kwa *Kitabu cha Mkufunzi wa Uingiliaji wa Kijamii na Kihisia* cha Kamati ya Kimataifa ya Uokoaji(IRC)i, ili kutathmini ujuzi wa awali wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Fikiria kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kuhusiana na yale ambayo umefundishwa hapo awali kuhusu MUU na kile unachofanya ndani ya darasa lako linaloongozwa na MUU.

Amua kama taarifa zifuatazo ni za kweli au si za kweli. Zungushia jibu lako. Katika nafasi iliyo chini ya taarifa, eleza kwa nini umechagua "kweli" au "si kweli."

1) Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) hufundishwa darasani pekee.

KWELI | SI KWELI

.....

2) Wawezeshaji [walimu] wanapaswa kuiga ujuzi wa kijamii na kihisia.

KWELI | SI KWELI

.....

3) Wakati wa somo la kijamii na kihisia, mwezeshaji [mwalimu] afuate mpango wa somo lake aliyopanga.

KWELI | SI KWELI

.....

4) Watoto lazima wawe na uwezo kamili wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kabla ya kuendelea na mwingine.

KWELI | SI KWELI

.....

5) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kufundishwa kwa njia hai, rafiki kwa mtoto na inayomlenga mwanafunzi.

KWELI | SI KWELI

.....

6) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni kwa watoto pekee.

KWELI | SI KWELI

.....

7) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni sehemu ya kujifunza kwa jumla.

KWELI | SI KWELI

.....

MAJIBU YANAYOPATIKANA KWENYE UKURASA WA 11.

3. UJENZI WA DARAJA

Chuo Kikuu cha Uholanzi, timu ya wahadhiri wa "Teaching Africa", 2016-2020; shughuli aliyoshirikiwa na Mshiriki Mkuu wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla Vianney Mpitabavuma.

Utangulizi: Ikiwa unakutana na wenzako kwa kipindi cha moja kwa moja, cha ana kwa ana, tunapendekeza ujaribu shughuli hii ili kujenga ari ya pamoja katika Mduara wako wa Kujifunza kwa Walimu (au jumuiya ya kujifunza kitaaluma). Shughuli inaunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na STUH, inayoangazia maadili mengi ya msingi na umahiri mkuu katika moyo wa MUU. Kwa njia hii, huwezesha maarifa ya awali na kukuza shauku katika maudhui katika kitabu hiki cha mafunzo. Mwalimu mshiriki katika shughuli hii alibainisha, "Tulipoanza shughuli ya Ujenzi wa Daraja, mwanzoni tulifikiri: 'Wamekuja kutupotezea muda.' Lakini tulipoipitia, tulikuja kuithamini. Tumejifunza jambo fulani" Shughuli hii inahimiza ushirikiano na mawasiliano kati ya wanakikundi.

Lengo: Fanya kazi kama timu kuunda daraja kwa kutumia karatasi na kalamu ya alama pekee.

Katika shughuli hii washiriki wanajizoeza kufanya kazi pamoja na kwa uhuru, kuwasiliana kwa ufanisi, na kutafakari kazi waliyofanya. Shughuli inahusisha washiriki katika Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa kuhimiza yafuatayo:

- Kupanga mikakati ya vikundi na kujenga timu
- Kuzingatia maoni na mitazamo mingi
- Mwingiliano wa ushirika na mgawo wa jukumu
- Kuwasukuma washiriki kutokata tamaa na kuendelea pale wanapokuwa wamekata tamaa

Utekelezaji na Muda: Shughuli hii inafaa zaidi kwa mwanzo wa mwaka wa shule au muhula wa masomo.

Muda: Takriban saa 2.5 (badilisha inavyohitajika kwa muktadha wako)

- Dakika 5 kutoa vifaa na maagizo
- saa 1 kwa ajili ya ujenzi
- Saa 1-1.5 kwa kikao cha mawasilisho

Nyenzo:

- Ream moja ya karatasi ya printa
- kalamu za wino mnono

Iwapo huna nyenzo zilizopendekezwa zinazopatikana katika mpangilio wako unaweza kuzibadilisha kwa nyenzo nyingine ambazo zinapatikana kwa urahisi zaidi, ikiwa ni pamoja na nyenzo zilizosindikwa au kutumika tena.

Majukumu:

- Mwezeshaji
- Mwangalizi
- Washiriki wa timu (washiriki waalimu)

Muundo: Walimu watafanya kazi katika timu za watu 5 (idadi hii inaweza kunyumbulika, lakini timu zote zinapaswa kuwa na takriban idadi sawa ya washiriki). Timu zinaweza kujichagulia au msimamizi anaweza kuweka washiriki katika timu. Kuna mtu mmoja ambaye amepewa jukumu la "mwangalizi." Mwangalizi ataangalia maendeleo ya timu kwa uangalifu mkubwa. Mtu huyu anaruhusiwa kushiriki katika mchakato wa ujenzi. Hata hivyo, kwa sababu inajulikana kwamba kuwa na ufahamu wa ufuatiliaji kunaweza kuathiri tabia, washiriki hawapaswi kujua kile ambacho mwangalizi anafanya. Kwa maneno mengine, washiriki wanapaswa kuwa na uwezo wa kufanya

kazi kwa uhuru na bila vikwazo. Wakati wa kikao cha ujenzi cha saa moja mwalimu huwakumbusha washiriki mara tatu: baada ya dakika 30, 45 na 55. Mwezeshaji hatakiwi kutoa msaada au kujibu maswali hata kidogo baada ya kuanza.

Kinachofuata katika italiki husomwa au kusemwa na mwalimu/mwezeshaji baada ya kutoa karatasi na kalamu za alama kwa vikundi.

"Nyinyi ndio timu ambayo eneo letu linategemea kuzalisha kwa haraka sana katika muda wa saa moja muundo wa daraja la Tarach ili kuwapa watu wenye njaa chakula huko Kalobeyi na kwingineko. Wajenzi wako mahali wakisubiri muundo wako. Thibitisha kuwa malori mawili yanaweza kuvuka wakati mmoja. Una ream ya karatasi ya printa na kalamu za alama. Tumia mawazo yako, fanya kazi pamoja na ujifunze kutoka kwa wachezaji wenzako. Je, kuna maswali yoyote?"

*Kumbuka: Mwezeshaji wa shughuli anaweza kujibu maswali lakini haipaswi kujibu maswali ambayo yanaanza na "jinsi," kama vile "jinsi gani tunaweza kurekebisha hii au hiyo?"

Maagizo ya Plenary:

Mwezeshaji anapaswa kuwaalika washiriki kushiriki maoni juu ya kile wameona, masomo yoyote wamejifunza, na maoni mengine yoyote muhimu.

Waangalizi wanaweza kushiriki kile walichokiona katika timu yao wakati wa mchakato wa ujenzi. Wanapaswa kushiriki nguvu za timu katika shughuli hii.

Maswali mengine ya kuzingatia ni:

- 1) Je, una ujuzi upi wa kijamii ambao timu yako ilitumia wakati wa shughuli hii?
- 2) Ulihisi hisia gani na ulidhibiti vipi hisia hizi?
- 3) Je! Ulihisi kufadhaika? Lini? Ulifanya nini?
- 4) Ni hatua gani zilisaidia kuweka timu yako kufanya kazi pamoja?
- 5) Ni wakati gani unaweza kutumia baadhi ya ujuzi kutoka kwa uzoefu huu hadi mwingine? Zitasaidiaje?
- 6) Je! Umegundua ...?
- 7) Kwa nini unafikiri hiyo ilitokea?
- 8) Hilo linaweza kutokea wapi pengine?
- 9) Ni mafunzo gani ya kijamii na kihisia yalifanyika kwako na kwa wenzako wakati wa shughuli hii?
- 10) Je, unawezaje kutumia mafunzo uliyojifunza kutokana na shughuli hii kwa maisha yako ya kila siku na, pia, katika ufundishaji wa darasa lako?

Maombi ya Ziada:

Shughuli hii inaweza kukamilishwa kwa mafanikio na kundi lolote lile, wakiwemo wanafunzi. Kumbuka kwamba saizi ya kikundi inaweza kuathiri mafanikio ya shughuli na kwamba itafanya kazi vyema na saizi ndogo za darasa. Ikiwa mwalimu anafanya kazi na kikundi kikubwa zaidi, inaweza kuwa bora kuajiri mwezeshaji mwingine au kuchagua mwanafunzi anayewajibika na anayeweza kutumika kama mwezeshaji wa rika lake.

4. Muhtasari wa Shughuli za Kabla ya Kujifunza

Nia ya shughuli za kabla ya mafunzo ilikuwa ni kukutayarisha kwa sehemu zijazo za kitabu hiki cha mwongozo. Kabla ya kuendelea na sehemu inayofuata, tafadhali tafakari kuhusu shughuli hizi za mafunzo ya awali na uzingatie:

- Umejifunza nini kutoka kwa kila shughuli?
- Ni nini kilikuvutia zaidi, kwa nini?
- Ikiwa unafanya kazi kupitia kijitabu hiki na mwenzako, shiriki ufafanuzi wenu wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Je, ufafanuzi wenu unafanana? Je, unatofautiana?
- Shiriki jibu lako kwa swali la 2 katika sehemu ya 1 (uandishi wa habari) na mwanafunzi mwenzako au mwenzako. Je, kuna jambo lolote ambalo mmoja anajua lakini mwingine halijui? Je, kuna tofauti zozote katika uelewa wenu? Ikiwa ni hivyo, ni zipi?
- Ikiwa unafahamu Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, unaona uhusiano gani kati ya hizo mbili?
- Ikiwa unafanya kazi kupitia kijitabu hiki na mwenzako, jadili njia ambazo tayari unatumia Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika kazi yako. Je, unatumia baadhi ya mikakati sawa? Ikiwa mna mbinu tofauti, mnaweza kujifunza nini kutoka kwenu?
- Kwa nini unaamini ni muhimu kushiriki kazi kati ya wafanyakazi wenzako? Je, hili ni jambo la kawaida katika taasisi yako?
- Je, wanafunzi wako wanaweza kufaidika kwa kukamilisha shughuli ya ujenzi wa daraja? Je, unawezaje kurekebisha shughuli kwa darasa au shule yako? Kuna mapungufu gani?

Kulingana na uchunguzi wako katika shughuli hizi za kabla ya mafunzo, unafikiria nini unapoanza somo lako la kitabu na unatarajia kujifunza nini kutoka kwa kitabu hiki cha mwongozo?

tua na ufikirie

Ufunguo wa Jibu la Jaribio la mapema

1) Mafunzo ya kijamii na kihisia (SEL) hufundishwa darasani pekee.

✓ SI KWELI

Mafunzo ya kijamii na kihisia yanaweza kujumuishwa katika mazingira mengi, mwingiliano na shughuli za ziada.

2) Wawezeshaji [walimu] wanapaswa kuiga ujuzi wa kijamii na kihisia.

✓ KWELI

Kwa kuonyesha ujuzi wa kijamii na kihisia, walimu wanaweza kuimarisha kwa wanafunzi wao.

3) Wakati wa somo la kijamii na kihisia, mwezeshaji [mwalimu] afuate somo lake.

✓ SI KWELI

Mafunzo mapya au yasiyotarajiwa yanaweza kufanya iwe muhimu kushughulikia suala, swali au wasiwasi unaojitokeza wakati wa somo.

4) Watoto lazima wawe na uwezo kamili kabla ya kuendelea na mwingine.

✓ SI KWELI

Ustadi fulani unaweza kuchukua muda mrefu kukuza kuliko wengine na wanafunzi wanaweza kufanya kazi kwenye ustadi mwingi kwa wakati mmoja.

5) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kufundishwa kwa njia hai, rafiki kwa mtoto na inayomlenga mwanafunzi.

✓ KWELI

Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kuzingatia mahitaji ya mwanafunzi na yanapaswa kuwa sahihi kimaendeleo.

6) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni kwa watoto pekee.

✓ SI KWELI

Watu wazima wanaweza kushiriki katika Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, pia.

7) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni sehemu ya kujifunza kwa jumla.

✓ KWELI

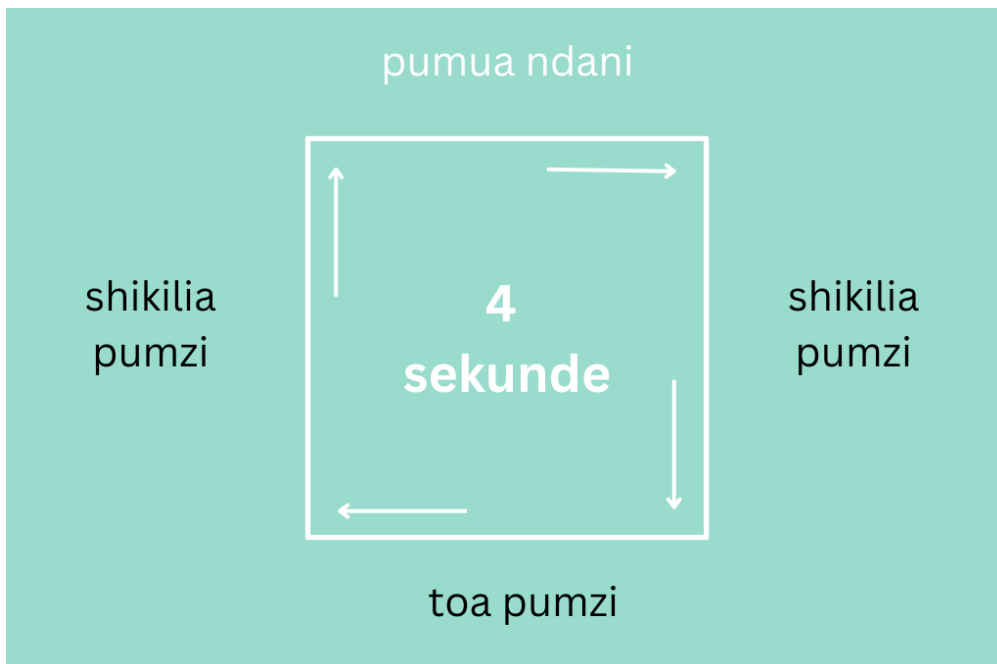
Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni sehemu muhimu ya kujifunza kwa jumla. Kumbuka, tunafanua ujifunzaji wa jumla kama vile: "kufundisha na kujifunza...ambacho hukuza kikamilifu vipengele vyote vya utambulisho wa mwanafunzi na kiumbe (pamoja na kijamii, kihisia, kiroho, kisanaa, kibunifu, kiakili, kisaikolojia na kimwili) ili kujikimu kimaisha. kuelekezwa na kujifunza maisha yote."

Kati ya kila sehemu ya kitabu hiki cha mwongozo, tutakualika usimame na uonyeshe upya. Tutashiriki baadhi ya mazoea ya kuzingatia, madokezo ya uandishi wa habari, na shughuli zinazogusa ubunifu wako ili kusaidia katika Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na ushirikiano wako kamili na nyenzo hii ya maendeleo ya kitaaluma. Kujitunza wenyewe ni sehemu muhimu ya kazi yetu. Kama waelimishaji wanaofanya kazi na kutunza watoto na vijana, tunajua kwamba ikiwa hatutashughulikia ustawi wetu wenyewe, hatuwezi kujitolea kwa bora zaidi kwa wanafunzi katika madarasa yetu. Tunatumai utafurahia mapumziko ya ubongo na matukio

tulivu ya kutafakari yaliyopachikwa katika shughuli za Kujifunza kwa jumla katika kitabu chote cha mwongozo.

Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #1: Pumzi ya sehemu nne (kupumua kwa mraba)

Pumzi ya Sehemu Nne, pia inajulikana kama Kupumua kwa Mraba na Kupumua kwa Sanduku, ni zoezi la kupumua linalodhibitiwa ambapo muda wa kuvuta pumzi, kusitisha, na kutoa pumzi husawazishwa kwa hesabu ya sekunde nne.

Aina hii ya kupumua polepole, iliyozingatia inaweza kuamsha mfumo wa neva wa parasympathetic na, hivyo, kusaidia kupunguza mkazo na wasiwasi, kuunda hisia za utulivu, na kutuliza akili.

Inaweza kufanywa ukiwa umeketi, umesimama, au umelala chini. Wale walio na hali ya matibabu ambayo inaweza kuathiriwa vibaya kwa kupunguza kupumua au kushikilia pumzi yao wanapaswa kushauriana na mtaalamu wa matibabu aliyeidhinishwa kwanza.

Mzunguko mmoja wa mazoezi unafanywa kama ifuatavyo:

1. Vuta pumzi kikamilifu kupitia pua yako kwa hesabu 4.
2. Shikilia pumzi yako kwa hesabu 4.
3. Pumua kupitia mdomo wako kwa hesabu 4.
4. Sitisha kwa hesabu 4.

Imechukuliwa kutoka: <https://occultaspects.home.blog/2018/12/16/the-four-part-breath/>

Kupitia elimu shirikishi, walimu hutafuta kushughulikia vipengele vyote vya ujifunzaji, si matokeo ya kitaaluma pekee. Wakifanya kazi ndani ya muundo unaohusisha watu wazima wengine katika maisha ya mtoto, walimu humsaidia mwanafunzi kukuza mahitaji yao ya kijamii, kihisia, kimaadili na kitaaluma. Kitendo hiki kinasisitiza mazingira mazuri ya shule na kufanya msaada wa mtoto mzima kupatikana kwa wanafunzi wote. Mtaala unaozingatia Umahiri unasaidia elimu shirikishi, hasa masuala ya elimu inayozingatia maadili, ili kuwasaidia watoto wote kufaulu shuleni na pia maishani. Mtaala unaunganisha pamoja nyanja muhimu za kujifunza: ustawi wa kimwili, utamaduni na sanaa, Kujua kusoma na kuandika na mawasiliano; mbinu za kujifunza na utambuzi, hesabu na hisabati, sayansi na teknolojia, na hatimaye, Mafunzo ya kijamii na kihisia (SEL), ambayo huwasaidia wanafunzi kuelewa na kudhibiti hisia kwa njia bora iwezekanavyo.

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL)

Katika miaka 20 iliyopita, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, yanayojulikana zaidi kama SEL, yamepata umaarufu katika duru za elimu kote ulimwenguni. Ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia (CASEL) unafafanua Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kama "upataji wa wanafunzi wa ujuzi wa kutambua na kudhibiti hisia, kuendeleza utunzaji na kujali wengine, kufanya maamuzi ya kuwajibika, kuanzisha mahusiano mazuri, na kushughulikia hali zenye changamoto kwa ufanisi" (CASEL, 2020). Wakala baina ya Mtandao wa Elimu katika Dharura unafafanua Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kama "mchakato wa kupata maadili ya kijamii na kihisia, mitazamo, umahiri, maarifa, na ujuzi ambao ni muhimu kwa kujifunza, kuwa na ufanisi, ustawi, na mafanikio maishani" (INEE, 2016). Kwa kuzingatia athari yake chanya katika ujifunzaji wa maudhui ya kitaaluma na ustawi wa wanafunzi, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanaweza kuwa kipengele muhimu cha mtaala katika miktadha mingi ya ufundishaji na ujifunzaji (Cipriano, 2019). Madhara chanya yaliyoandikwa ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, ambayo yamejadiliwa baadaye katika kitabu hiki cha mwongozo, yanapendekeza kwamba SEL, pamoja na maombi yake, itaendelea kupata kasi katika taasisi za elimu kwa siku zijazo zinazoonekana.

Ingawa utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika madarasa umepata kasi kubwa katika Amerika Kaskazini na Ulaya tangu mwisho wa karne iliyopita, ukuaji wake katika sehemu nyingine za dunia ni wa hivi karibuni zaidi. Katika miaka sita iliyopita, kumekuwa na hamu na ukuaji mkubwa katika ujumuishaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ndani ya elimu katika miktadha ya shida na dharura. Haya yamekuwa matokeo ya miradi inayoongozwa na serikali na miradi ya I/NGO na washirika wa CBO inayoongoza kushughulikia hitaji la msaada wa kisaikolojia na kijamii miongoni mwa watoto na vijana. Hata hivyo, bado kuna nafasi ya kukua katika kuwafahamisha waelimishaji na wazazi wote kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, kutoa mafunzo zaidi katika somo, na kuongeza usaidizi kutoka kwa uongozi ili kuhakikisha utekelezaji mzuri. Ya kwanza ni wasiwasi ulioandikwa vizuri katika nchi nyingi. Nchini Kenya, haswa, 61% ya walimu waliohojiwa na ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia mwaka wa 2016 walionyesha kuwa walihitaji mafunzo mahususi zaidi ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (World Economic Forum, 2016).

Mtaala unaozingatia Umahiri wa nchini Kenya

Marekebisha nchini Kenya yanayotarajiwa katika Dira ya 2030 "yatategemea sana ubora wa mtaji wake wa kibinadamu" (kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, 2017). Katika ulimwengu wa utandawazi, mtaji huu wa binadamu utahitaji kuwa na umahiri muhimu ili kulipeleka taifa mbele kuelekea azma yake ya kuwa nchi ya kipato cha kati. Kama ilivyobainishwa na Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, mtaala wa sasa wa Kenya unazingatia sana tathmini - na hasa tathmini za muhtasari - badala ya umilisi wa ujuzi. Sambamba na tathmini ya mwaka wa 2009 iliyofanywa na Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, mabadiliko ya mtaala pia yanauia kusaidia shauku na vipaji vya wanafunzi huku yakikuza fursa mbalimbali baada ya watoto kumaliza shule, ikiwa ni pamoja na mafunzo ya ufundi stadi (kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, 2017). Mtaala Unaozingatia Umahiri utakuwa umetumika kote nchini Kenya kufikia mwaka wa 2026.

Kama Ripoti za Ofisi ya Kimataifa ya Elimu ya UNESCO, maono ya mageuzi yanalenga:

- 1) Wawezeshe vijana wote kuwa raia wenye tija na wanaowajibika, wanaochukua nafasi zao duniani kwa kujiamini na kujivunia.
- 2) Kuza wanafunzi wanaojitegemea, wanaojiamini, wenye ushirikiano na waliotiwa moyo, wanaopenda kujifunza na walio makini, makini na wanaoweza kutumia kile wanachojifunza.
- 3) Hakikisha kwamba vizazi vijavyo vya raia wa Kenya wamejitolea kuwa raia wema wa kitaifa na kimataifa, walio na ujuzi, maarifa, mitazamo na maadili ili kustawi katika ulimwengu wa kisasa, huku wakijiamini na kujivunia urithi wao wa kitamaduni.
- 4) Wawezeshe vijana kushirikiana na wenzao duniani kote kupitia elimu ya kidijitali ilioboreshwa na umahiri.

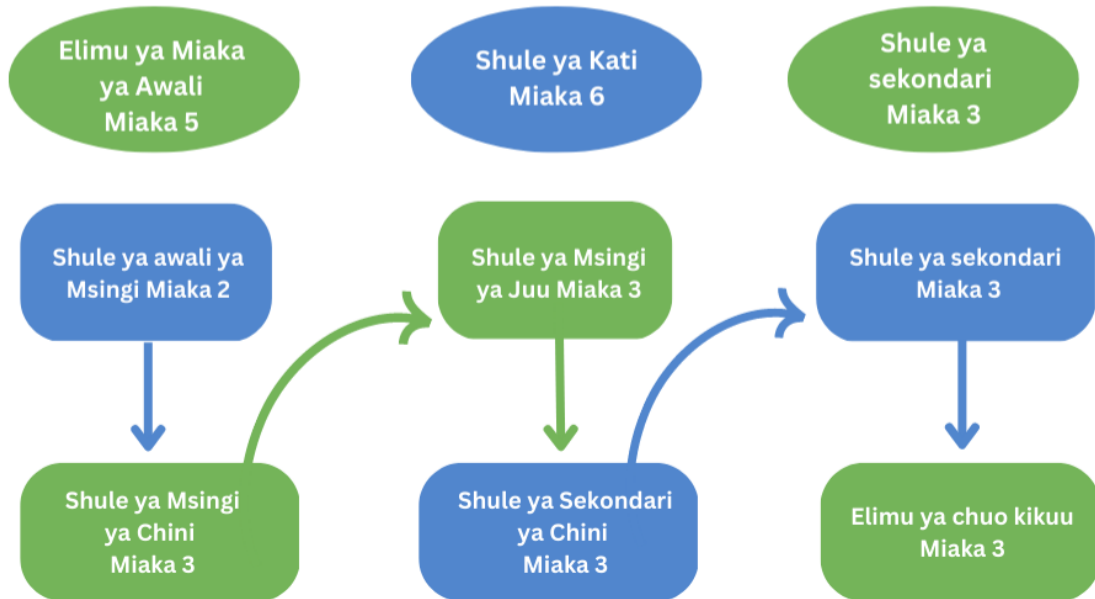

Malengo ya mageuzi yaliyochukuliwa kutoka kwa Kabita, D. N., & Ji, L. (2017)

Kuhama kwa Mtaala unaozingatia Umahiri pia kunahusisha kubadilisha muundo wa mzunguko wa elimu kote nchini Kenya. Huu ni mwondoko wa mtindo wa awali wa 8-4-4 ambapo miaka 8 ilitolewa kwa elimu ya msingi, miaka 4 hadi shule ya upili, na miaka 4 hadi elimu ya chuo kikuu. Mzunguko mpya umeundwa kama ifuatavyo:

Mtaala mpya wa shule nchini Kenya

2-6-6-3

Mzunguko wa Elimu wa MUU:

- 2-Shule ya awali ya msingi
- 6-Shule ya msingi
- 3-Kati (Sekondari ya Chini)
- 3-Sekondari
- 3-Chuo cha juu (Chuo Kikuu)

Taasisi ya Brookings inabainisha changamoto kadhaa kubwa ambazo mfumo wa elimu nchini Kenya unakabiliana nazo, ikiwa ni pamoja na usaidizi mdogo wa kitaaluma kwa walimu, tathmini za wadau wa juu, na ushirikiano mdogo wa masomo ya shule za fani mbalimbali (Kinyanjui, 2018). Zaidi ya hayo, ufaulu wa wanafunzi na ufikiaji wa rasilimali huathiri jinsi wanavyochukuliwa na walimu na wenzao sawa, ambayo inaakisi kujistahi kwao na uhusiano wa kibinafsi (Palermno, 2019).

Changamoto za ziada ni pamoja na kiwango kikubwa cha wanafunzi walioacha shule baada ya Darasa la 7, upungufu mkubwa wa walimu kote nchini Kenya, pamoja na makadirio ya idadi ya watoto milioni 1 ambao wako nje ya shule "ama kwa sababu hawajawahi kuhudhuria, au waliacha shule" (kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, 2017).

Utekelezaji wa Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya unajitahidi kushughulikia mahitaji haya, miongoni mwa maeneo mengine yaliyoainishwa ya ukuaji. MUU inalenga "viwango vya tabaka la kijamii la kimataifa" katika maudhui na rasilimali, ili "kila mwanafunzi wa Kenya awe na maarifa, ujuzi na mtazamo anaostahili na kuhitaji ili kustawi katika karne ya 21" (kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala, 2017). Hasa, Mtaala unaozingatia Umahiri Unalenga katika kupata maarifa, ujuzi, maadili na mitazamo inayotakikana ili kuwawezesha wanafunzi wote, wakimbizi na wasio wakimbizi sawa, kukabiliana na changamoto za maisha. Pia inazingatia ufanikishaji wa matokeo ya ujifunzaji katika suala la mabadiliko ya kitabia yanayotarajiwa.

- **Kamusi ya Msamiati katika Kiambatisho F (kurasa 84-88) inaweza kusaidia kuongoza utafiti wako na mjadala wa nyenzo zilizomo, ikiwa ni pamoja na istilahi zinazohusiana na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala unaozingatia Umahiri kama vile ujuzi wa karne ya 21, ujuzi wa maisha, na ujuzi wa kijamii.**

Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK)

Watoto wanakabiliwa na maelfu ya changamoto na masuala kutokana na mienendo ya kijamii, kitamaduni na kiuchumi katika jamii. Mafunzo ya MUU yanatarajiwa kuwapa wanafunzi wote, wakimbizi na wasio wakimbizi kwa pamoja, ujuzi ufaao wanaohitaji ili kushughulikia kwa ufanisi MMK za maisha ya kila siku, na hivyo kuishi maisha yenye utimilifu na vilevile kuwa mwanachama mwenye tija wa jamii ya Kenya.

Katika mtaala wa awali wa Kenya, MMK zilijulikana kama masuala ibuka na mtambuka. Mtaala unaozingatia Umahiri unajumuisha Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK) ambayo yametambuliwa kuwa muhimu katika maisha ya mtu binafsi ndani ya jamii ya Kenya na jumuiya kubwa ya kimataifa. MMK ni matukio makuu yanayohusiana na mienendo ya kisheria, kiteknolojia, kijamii, kitamaduni na kiuchumi ya jamii. Wanatumia Uwezo wa Msingi wa MUU wa Kenya, Viwango vya Maadili, na mifumo ya kimataifa ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa ujumla zaidi, kudumisha ufahamu na uwajibikaji wa kibinafsi na kijamii, ujuzi wa kutatua matatizo, kufanya maamuzi yenye uwajibikaji, na mengi zaidi.

- **Tazama Kiambatisho A (ukurasa wa 76) kwa maelezo zaidi kuhusu MMK.**

Tafakari ya Washiriki Mradi wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla juu ya Changamoto za Kufundisha

Maoni kutoka kwa Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla wanaohudumu kama walimu katika shule za msingi na sekondari kote nchini Kenya yanaonyesha kwamba wanafunzi wengi—hasa wale ambao wamelazimika kuhama, ni wakimbizi, au wanaokabiliwa na kuathiriwa za mazingira magumu katika maisha yao ya kila siku—wanakabiliwa na changamoto kubwa shuleni. Kuna mambo mbalimbali ya kimuktadha, ya kienyeji na ya kimfumo, ambayo huchangia matatizo ya kijamii na kitaaluma kwa baadhi ya wanafunzi shuleni kote nchini.

Angalizo moja la kawaida ni kwamba kuna wanafunzi katika shule kote nchini Kenya ambao wana tabia ya kugombana na wanaweza hata kupigana na walimu au wao kwa wao. Mapigano yanaweza kuwa ya kimwili, na Walimu Wenzake wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla wanashuku kuwa tabia hii ni matokeo ya utotoni wenye misukosuko na kiwewe miongoni mwa wanafunzi walio katika mazingira magumu nchini Kenya, ikiwa ni pamoja na miongoni mwa wakimbizi na wanafunzi waliokimbia makazi yao. Mshirika mmoja wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla aliona kwamba, katika muktadha wa eneo lake, wanafunzi wakati mwingine huwa na jeuri kati yao kwa kila mmoja katika vikundi vya kijamii, kikabila, au kitamaduni. Mwalimu huyu anashuku kwamba migogoro katika jamii za nyumbani inaonekana katika shule na mazingira ya jirani. Wasichana na wavulana wameonekana kuonyesha tabia za uchokozi, kama vile kuwatetea ndugu na marafiki zao. Kama vile mshiriki mmoja mwalimu wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla alivyosema, walimu wanaweza kupata ugumu kufanya kazi na wanafunzi ambao wana tabia ya usumbufu na vurugu kwa sababu wanaweza kuwa pembezoni mwa jamii, hawana maarifa ya ndani na uhusiano ambao unaweza kusaidia kutatua migogoro fulani, na wao wenyewe wanaweza kuwa waathiriwa wa kutoheshimiwa au vurugu katika miktadha ya ndani, kitaifa na kimataifa. Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla walitafakari jinsi Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) na maadili ya msingi katika moyo wa Mtaala unaotegemea Umahiri (MUU) kunavyoweza kuwasaidia kutatua changamoto hizi.

Washiriki mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla pia wanaona kuwa baadhi ya wanafunzi hawapendi kuandika maelezo au kushiriki kikamilifu darasani. Hali ya hewa na hali ya darasa inaweza kuwa sababu mbili zinazochangia tabia hii. Kuna joto kali sana, kuna upepo na vumbi katika shule za kambi ya wakimbizi ya Kakuma, kwa mfano, kama ilivyo katika maeneo mengine nchini Kenya. Zaidi ya hayo, idadi ya wanafunzi katika kambi za wakimbizi imekuwa ikiongezeka kila mwaka. Moja ya madhara ya ongezeko la idadi ni kwamba sasa kuna zamu mbili ambazo walimu wanaweza kufundisha wakati: zamu ya asubuhi na zamu ya alasiri. Wanafunzi huwekwa katika vikundi vya vikundi, lakini madarasa husalia kuwa makubwa, kwa kawaida wastani kati ya wanafunzi 70 na 120. Kutokana na ukubwa huu, madarasa yana sauti kubwa, na ni vigumu kudhibiti tabia za wanafunzi zisizofaa au sumbufu. Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla hutafuta suluhu kwa changamoto hizi katika mazoea ya darasani ya MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia.

Kenya ni nchi yenye utofauti mkubwa sana yenye makabila mengi ya lugha na makabila yanayoishi ndani ya mipaka yake, wakiwemo watoto na familia kutoka Sudan Kusini, Somalia, Sudan, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Burundi, Rwanda, Uganda, Eritrea, Burkina Faso na Ivory Coast. kutaja machache tu. Hii inazua changamoto nyingine: ile ya vizuizi vya lugha. Hii inatatiza mawasiliano na sio wanafunzi tu, bali pia wanafamilia wa wanafunzi. Matokeo ya kusikitisha lakini yanayoonekana kwa kawaida ya tofauti za kiisimu na kitamaduni miongoni mwa wanafunzi ni uwezekano wa kutoelewana, migogoro, na, katika baadhi ya matukio, ubaguzi kati ya makundi yaliyotofautiana. Matatizo haya yanaongeza changamoto kwa walimu wanaofanya kazi katika mazingira tofauti kote nchini Kenya. Je, ushiriki mkubwa wa wazazi na jamii, miradi ya kujifunza huduma, mbinu

zinazomlenga mwanafunzi na vipengele vingine vya MUU na mbinu bora za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia zinaweza kusaidia kutatua baadhi ya changamoto hizi?

Hatimaye, hali za nyumbani za baadhi ya wanafunzi ni mbaya sana, huku umaskini ukiwa mojawapo ya mafadhaiko mengi makali. Walimu mara nyingi hukutana na wanafunzi wenye matatizo makubwa kama vile kukosa umeme, jambo linalowazuia kusoma usiku. Watoto wengine wanakabiliwa na uhaba wa chakula na njaa na wanaweza kukaa siku kadhaa bila kula kabla ya kuja darasani. Ni kawaida kukutana na wanafunzi wanaotumia dawa za kulevya au wanaokuja shuleni wakiwa wamekunywa pombe. Hatimaye, baadhi ya wanafunzi— ikiwa ni pamoja na baadhi ya walio na uzoefu wa kuhama au kuhama kwa sababu ya maafa ya asili, migogoro, au changamoto nyingine — hawajishughulishi katika masomo yao kwa sababu hawajatulia na kujikuta wakiwa na wasiwasi mwingi kuhusu maisha yao ya baadaye.

Katika kuunda kijitabu hiki, Washiriki wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla walitafakari jinsi bora ya kuunda jumuiya zinazohusika na za kukaribisha kwa kila mtoto darasani mwao, na wanazingatia, katika kitabu hiki chote cha mwongozo, jinsi ujumuishaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na utekelezaji wa MUU — kama ufundishaji kamilishano na mwingiliano — inaweza kusaidia wanafunzi wanaojitahidi kutambua kikamilifu uwezo wao, kuweka malengo ya kibinafsi, na kufikia ndoto zao. Mwalimu moja mshiriki mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla anasimulia, kisha anaakisi, hadithi ya mwanafunzi ambaye alifanya naye kazi kwa karibu kwa maneno yake mwenyewe:

Sunday Kong (sio jina lake halisi) alikuwa mkorofi sana - haswa kwa waalimu wanawake - na kila mara alikuwa akipigana na wenzake. Ingawa alikuwa mwanachama mzuri sana wa timu ya soka ya shule, Jumapili daima ingeharibu nafasi za timu yetu kwa kupigana na mwanachama wa timu pinzani.

Kila mara nilimwita ofisini kwangu na cha kushangaza, alikuwa akijuta kila mara baada ya kujadili [tabia yake]. Siku zote aliahidi kubadilika na kuwa bora. Lakini mara nyingine alipopatwa na hasira yake mbaya, alisahau ahadi yake kwangu. Wakati fulani nilitishia kumuondoa katika timu ya shule. Alijaribu sana kufuata sheria hadi baadaye kwenye fainali, alipopigana tena. Alichukuliwa katika Shule ya Upili ya Dagoretti ya kifahari mwishoni mwa kozi yake ya msingi kwa sababu ya sifa zake nzuri za riadha. Baadaye niligundua kwamba alifukuzwa kwa kumwonyesha mkuu wa shule kidole cha kati kichafu.

Mwalimu huyu aliona kuwa inafaa kuondoa kitu ambacho mwanafunzi alipenda ili kuhimiza tabia nzuri. Kwa bahati mbaya, hii ilifanya kazi kwa muda tu. Ikiwa alipewa nafasi ya kutia moyo Jumapili tena, mwalimu aliona umuhimu wa kuzungumza naye kuhusu jinsi ya kudhibiti hisia zake na hasira yake ili kufaidi manufaa ya wote, au katika kesi hii, shule na timu ya mpira wa miguu. Kukumbusha Sunday kwamba mapigano ni ya ubinafsi na huathiri wengine vibaya kunaweza kuanza kukuza uelewa na uelewa kwa wengine, vipengele muhimu vya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala unaozingatia Umahiri. Mwalimu pia anaamini kwamba baadhi ya matatizo ya kitabia ya Jumapili yangeweza kuepukwa kwa kuingilia kati kwa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia- na hasa uimarishaji mzuri zaidi - mapema utotoni. Ingawa iliaminika kwamba Sunday alikuwa mwanajeshi mtoto na hasira yake ilisababishwa na matatizo au kiwewe fulani alichokipata alipokuwa mtoto, alipata msaada mdogo wa kisaikolojia na kijamii alipokuwa mtoto aliyekimbia nchi yake kuelekea Kenya.

Kuna uwezekano kwamba wewe au wenzako mmekutana au kufanya kazi moja kwa moja na wanafunzi kama Sunday. Kama hadithi hii inavyopendekeza, mapambano ya kitabia ya wanafunzi yanaweza kuwa na sababu ambazo hazitambuliki kwa uwazi au kujulikana. Walimu na wataalamu wa elimu wanaweza pia kutatizika kupata mbinu mwafaka ya kuwasaidia wanafunzi hawa kupata mafanikio, kwani mikakati sawa inaweza isiwe na ufanisi sawa kwa kila mtoto. Kwa sababu hizi, ni muhimu kwa walimu kujifunza kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na matumizi yake katika darasa la MUU na kuendelea kutafuta njia za kuboresha na kuonyesha upya mkusanyiko wao wa ujuzi.

tua na ufikirie

Kwa kuwa sasa umepitia utangulizi wa kitabu hiki cha mwongozo, chukua muda kutua na ujibu maswali yafuatayo kuhusu yale ambayo umejifunza hivi punde. Jisikie huru kuandika katika jarida au kujadiliana na mwenzako. Ikiwa wewe ni sehemu ya Mduara wa Kujifunza kwa Walimu au jumuiya ya kitaaluma, jadili na washiriki wa kundi lako na wawezeshaji.

- 1) Dira ya 2030 ni nini na inahusiana vipi na marekebisho ya mtaala?
- 2) Marekebisho ya mitaala yanalenga kutimiza nini?
- 3) Kwa nini Kenya imefanya mabadiliko kutoka kwa mtaala unaoegemea kitaaluma hadi Mtaala unaozingatia Umahiri. Ni nini faida na michango ya Mtaala unaozingatia Umahiri?
- 4) Je, ni uchunguzi gani ambao Washiriki Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla walishiriki kuhusu kazi yao na wanafunzi wakimbizi na waliohamishwa? Haya yanafanana au yana tofautiana vipi na yale unayopitia katika muktadha wako mwenyewe?
- 5) Kuingilia kati kwa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kunawezaje kuwanufaisha walimu katika baadhi ya mazingira magumu yaliyoelezwa hapo juu na/au yaliyoshuhudiwa katika muktadha wako wa ufundishaji?

Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #2: Kuunganisha taarifa kwa kuibua

Katika utangulizi huu, tumezungumza kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, Mtaala unaozingatia Umahiri, umahiri mkuu na maadili ya msingi, Masuala Muhimu na ya Kisasa, na uzoefu wa walimu darasani kote nchini Kenya. Kabla ya kuendelea na mijadala ya kina zaidi ya mada hizi, ikijumuisha mifano ya masomo na shughuli zinazojumuisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, MUU, na MMK, chukua muda kusitisha, kupumua, na kuunganisha taarifa kwa ubunifu. Unaonaje Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, MUU, maadili ya msingi, na MMK zikifanya kazi pamoja kwa ajili ya Kujifunza kwa jumla? Katika kisanduku kilicho hapa chini, chora taswira au muhtasari wa jinsi unavyofikiria vipande hivi vyote vya ufundishaji na mtaala vikilingana.

A large empty rectangular box for drawing or writing, with a blue pencil icon in the top right corner.

Ufafanuzi wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, Mifumo na Mifano

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) ni muundo unaolingana chini ya mwavuli wa msaada wa kisaikolojia na kijamii(PSS), na ni jambo ambalo waelimishaji wanaweza kujumuisha katika mazoezi yao ya ufundishaji yanayoongozwa na MUU, kujumuisha katika shughuli za mitaala, na kuitumia katika masomo yao. mwingiliano wa kila siku na wanafunzi. Wakala baina ya Mtandao wa Elimu katika Dharura unafafanua Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kama "mchakato wa kupata maadili ya kijamii na kihisia, mitazamo, umahiri, maarifa, na ujuzi ambao ni muhimu kwa kujifunza, kuwa na ufanisi, ustawi, na mafanikio maishani" (Wakala baina ya Mtandao wa Elimu katika Dharura , 2016).

Haya ndio baadhi ya walimu kote nchini Kenya walisema kuhusu kwa nini Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni muhimu:

"Mafunzo ya Kijamii na Kihisia huvutia mtu wa ndani. Mwanafunzi anahimizwa kujieleza kwa sababu anahisi kuwa ameidhinishwa na kuthibitishwa. Kwa kifupi, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanavunja vizuizi."

"[Ina]boresha mitazamo ya wanafunzi kuelekea shule na kupunguza mfadhaiko na mfadhaiko miongoni mwa wanafunzi. Pia husaidia katika kuboresha mafanikio ya kitaaluma na kuimarisha tabia chanya ndani na nje ya darasa."

"Mafunzo ya Kijamii na Kihisia huwasaidia wanafunzi kusimamia masomo yao licha ya changamoto wanazokabiliana nazo nje ya mazingira ya shule."

"Yanaleta ujuzi muhimu wa maisha kama vile kujielewa, kukuza taswira nzuri ya kibinafsi, kuwajibika kwa matendo yao, na kuunda uhusiano na watu wanaowazunguka."

"Mafunzo ya Kijamii na Kihisia husaidia mwalimu pia kuangalia ndani na kutambua mapungufu yao wenyewe."

Unaposoma sehemu hii ya kitabu cha mwongozo, zingatia mawazo haya na unda mawazo yako mwenyewe kuhusu kwa nini Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni muhimu na jinsi kunaweza kuungwa mkono darasani kwako.

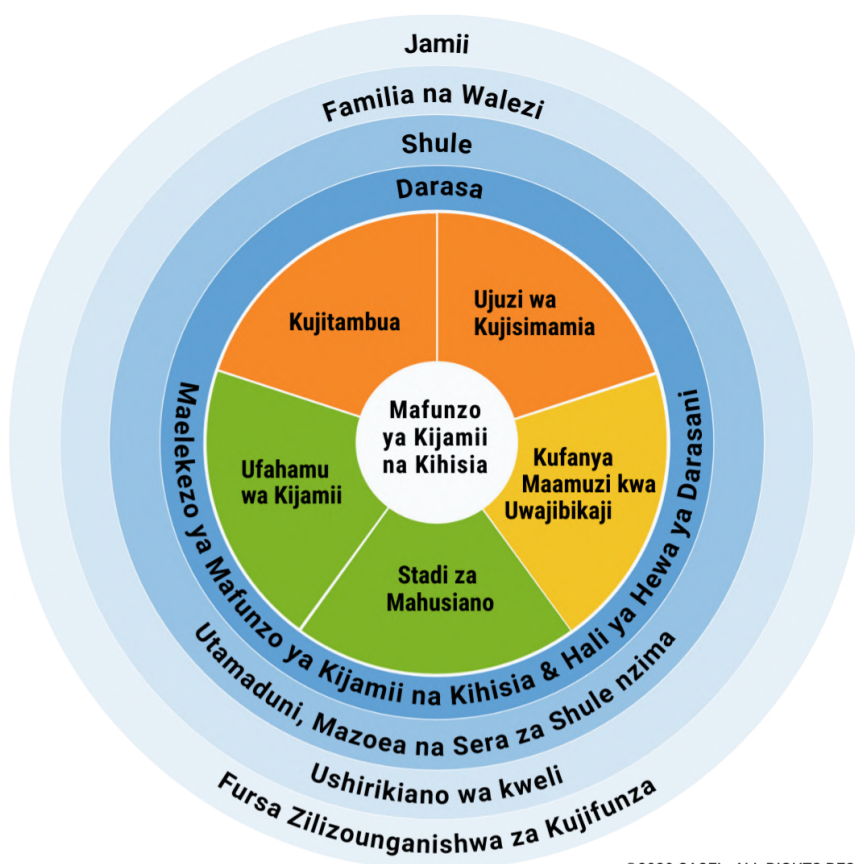

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala unaozingatia Umahiri ni vipengee viwili visivyoweza kutenganishwa vya jumla ambavyo cha kwanza huchukua jukumu la kitoweo kwenye mfumo, kutoa ladha na utajiri unaounga mkono. Malengo ya MUU ni kuzalisha wanafunzi wenye uwezo wa kufanya kazi mahususi zinazoonekana. Kusudi lake ni kuelimisha watu wanaofikiria huru, viongozi wanaohamasishwa na hali ya juu ya mawazo ya ubunifu. Bidhaa zake ni waundaji tofauti na wakusanyaji wa nadharia ambao ni wazuri katika kukariri, kukariri, kuiga au kuzaliana tu. Inakusudiwa wavumbuzi wa siku zijazo ambao wanaweza kuishi kwa uzoefu wao wenyewe wa vitendo. Wanafunzi waliofunzwa katika Mtaala unaozingatia Umahiri wako tayari kurekebisha uwezo wao kwa miktadha maalum ya maisha.

Vilevile, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanafaa zaidi kuwaunda wanafunzi kuwa mabwana wa tabia zao wenyewe kwa kujidhibiti ili kutatua masuala yenye matatizo katika safari yao ya maisha. Hii ina maana kwamba kazi za kufundisha (au za ufundishaji) zinazofanywa ili kuingiza Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika masomo na katika jamii kupitia taratibu za kila siku ni kama kujenga kuta za kijamii za wanafunzi. Kuta hizi za kijamii zenyewe zimesimama kwenye msingi wa Mtaala unaozingatia Umahiri, zikiimarishwa pamoja na nguzo kamili za uimarishaji. Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yana jukumu kubwa katika kusindikiza na kukamilisha Mtaala unaozingatia Umahiri katika kuendeleza ukomavu wa wanafunzi na umahiri wa kijamii na kihisia.

Siri ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni kumshirikisha mwanafunzi katika shughuli hai, shirikishi, ya kustaajabisha na ya kufurahisha ambayo inawahimiza kuwa wanafunzi wenye ari binafsi. Kwa pamoja, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala unaozingatia Umahiri hutengeneza viongozi wa siku zijazo wasio na mawazo potovu na mtaro wa kikoloni, ambao maamuzi yao yanakuza muktadha halisi kuelekea amani, demokrasia na maendeleo ya kiuchumi.

Kama vile Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni sehemu muhimu na iliyounganishwa ya Mtaala unaozingatia Umahiri, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia pia inahusishwa na masharti na mifumo mingi ya ziada, ambayo baadhi yake unaweza kuchunguza katika Kiambatisho A cha kitabu hiki cha mwongozo na ndani ya [nyenzo](#) hii pia. Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yenyewe ni dhana yenye vipengele vingi. Kulingana na Mfumo wa ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia, [moja kati ya mifumo mingi](#) inayotumika, kuna sehemu tano muhimu za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Kama Kielelezo 1 kinavyoonyesha, vipengele vyote vitano muhimu — kujitambua, ujuzi wa kujisimamia, kufanya maamuzi kuwajibika, stadi za uhusiano na ufahamu wa kijamii — vinaweza kuimarishwa katika jamii kwa ujumla, nyumbani, shuleni, na katika madarasa ya mtu binafsi.

©2020 CASEL. ALL RIGHTS RESERVED

Kielelezo cha 1

1. **Kujitambua:** Kujitambua kunahusisha mwanafunzi kuelewa hisia zao, malengo ya kibinafsi na maadili. Kupitia kujitambua, wanafunzi hukuza mitazamo chanya, na kuwa na hali iliyojengeka vizuri ya kujitegemea na matumaini.
2. **Ujuzi wa kujisimamia:** Kwa kutumia usimamizi binafsi, wanafunzi hujifunza kudhibiti tabia na hisia zao. Kupitia ujuzi wa kujisimamia wanafunzi hujifunza jinsi ya kudhibiti mafadhaiko, kudhibiti wakati wao na kugusa motisha ya ndani. Wanafunzi pia hujihusisha katika kuweka malengo ya kitaaluma na ya kibinafsi, ambayo ni muhimu sana kwao wanapokua.
3. **Uamuzi wa kuwajibika:** Ni manufaa kwa wanafunzi kuonyeshwa fursa za kufanya maamuzi yao kwa uhuru, iwe katika maisha yao ya kibinafsi au ya kitaaluma, kwa kuzingatia kanuni na tofauti za kijamii.
4. **Ufahamu wa kijamii:** Wanafunzi hujifunza kuelewa kanuni za tabia za kijamii, kutambua hisia za watu wengine, na kuhurumia watu wa asili na tamaduni zote tofauti.
5. **Ustadi wa mahusiano:** Wanafunzi hujifunza jinsi ya kukuza uhusiano mzuri na mawasiliano wazi na watu wengine na katika vikundi. Kushiriki katika shughuli mbalimbali kama vile michezo ya timu, michezo, na miradi ya kikundi kunaimarisha hili. Wanafunzi hujipa majukumu na kufanya kazi pamoja kwa ajili ya mafanikio ya kundi zima. Walimu wanaweza kuwasaidia wanafunzi kufanya kazi zaidi katika maeneo ya maisha yao ambayo yanaweza kuwa hayafanyi vizuri na yanahitaji uboreshaji. Hii inaweza kuwasaidia kufuatilia maendeleo yao kwa njia inayoweza kupimika inayoonyesha mafanikio yao.

Utafiti unaonyesha kuwa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia husaidia kuinua kujitambua kwa wanafunzi, kuboresha utendaji wa kitaaluma, na kusababisha matokeo chanya ya kitabia. Kwa sababu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia huwasaidia wanafunzi kuelewa mawazo na hisia zao vyema, wanaweza kuwahurumia wengine vyema. Ujuzi unaokuzwa kupitia Mafunzo ya Kijamii na Kihisia hutumikia watoto na vijana vyema shuleni kwa kuwasaidia kutatua hisia zao ili waweze kuzingatia kazi za kitaaluma na kufikia mawazo ya juu zaidi. Zaidi ya hayo, ujuzi huu unabaki kuwa muhimu baada ya miaka ya shule na chuo kikuu na utawanufaisha hadi watu wazima (Elias et. al, 1997)

Kielelezo cha 2 kinaonyesha sifa za mhusika na umahiri ambao unakuza Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Utagundua kuwa ujuzi huu unaonyesha maadili na umahiri mkuu wa MUU. Kama inavyoonekana kwenye takwimu, inawezekana kufundisha ujuzi wote ulioorodheshwa kupitia mbinu kadhaa zinazotumika darasani na nyumbani. Soma orodha ya sifa za wahusika, umahiri na ujuzi hapa chini.

Kielelezo cha 2¹

¹ Imetolewa kutoka Jukwaa la Uchumi Duniani

Kwa sababu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanakuza hali ya usalama na inajengeka juu ya Umahiri na Viwango vya Msingi vya MUU katika kiini cha Mtaala wa Kitaifa wa Kenya, inaweza kuwa muhimu hasa katika shule za Kenya na kuunga mkono mazoea yanayokabili kiwewe. idadi ya watu wanapaswa kukumbuka kila wakati kwamba uzoefu wa zamani wa wanafunzi unaweza kuchangia hisia za woga, wasiwasi na hasira, na kwamba ili wanafunzi kuzingatia kujifunza, wanapaswa kujisikia salama na kuungwa mkono. Utumiaji mzuri wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani unaweza kuwawezesha wanafunzi, kuwasaidia kujisikia salama, na kuwapa zana zinazohitajika kudhibiti hisia zao. Marekebisho haya yote mazuri husaidia kuziweka kwa mafanikio ya kitaaluma.

Shughuli za Darasani Zilizounganishwa za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni sehemu muhimu ya elimu ya jumla ya mwanafunzi iwe kwa kujifunza rasmi au kupata elimu isiyo rasmi. Haiwezi kupuuzwa kuwa mazingira ya kuishi na kujifunzia huathiri shughuli za mwanafunzi darasani, ikijumuisha uwezo wao wa kujisikia salama, hali ya kuhusika, na utayari wa kushiriki katika kazi ngumu za kiakili. Taratibu za mwalimu huunda mustakabali na utu wa mwanafunzi kupitia uigaji na uigaji wa tabia pamoja na uundaji wa hali chanya za kujifunza.

Hisia, kwa mfano, ni kichocheo cha tabia chanya na humsaidia mwanafunzi kutawala na kudhibiti hisia zao, kustahimili na kuitikia mchakato wa kujifunza. Mwalimu anapaswa kuiingiza katika ufundishaji kwa sababu kila mwanafunzi ni wa kipekee na anastahili kusikiliza kwa makini. Mwanzilishi mzuri anapaswa kupangwa kila wakati ili kumingiza mwanafunzi katika masomo ya kufurahisha na ya kufurahisha kila siku. Mwalimu anapaswa kuwa na nia zaidi na kuzingatia uhusiano mzuri na wanafunzi badala ya kuhangaika tu kuhusu chanjo ya silabasi. Kwa kufanya hivyo, hali njema ya mwanafunzi inaboresha, na kusababisha mwelekeo muhimu wa "kumfundisha mwanafunzi mzima" - dhamana ya mafanikio ya kitaaluma na maendeleo ya maadili ya msingi. Vilevile, Mafunzo ya Kijamii na Kihisia humsaidia mwalimu kushinda changamoto zao binafsi na kujifuatilia wenyewe kuhusiana na watoto na vijana wanaofanya nao kazi kila siku. Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanawakumbusha waelimishaji kujitahidi kupata masomo yenye furaha, yenye tija ambayo yanajumuisha na ya usawa na ambayo yanakuza afya ya akili na kujitahi ili kuwafungua wanafunzi katika fikra huru, ubunifu na maendeleo ya kibinafsi na ya jamii.

Hapa chini, tunatoa kwa kina baadhi ya mazoezi na shughuli za jumla zinazoweza kuwasaidia walimu kujumuisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika ufundishaji wao wa kila siku, iwe moja kwa moja au kama sehemu ya darasa lingine. Imejumuishwa, pia, kuna mipango kadhaa ya somo inayoonyesha jinsi Mafunzo ya Kijamii na Kihisia inaweza kufumwa katika mafundisho ya kila siku. Haya yalitayarishwa na/au kubadilishwa na Washiri Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla na kuakisi maarifa na uzoefu wao wa kufanya kazi na wakimbizi, waliohamishwa, na wanafunzi walio katika mazingira magumu katika mazingira mbalimbali nchini Kenya.

Maagizo ya moja kwa moja ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia

Ni muhimu kuchagua ipasavyo mkakati wa mafundisho wenye manufaa kwa mrejesho mahususi wa ufundishaji na ujifunzaji. Mwalimu anaweza kutekeleza Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani kwa kutumia mikakati ya maelekezo ya moja kwa moja ambayo inamhimiza mwanafunzi kutumia ujuzi wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia wakati wa kuandika, kusikiliza, kuzungumza na kuchora, kwa mfano.

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Kuandika

Kuandika ni mojawapo ya zana ambazo mwalimu anaweza kuchagua. Kwa mfano, mwalimu anaweza kuwauliza wanafunzi kuandika tafakari juu ya mada waliyopewa. Baadhi ya mawazo ni: sheria za shule, desturi za jumuiya, mitihani, au matarajio ya kitabia. Katika mchakato huo, wanafunzi wataelezea kwa pamoja matokeo ya kupuuza arifa au kuvunja sheria ambazo wameandika. Zoezi kama hilo ni muhimu kwa kuimarisha hali ya darasani yenye nguvu na kukuza kujitambua, ujuzi wa kujisimamia, kufanya maamuzi kuwajibika, na kujenga uhusiano. Rejelea sheria hizi, zilizoundwa na wanafunzi, mara kwa mara na mara kwa mara na uwashauri wanafunzi wazifuate kama njia ya kudumisha maelewano ya kijamii darasani na shuleni.

Vivyo hivyo, mwalimu anaweza kuwauliza wanafunzi kuandika ni mikakati gani inaweza kuwasaidia kufanya vyema katika kozi yoyote - hisabati, kwa mfano - au umuhimu wa lugha yoyote. Walimu wanaweza kuwauliza wanafunzi umuhimu wa Kiswahili na vilevile wanavyotamani kifundishwe.

Zifuatazo ni baadhi ya sampuli za ziada za uandishi/maswali ya jarida:

- Ni zipi baadhi ya sifa za rafiki mzuri?
- Andika kuhusu wakati ambapo ulijikuta kwenye mzozo. Ulifanya nini ili kuatatua?
- Mnawasilianaje vizuri zaidi? Unafanya nini ili kuhakikisha wengine wanakusikia na kukuelewa?
- Una lengo gani kwa wiki hii? Mwezi huu? Mwaka huu? Unatarajiaje kufikia hili?

Vidokezo zaidi vya kuakisi vya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia vinaweza kupatikana [hapa](#) (ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia, 2020).

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Kusikiliza

Kusikiliza ni ujuzi mwingine unaowezesha uundaji na ufundishaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani. Kwa kielelezo, mwalimu anaweza kupanga mpangilio wa kikundi kidogo na kutumia maagizo rahisi sana ya kusikiliza ambapo kila mshiriki wa kikundi lazima asikilize marafiki zake kwa makini na kisha kutafuta ruhusa kabla ya kuzungumza. Mwalimu anaweza kuonyesha kuinua mkono na kusubiri kuitwa kabla ya kuzungumza.

Zoezi hili hurejesha utulivu na nidhamu darasani. Pia ni sehemu ya kuimarisha adabu katika akili changa mapema katika mwaka wa masomo au mwanzoni mwa darasa. Baada ya muda, wanafunzi watakuwa na mazoezi haya moyoni katika kila mkusanyiko rasmi. Hii inaweka msingi thabiti wa ufahamu wa kijamii kwani mwanafunzi hujenga uhusiano thabiti na wengine.

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Kuzungumza

Kusikiliza hadi kuongea. Hii ni fursa ya kukuza kujiamini kwa kumruhusu mwanafunzi kushiriki katika utatuzi wao wa matatizo. Mwalimu huwahusisha wanafunzi katika kujadili umuhimu wa udhibiti wa msukumo (*ukosefu wa kutafakari kabla au umakinifu wa kiakili*). Hapa, mwalimu anaweza kuwauliza wanafunzi waongee kuhusu hisia na uzoefu wao siku nzima. Kisha, mwalimu anaweza kupanga wanafunzi na kuwaonyesha hali zisizofurahi za kawaida zinazoweza kutokea, kama vile kuhisi kuchanganyikiwa, kutengwa, kutojua jibu, kuchelewa kufika, kuhisi kuchoka, nk. Kisha, wanafunzi wanaeleza jinsi hali hizi mbalimbali zinavyowaathiri na kutambua baadhi ya matukio yaliyoelezwa ambayo yanafaa kushirikiwa na darasa zima. Hatimaye, darasa linaweza kuzungumza pamoja ili kupanga mikakati juu ya njia za kuelekeza hisia hasi zinazoletwa na hali hizi.

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Kuchora

Mwalimu pia anaweza kuchagua kuhusisha wanafunzi katika kuchora, ambayo inaweza kufanywa kama mazoea ya shughuli zilizo hapo juu. Kupitia "expressionism" (mtindo wa sanaa ambapo msanii anaelezea mawazo yake ya ndani na hisia au hisia), kila rangi, umbo au aina ya mstari inaweza kuhusishwa na hisia fulani. Ni fursa ya kipekee kuunga mkono kujieleza kwa kibinafsi kwani wanafunzi wanaweza kuweka hisia zao faragha. Kwa hivyo, wanafunzi wanaweza kuchora jinsi wanavyohisi, ambayo husaidia kupata utambuzi wa mawazo na hisia za mtoto (DeWilde, 2021).

Kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika Maelekezo Mtazamo wa "Falsafa ya Darasani" wa Eneo la Somo

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni muhimu kwa sababu inaboresha mazingira ya kufundishia/kujifunza kwa kuongezeka kwa uhibitaji wa kihisia. Hii ni kweli katika maelekezo yote ya eneo la somo ambapo Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ina uwezo wa kuzalisha maslahi kwa wanafunzi, kuchochea uelewaji na ufaulu katika masomo, na kuwatayarisha wanafunzi kufaulu maishani. Kwa hivyo, mwalimu lazima awepo kila wakati darasani na mwenye kufikiria kwa njia za kusaidia na kuwaongoza wanafunzi. Asili ya somo lenyewe na uchunguzi wa mwalimu ndio utakaoamua ni mkakati gani wa utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia unapaswa kutumika.

Ujumuishaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika Hisabati na Sayansi

Mkakati wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ambao huwahimiza wanafunzi kujadili jinsi wanavyotatua matatizo na jinsi wanavyopata suluhu inalingana vyema na sayansi na hisabati. Mbinu hii, pamoja na michezo ya hisabati, vidokezo mahiri na mazoezi, inaweza kuongeza ufaulu katika sayansi, yaani kwa wanafunzi wanaotatizika. Inatoa fursa ya ziada ya kuzingatia na kufikiria kwa kina juu ya jambo hilo na inaweza kukuza ubunifu, ushirikiano, na utatuzi wa matatizo kwa njia bunifu.

Utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia "Fikiria-Jozi-Shiriki" kama Mtazamo

Fikiria-Jozi-Shiriki (FJS) ni mkakati wa kujifunza shirikishi ambapo wanafunzi hufikiria mmoja mmoja kuhusu mada au jibu la swali, na kisha kushiriki mawazo yao na mwanafunzi mwenzao. FJS inafanya kazi kama ifuatavyo; mwalimu anauliza swali lisilo na majibu na kuwaruhusu wanafunzi kulifikiria kwa utulivu kwa dakika moja au mbili. Mwalimu anawauliza wanafunzi kuungana na mwenza na kujadili swali kwa muda wa dakika mbili hadi tano. Hatimaye, mwalimu hushirikisha darasa zima katika majadiliano ambayo wanafunzi huinua mikono yao na kushiriki mawazo na mawazo yote waliyokusanya. Mkakati huu unasaidia kuboresha fikra za kibinafsi za wanafunzi, ujuzi wa kushiriki, umakini na ushirikiano na wengine katika kutatua au kujibu swali. Inakuza ushiriki na kuwapa wanafunzi hisia ya kushiriki kikamilifu katika mchakato wa kujifunza. FJS ni mbinu muhimu sana kwa sababu inajenga imani kwa wanafunzi ambao mara nyingi wanasitasita kuzungumza mbele ya darasa zima, ambalo ni lengo moja kuu la Mafunzo ya Kijamii na Kihisia.

Baadhi ya Maswali Mwongozo "Fikiria-Jozi-Shiriki" kama mtazamo

FJS ni kama njia ya utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika taaluma zote: Sanaa ya Lugha, Hisabati, Masomo ya Jamii na Sayansi. Baadhi ya maswali ya sampuli mtawalia yanaonyesha jinsi FJS inavyotumika kwa masomo yote:

- Je, utaweza kufanya urafiki na Luanda Wa Magere katika *the Luo legend*, au Kino katika *The Pearl* na John Steinbeck? Kwa nini au kwa nini sivyo? (Sanaa ya Lugha)
- Je, unachukuliaje kutatua matatizo ya hisabati, makadirio au mantiki? (Hisabati)
- Unajua nini kuhusu uhuru wa nchi yako? (Masomo ya kijamii)
- Ni vitu gani vitaelea kwenye beseni la maji? (Swali la sayansi kabla ya jaribio la darasa)

Kwa muhtasari, utekelezaji wa FJS ni rahisi kama kuuliza maswali ya wazi (ingawa yanaweza kuwa ya moja kwa moja pia). Ni juu ya mwalimu kuweka kikomo cha shughuli ndani ya nchi au kuagiza vikundi vya wanafunzi kushiriki na wanafunzi wengine kwa uwezekano wa kufungua nafasi ya majadiliano.

Kutumia "Jigsaw" kutekeleza Mafunzo ya Kijamii na Kihisia

([Aronson & Patnoe, 1997](#))

Njia nyingine ya kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani ni mbinu ya mwanafunzi-kwa-mwanafunzi inayojulikana kama jigsaw. Kama mkakati mwingine wowote wa mwingiliano darasani, jigsaw inahusisha ushiriki, mazoezi, ushirikiano, ujamaa, motisha na uwezo mchanganyiko.

Katika jigsaw, shughuli lazima igawanywe katika sehemu kadhaa sawa, ambayo kila mmoja ni muhimu kutatua tatizo au kujibu swali. Mada ifuatayo inaweza kuwa mfano mzuri wa kushughulikiwa kupitia jigsaw: *Maendeleo ya Viwanda Afrika Mashariki*.

Shughuli ya Jigsaw

Darasa linaweza kugawanywa katika idadi sawa ya vikundi kama kuna nchi za kusoma. Kila kikundi kinachambua ukuaji wa viwanda katika nchi yao. Wakati kila mwanatimu anapotayarishwa kufundisha, mwalimu hugawanya darasa katika makundi mchanganyiko ili kuhakikisha kwamba kila kikundi kipya kina washiriki kutoka kwa wale wote waliotangulia (kila timu ina mtaalamu/mtaalamu mmoja au zaidi wa nchi mahususi). Kisha, kila mshiriki hufundisha timu iliyosalia kuhusu matokeo yao kuhusu nchi wanayolenga. Vikundi basi hufanya kazi pamoja ili kuunganisha uchambuzi wa kimataifa kutoka nchi zote za Afrika Mashariki. Wanapofanya kazi pamoja, wanaulizana na kujibu maswali ya mtu mwingine kwa mwongozo wa mwalimu, ikihitajika. Mwishoni mwa shughuli hiyo, kila mwanafunzi ana muhtasari wa ukuzaji wa viwanda wa Afrika Mashariki.

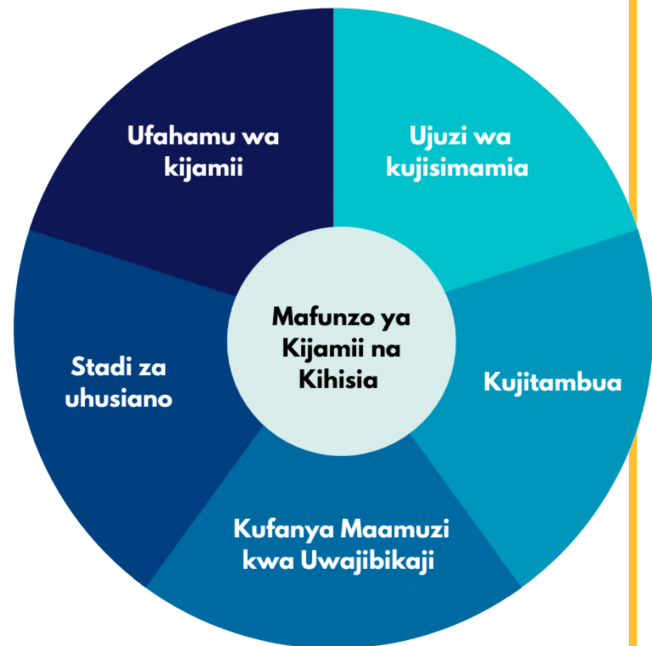
Je, ni kwa njia zipi unaunga mkono ustawi wa kisaikolojia na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika darasa lako, shuleni, na jamii? Ni mikakati gani ya ziada ya ujumuishaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia unayo jua? Zungumza na wenzako na ushiriki mawazo. Ongeza vidokezo hapa.

Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #3: Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika maisha yako!

Fikiria jinsi uwezo wako wa kijamii na kihisia huathiri maisha yako na kazi yako kama mwalimu. Fikiria umahiri tano katika mfumo wa ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia. Maeneo yako ya nguvu ni yapi? Ni maeneo gani unaendelea kukuza na kukua ndani ili kuishi maisha yenye furaha, kushikamana zaidi na yasiyo na mafadhaiko?

Andika vidokezo hapa chini.

Nguvu zangu:

Maeneo ninayo sitawisha:

Ujuzi wako wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia unaathiri vipi wanafunzi wako na kuathiri hali yako ya hewa ya darasani (au hisia) ya ufundishaji wako na darasani? Mawazo yako na ustawi wako mpana hutengenezaje ufundishaji na ujifunzaji?

Muhtasari

Kwa sasa Kenya inakomesha mfumo wa elimu wa 8-4-4 ambao ulianzishwa mwaka wa 1985. Chini ya mfumo huu, wanafunzi walimaliza miaka minane ya elimu ya msingi na minne katika ngazi ya sekondari, wakati shahada ya chuo kikuu ilichukua muda usiopungua miaka minne kumaliza. Falsafa elekezi ya mfumo huu ilikuwa *elimu ya kujitegemea*. Mfumo ulipitisha mtaala unaotegemea maarifa. Kumekuwa na mapitio kadhaa ya mitaala; katika 1992, 1995 na 2002, ambayo ilishughulikia zaidi masuala ya maudhui ya mtaala, mizigo mingi ndani na katika masomo, na mwingiliano usio wa lazima. Hata hivyo, hakiki hizi hazikushughulikia ipasavyo masuala ya kimsingi ambayo yangebadilisha jamii kwa kuimarisha tija ya kila raia wa Kenya na kuharakisha ukuaji wa uchumi. Tathmini ya muhtasari wa Mtaala (KIE, 2009), ilionyesha kuwa maudhui ya mtaala na utekelezaji wake yalizingatia taaluma na mitihani. Tathmini ilikuwa ya muhtasari na wengi wa walimu hawakutumia tathmini ya malezi. Wahitimu katika ngazi ya shule ya upili hawakupata ujuzi wa kutosha wa ujasiriamali kwa ajili ya kujitegemea, na kusababisha ukosefu mkubwa wa ajira na hatari ya kuibuka kwa maovu ya kijamii kama vile kuongezeka kwa uhalifu, matumizi mabaya ya dawa za kulevya, na tabia zisizo za kijamii. Pia, mtaala huu haukutoa njia za elimu zinazonyumbulika kwa ajili ya kutambua na kukuza vipaji na maslahi ya wanafunzi mapema vya kutosha ili kuwatayarisha kwa ulimwengu wa kazi, maendeleo ya kazi na maendeleo endelevu. Ukosefu wa kubadilika kwa mtaala ulikuza viwango vya kuacha shule, hata miongoni mwa wanafunzi wenye vipaji vya kitaaluma (KIE, 2009).

Katika kutafuta mtaala unaofaa na wa jumla unaokuza uwezo wa wanafunzi na kuunganisha shughuli za shule na shughuli za mitaala, Kenya ilipitisha [Mtaala unaozingatia Umahiri \(MUU\)](#) mwaka wa 2017. Kupitishwa kwa MUU kulitokana na yafuatayo:

- Mitindo ya kimataifa inayosisitiza umahiri wa karne ya 21 .
- Kuoanishwa upya kwa [Mfumo wa Kuoanisha Mitaala, Muundo na Mitihani katika nchi za Afrika Mashariki](#), (EAC, 2011), iliyoungwa na mataifa ya Afrika Mashariki. Kama mwanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), Kenya ilikuwa na wajibu wa kurekebisha mitaala ya Elimu ya msingi, muundo na mfumo wa mitihani ili kuoanisha na mfumo wa EAC, na kurahisisha utambuzi wa vyeti kote kanda.
- Ripoti ya jopo kazi kuhusu Kuunganishwa Upya kwa Sekta ya [Elimu kwa Dira ya Kenya 2030 na Katiba ya Kenya 2010](#), ilisababisha kutayarishwa kwa Waraka wa Kikao Na. 2 wa 2015 kuhusu “ [Kurekebisha Elimu na Mafunzo nchini Kenya](#) ” (Jamhuri ya Kenya, 2012). Waraka wa Kipindi ulipendekeza kufanya mageuzi katika Sekta ya Elimu na Mafunzo ili kutoa maendeleo ya uwezo wa mwanafunzi mmoja mmoja kwa njia iliyojumuishwa na iliyounganishwa, huku ikizalisha raia wenye usawaziko kiakili, kihisia na kimwili. Pia ilipendekeza Mtaala unaozingatia Umahiri; kuanzishwa kwa mfumo wa kitaifa wa tathmini ya ujifunzaji; utambuzi wa mapema na kukuza vipaji; kuanzishwa kwa tunu za kitaifa na uwiano wa kitaifa na ujumuishaji wake katika mtaala; na kuanzishwa kwa njia tatu za kujifunza katika ngazi ya shule ya upili.
- Katiba ya Kenya, 2010, [kifungu cha 53 \(1\) \(b\)](#) kinasema kwamba kila mtoto ana haki ya kupata elimu ya msingi bila malipo na ya lazima huku kifungu cha 10 kuhusu maadili na kanuni za utawala za Kitaifa, kinasisitiza kwamba Idara ya Serikali inayohusika na elimu inakuza na kujumuisha maadili katika mitaala katika ngazi zote za elimu. Maadili yaliyotajwa katika Katiba ni pamoja na uwajibikaji, heshima, ubora, utunzaji na huruma, uelewa na uvumilivu, uaminifu na uaminifu, na kuwa na maadili.

Dira ya Kenya ya 2030 inasisitiza uhusiano kati ya elimu na soko la ajira, hitaji la kuunda ujuzi wa ujasiriamali na umahiri, na kufafanua maendeleo ya nchi ya kipato cha kati ambamo raia wote watakuwa wamekumbatia ujasiriamali, na wataweza kushiriki katika kujifunza maisha yote.

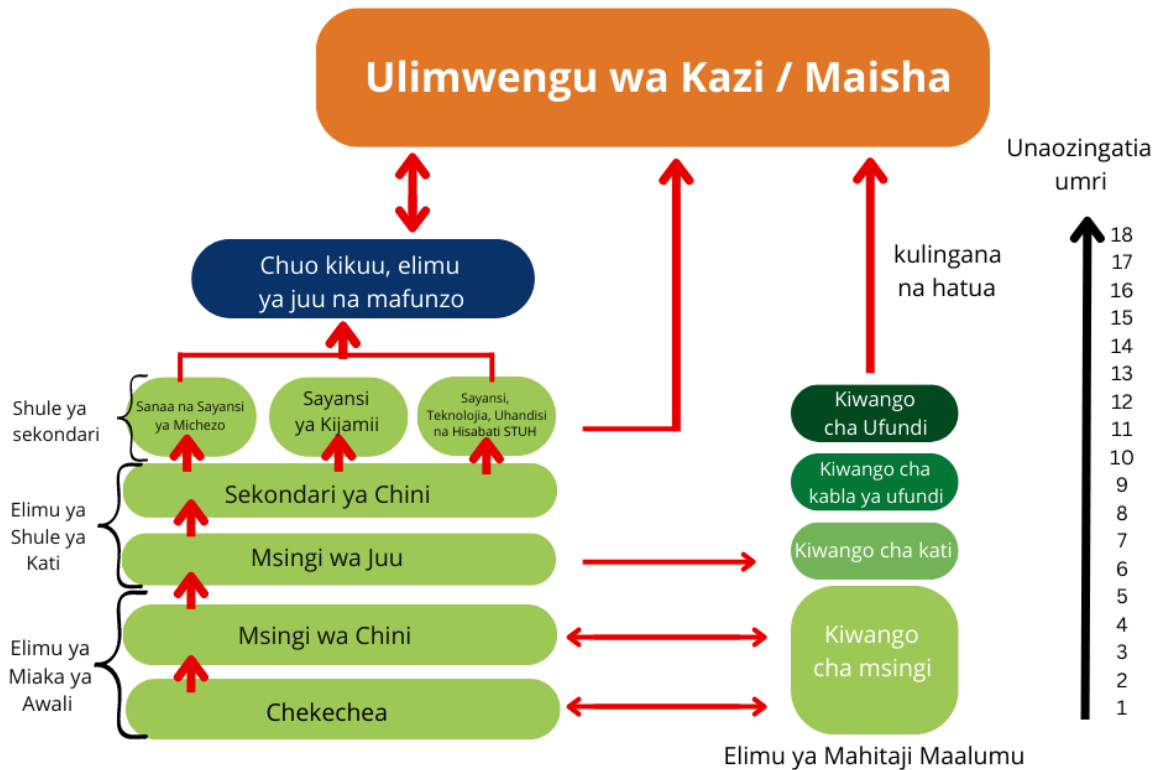
Usanifu na uundaji wa mtaala mpya uliongozwa na [kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala \(KICD\)](#) na kuzinduliwa na Wizara ya Elimu mnamo 2017. MUU inatekelezwa kwenye mfumo wa elimu wa 2-6-6-3. Chini ya mfumo huu wanafunzi humaliza miaka miwili ya elimu ya awali, miaka sita ya shule ya msingi, na sita katika elimu ya sekondari, huku shahada ya chuo kikuu ikichukua muda usiopungua miaka mitatu kumaliza. MUU inalenga katika upatikanaji wa maarifa, ujuzi, maadili na mitazamo inayohitajika ili kumwezesha mwanafunzi kukabiliana na changamoto za maisha, na kufikia matokeo ya kujifunza kwa kuzingatia mabadiliko ya kitabia yanayotarajiwa.

Tofauti kati ya mifumo ya shule 8-4-4 na 2-6-6-3

8-4-4 Mfumo wa Elimu	2-6-6-3 Mfumo wa Elimu (MUU)
Zingatia yaliyomo	Zingatia ujuzi
Zingatia maendeleo ya utambuzi	Huunganisha masuala muhimu na ya kisasa na mafunzo ya huduma, kuunganisha darasa na maisha halisi
Inasisitiza masomo ya shule kwa kuzingatia tathmini ya muhtasari na ushindani wa alama	Msisitizo juu ya elimu na huleta uwiano kati ya uundaji na tathmini ya muhtasari na ubora
Mtaala gumu na dhabiti na unyumbufu mdogo	Mtaala unaobadilika na fursa za njia za utaalum mdogo
Mkazo katika ufundishaji ambapo mwalimu ndiye chanzo kikuu cha maarifa	Mkazo katika kujifunza, ambapo mwalimu ni mwezeshaji na wanafunzi hujenga maarifa yao wenyewe
Ushiriki mdogo wa wazazi	Uwezeshaji zaidi wa wazazi na ushiriki

Shirika la Elimu ya Msingi

Elimu ya Miaka ya Mapema

Ngazi ya Elimu ya Miaka ya Mapema inajumuisha miaka miwili ya elimu ya awali na miaka mitatu ya elimu ya shule ya msingi ya chini kwa mtaala wa kawaida na kiwango cha msingi cha mtaala wa msingi wa hatua kwa wanafunzi mwenye mahitaji maalumu.

Elimu ya Shule ya Kati

Kiwango hiki kinajumuisha miaka mitatu ya elimu ya msingi ya juu na miaka mitatu ya elimu ya sekondari ya chini. Viwango vinavyowiana vya mtaala wa jukwaani kwa wanafunzi wenye mahitaji maalumu ni viwango vya kati na vya awali vya ufundi.

Shule ya Juu

Kiwango hiki kinajumuisha wanafunzi wa miaka mitatu wanaoifuata chini ya njia fulani ya mtaala wa kawaida. Kuna kiwango cha ufundi kwa wanafunzi wenye mahitaji maalumu.

Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi (MMEM) uliundwa ili kufanikisha marekebisho ya mtaala. Madhumuni yake ni kutoa dhana ya kina ya mageuzi katika elimu ya msingi, ambayo yanajumuisha elimu ya awali, elimu ya msingi, elimu ya sekondari, pamoja na Elimu ya Mahitaji Maalum (SNE). Mfumo huo unaainisha dira na dhamira ya marekebisho ya mitaala, mihimili ya mageuzi, mpangilio wa elimu ya msingi, umahiri wa msingi unaopaswa kupatikana katika elimu ya msingi, mbinu za mitaala zilizopitishwa katika mfumo huu, matokeo ya jumla ya ujifunzaji, sera muhimu zinazowezesha utekelezaji wa marekebisho ya mitaala, desturi zinazofaa za ufundishaji, mbinu zilizopendekezwa za uundaji ya tathmini ya muhtasari, nyenzo za kufundishia na kujifunzia, na masuala mengine muhimu yatakayochangia mafanikio ya mageuzi hayo.

Malengo ya Taifa ya Elimu

Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi umejikita katika Malengo ya Kitaifa ya Elimu. Malengo ya kitaifa ya elimu ni kauli zinazoelezea matarajio ya nchi na mahitaji ya jamii ambayo yanaweza kutimizwa kupitia elimu. Kenya ina malengo manane (8) ya kitaifa ya elimu. Haya ni:

1. Kukuza utaifa, uzalendo, na kukuza umoja wa kitaifa

Watu wa Kenya ni wa jamii, rangi na dini tofauti na wanapaswa kuwa na uwezo wa kuishi na kuingiliana kama watu wamoja. Elimu inapaswa kumwezesha mwanafunzi kupata hisia za utaifa na uzalendo. Inapaswa pia kukuza amani na kuishi kwa usawa.

2. Kukuza mahitaji ya kijamii, kiuchumi, kiteknolojia na viwanda kwa maendeleo ya taifa

Elimu inapaswa kumwandaa mwanafunzi kuwa na nafasi nzuri na yenye tija katika taifa.

a) Mahitaji ya Kijamii

Elimu inapaswa kumjengea mwanafunzi stadi za kijamii na kubadilika ili kushiriki kikamilifu katika maendeleo ya familia, jumuiya, kitaifa, kikanda na kimataifa.

b) Mahitaji ya Kiuchumi

Elimu inapaswa kumwandaa mwanafunzi mwenye ujuzi unaohitajika unaosaidia uchumi wa kisasa na unaojitegemea. Hii inapaswa kutafsiri katika viwango vya juu vya maisha kwa kila mtu binafsi.

c) Mahitaji ya Kiteknolojia na Viwanda

Elimu inapaswa kukuza katika uwezo muhimu wa mwanafunzi kwa maendeleo ya teknolojia na viwanda kwa taifa sanjari na mwelekeo wa kimataifa.

3. Kukuza maendeleo ya mtu binafsi na utimilifu wa kibinafsi

Elimu inapaswa kutoa fursa kwa mwanafunzi kujiendeleza kikamilifu. Hii ni pamoja na kukuza masilahi, talanta na tabia ya mtu kwa mchango chanya kwa jamii.

4. Kukuza maadili mema na ya kidini

Elimu inapaswa kukuza kupatikana kwa maadili ya kitaifa kama ilivyoainishwa katika Katiba ya Kenya. Inapaswa kuelekezwa katika kukuza raia mwenye nidhamu na maadili na maadili mema na maadili ya kidini.

5. Kukuza usawa wa kijamii na uwajibikaji

Elimu inapaswa kukuza usawa na uwajibikaji wa kijamii. Inapaswa kutoa ufikiaji jumuishwi na sawa kwa fursa bora na tofauti za kujifunza; ikiwa ni pamoja na wanafunzi wenye mahitaji maalum ya elimu na ulemavu. Elimu inapaswa pia kumpa mwanafunzi fursa ya kukuza na kutekeleza uwajibikaji wa pamoja na uwajibikaji kupitia kujifunza huduma za jamii.

6. Kukuza heshima na maendeleo ya tamaduni tajiri na tofauti za Kenya

Elimu inapaswa kuhimiza wanafunzi kuthamini urithi wa kitamaduni wa Kenya. Mwanafunzi anapaswa kuthamini utamaduni wake na wakati huo huo kuheshimu tamaduni za watu wengine. Kwa njia hii, mwanafunzi atakumbatia mazoea chanya ya kitamaduni katika jamii inayobadilika.

7. Kukuza ufahamu wa kimataifa na kukuza mitazamo chanya kwa mataifa mengine

Kenya ni sehemu ya mtandao unaotegemeana wa watu na mataifa mbalimbali. Elimu inapaswa kumwezesha mwanafunzi kuheshimu, kuthamini na kushiriki katika fursa ndani ya jumuiya ya kimataifa. Elimu inapaswa pia kumwezesha mwanafunzi kufanya kazi ndani ya jumuiya ya

kimataifa akiwa na maarifa kamili wa wajibu, wajibu, haki na manufaa ambayo uanachama huu unahusisha.

8. Kukuza mitazamo chanya kuelekea afya bora na ulinzi wa mazingira

Elimu inapaswa kukazia ndani ya mwanafunzi thamani ya ustawi wa kimwili na kisaikolojia kwa nafsi yake na wengine. Inapaswa kukuza uhifadhi na uhifadhi wa mazingira, pamoja na ustawi wa wanyama, kwa maendeleo endelevu.

Dhamira, Maono, na Nguzo za MEM

Maono ya Marekebisho ya Mitaala

Dira ya marekebisho ya mtaala wa elimu ya msingi ni kuwezesha kila Mkenya kuwa raia anayejishughulisha, aliyewezeshwa na mwenye maadili. Hili litafikiwa kwa kumpa kila mwanafunzi viwango vya hali ya juu vya ustadi na maarifa anayostahili, na kuhitaji ili kufanikiwa katika karne ya 21. Hili litakamilika kwa utoaji wa ufundishaji bora, mazingira bora ya shule, rasilimali na mtaala endelevu wa maono unaomwezesha kila mwanafunzi kuwa mwanajamii muhimu.

Dhamira ya Marekebisho ya Mitaala

Dhamira ya marekebisho ya mtaala wa elimu ya msingi ni kukuza uwezo wa kila mwanafunzi. Hii inahusisha kutambua uwezo ambao kila mwanafunzi huleta shuleni, na kukuza uwezo huu kupitia njia za kujifunza na nyimbo zitakazotolewa katika Shule ya Upili.

Nguzo za MEM

MEM imejikita kwenye nguzo tatu ambazo ni; Elimu inayozingatia thamani, Kanuni Elekezi na Mbinu za Kinadharia.

MAADILI	KANUNI ZINAZOONGOZA	MBINU ZA KINADHARIA
<ul style="list-style-type: none"> • Upendo • Wajibu • Heshima • Umoja • Amani • Uzalendo • Haki ya Kijamii • Uadilifu	<ul style="list-style-type: none"> • Fursa • Ubora • Utofauti & Ujumuishaji • Uwezesaji wa Wazazi na Ushiriki • Kujifunza Huduma za Jamii • Mtaala Tofauti & Kujifunza	<ul style="list-style-type: none"> • Nadharia ya Kubuni Maelekezo • Nadharia ya Kijamii-Utamaduni ya Vygotsky • Nadharia ya Akili Nyingi ya Gardner • Nadharia ya Piaget ya Ukuzaji wa Utambuzi

MAADILI ni viwango vinavyoelekeza watu jinsi ya kujibu au kutenda katika kila hali. Yanaathiri jinsi mtu anavyohisi, kutenda na kufanya maamuzi maishani. Lengo la jumla la elimu inayozingatia maadili ni 'Kukuza maadili kwa wanafunzi ili wawezeshwe, washirikishwe na wawe raia waadilifu kwa ajili ya kuleta mabadiliko chanya na kamilifu ya jamii'. Jukumu la kukuza maadili ni la wazazi, shule na jamii. Mwalimu ana jukumu muhimu katika kukuza maadili kwa njia ya ufundishaji. Hili linaweza kuafikiwa kwa kuunganisha maadili katika mtaala kupitia ujumuishaji, uteuzi wa mazingira ya kujifunzia na uzoefu uliopendekezwa wa kujifunza, na pia kupitia mwongozo na programu za ushauri.

Maadili ya Msingi

Kwa mujibu wa Mtaala unaozingatia Umahiri kuna maadili nane ya msingi ya kukuzwa kwa mwanafunzi ambayo ni:

UPENDO kwa ujumla hufafanuliwa kuwa hisia kali na maonyesho ya mapenzi kwa mtu au kitu. Upendo humwezesha mwanafunzi kumiliki na kuonyesha fadhila kama vile huruma, kujitolea, ukarimu, kutokuwa na ubinafsi na huruma.

WAJIBU hurejelea utambuzi wa jukumu na kazi ya mtu. Wajibu unahusisha kutunza mali ya kibinafsi, kushiriki katika majukumu na majukumu uliyopewa nyumbani, shuleni na katika jamii pana. Mtu anayewajibika anaonyesha sifa kama vile uwajibikaji, kufanya kazi kwa bidii, uthabiti, bidii, kujiendesha, uvumilivu, azimio, ubora na kila wakati kufanya bora zaidi.

HESHIMA ni kuwa na mtazamo chanya kwa nafsi, wengine na mali bila upendeleo. Thamani hii inakuzwa kupitia unyenyekevu, subira, kukubalika, kuwa wazi, adabu na kuchelewa kuridhika.

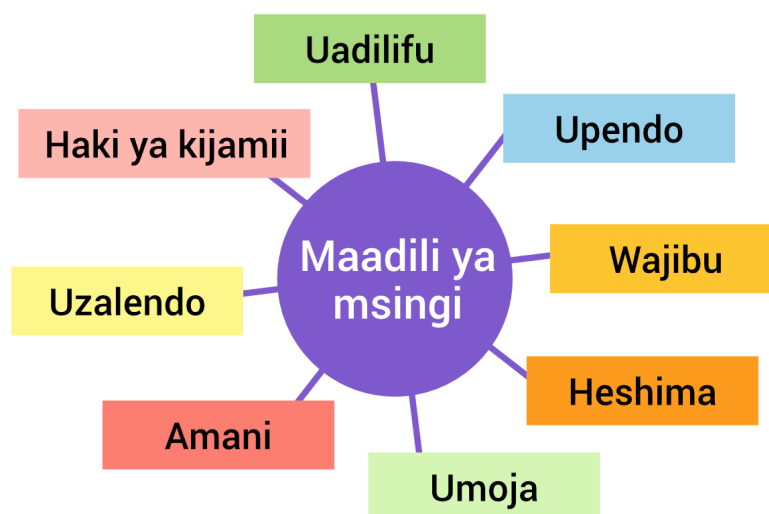
UMOJA ni uwezo wa kuishi pamoja kwa maelewano bila kujali tofauti za kijamii, kitamaduni, rangi, kidini, kiuchumi na kisiasa. Thamani hii inaweza kukuzwa kupitia ushirikiano, heshima, usawa, usawa, kutobagua, haki, ujumuishaji na uwajibikaji.

AMANI ni hali ya utulivu na maelewano kati yako na kati ya watu. Mtu anaweza kuiga amani kwa kujenga mazingira ya upendo, heshima, uvumilivu, haki na mshikamano. Amani huongeza fadhila kama vile huruma, utunzaji, uwajibikaji, upendo na huruma.

UZALENDO unahusu uaminifu, upendo na kujitolea kwa nchi au taifa la mtu. Uzalendo unahitaji utayari wa kutetea nchi, kutii sheria zake, kuheshimu raia wenzake na kuizungumza vyema.

HAKI YA KIJAMII inarejelea kutendelea kwa haki na kukuza usawa. Haki ya kijamii inakuza maadili mengine kama vile utu, usawa, mshikamano na kuondoa tofauti.

UADILIFU hurejelea uwezo wa mtu kuonyesha tabia inayokubalika. Mtu mwadilifu anaonyesha kujitolea, ujasiri, uaminifu na mwenendo wa maadili. Kwa hivyo, uadilifu ni ukamilifu wa tabia, unyoofu wa vitendo vya mtu, usemi na jumla ya maisha yao.

Mchoro wa Maadili ya Msingi nane (8) ya MUU

Maadili haya ya msingi yameingizwa katika maeneo mahususi ya kujifunzia na kuendelezwa kupitia uzoefu wa kujifunza uliopendekezwa. Mwalimu anahimizwa kufanya juhudi za makusudi na za makusudi kuleta maadili kupitia uzoefu wa kujifunza katika kila somo.

Kanuni Zinazoongoza

Mtaala Unaozingatia Umahiri unatokana na kanuni elekezi zifuatazo:

FURSA: Mtaala huo unawapa wanafunzi fursa mbalimbali za kutambua mahitaji, vipaji na uwezo wao, jambo ambalo linawawezesha kushiriki katika ulimwengu wa kazi na maendeleo ya taifa. Hii inahakikisha upatikanaji sawa wa elimu kwa wote, jambo ambalo linapunguza idadi ya wanafunzi wanaoacha shule kwa sababu mtaala hauendani na mahitaji yao.

UBORA: Wanafunzi wanakuzwa ili kufanya vyema katika maeneo yao ya maslahi na uwezo mkubwa. Msisitizo upo katika ufaulu na ushindani badala ya kushindana kwa gredi za mitihani, hivyo basi kupunguza changamoto ya utovu wa nidhamu katika mitihani kwa sababu wanafunzi wanaongozwa kufanya vyema katika maeneo wanayopenda na uwezo wao.

UTOFAUTI NA UJUMUISHAJI: hutolewa kwa vipimo viwili; kwanza, Mfumo huu unawaongoza wanafunzi kufahamu utofauti wa Kenya katika masuala ya rangi, kabila, jinsia, lugha, utamaduni na dini. Kipimo cha pili kinahusiana na ukweli kwamba wanafunzi ni tofauti kulingana na mahitaji na uwezo wao wa kujifunza na tofauti hizi zinahitaji kuheshimiwa na kuthaminiwa ndani ya mazingira ya ujifunzaji mjumuisho. Mwalimu anatarajiwa kutumia tajriba mbalimbali za kujifunza ili kukidhi mitindo mbalimbali ya ujifunzaji miongoni mwa wanafunzi.

UWEZESHAJI WA WAZAZI NA USHIRIKI: Inatambua jukumu la wazazi katika kuamua mafanikio ya elimu ya mtoto. Mfumo huu unatoa fursa kwa shule kuwawezesha wazazi kuchangia matokeo ya masomo kwa watoto wao na kushirikishwa katika viwango na viwango vyote vya elimu ya msingi.

TOFAUTISHA MITAALA NA KUJIFUNZA: Mtaala na ujifunzaji tofauti hujengwa juu ya kanuni ya uanuwai na ujumuishaji. Inahakikisha kwamba maudhui ya mtaala na mbinu za kufundishia zinafaa kwa kila mwanafunzi. Hii inatokana na ukweli kwamba wanafunzi hutofautiana katika mitindo yao ya kujifunza, mahitaji na maslahi, nguvu na uwezo, na kasi ya kujifunza. Hutoa nafasi kwa walimu kurekebisha mtaala ili kuendana na mwanafunzi.

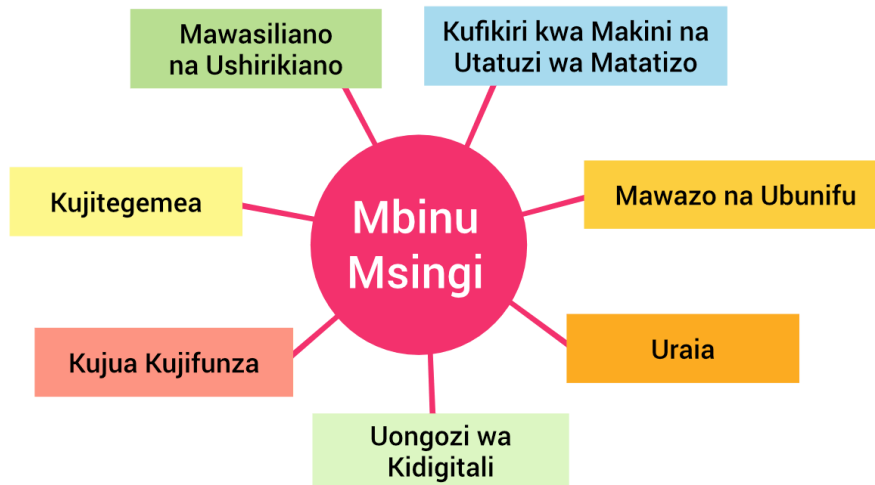
KUJIFUNZA HUDUMA ZA JAMII: Kujifunza huduma za jamii kunahusisha msisitizo sawia katika kujifunza kwa wanafunzi na kushughulikia mahitaji halisi katika jamii. Inatoa uzoefu wa kujifunza ambapo wanafunzi wanapewa fursa ya kutumia maarifa na ujuzi waliopata kutatua tatizo lililotambuliwa ndani ya jamii na wakati huo huo kuboresha matokeo yao ya kujifunza. Kwa mfano, wanafunzi wanaweza kutambua wasomaji wanaotatizika katika familia zao au ujirani na kuazimia kuwafundisha kusoma.

→ Kiambatisho B (ukurasa wa 77-78) kinashiriki mawazo yanayohusiana na kujifunza huduma za jamii.

→ Kiambatisho C (ukurasa wa 79-81) kinatoa mjadala zaidi juu ya kanuni elekezi, ikijumuisha usawa na ujumuishaji.

Uwezo wa Msingi

Waraka wa Kipindi Na. 2 wa 2019 kuhusu 'Kurekebisha Elimu na Mafunzo nchini Kenya' ulipendekeza mtaala uliofanyiwa marekebisho na kutumia mbinu inayozingatia uwezo. Hili pia lilipendekezwa na Miundo na Mfumo wa Kuoanisha Mitaala ya EAC. Kenya ilipitisha Uwezo saba wa Msingi ambao utamwezesha mwanafunzi kupata ujuzi wa Karne ya 21. Zinajumuisha:

Mchoro wa Sifa Saba (7) za Msingi za MUU

Kwa kuzingatia ustadi na umahiri ulioainishwa katika mifumo mingi iliyopo ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, ikijumuisha mfumo wa ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia uliorejelewa hapo awali, kuna Umahiri saba (7) Muhimu unaopaswa kufikiwa na kila mwanafunzi kupitia MUU katika Elimu ya Msingi, ambayo ni:

1. Mawasiliano na Ushirikiano

Mawasiliano ni kitendo cha kuhamisha habari kutoka sehemu moja, mtu au kikundi kwenda sehemu nyingine. Huhusisha mtu kuitikia vichochezi vya hisi ipasavyo na anaweza kujieleza kwa maneno na bila maneno katika miktadha mbalimbali. *Ushirikiano* ni mchakato wa watu wawili au zaidi kufanya kazi pamoja ili kufikia lengo la pamoja. Inahusisha mtu kuingiliana na rika na watu wengine muhimu katika kutatua matatizo ya ndani na ya kibinafsi ndani ya mazingira ya karibu.

2. Kufikiri kwa Makini na Utatuzi wa Matatizo

Kufikiri kwa makini ni uwezo wa kufikiri kwa uwazi na kwa busara juu ya nini cha kufanya au nini cha kuamini. Kufikiri kwa makini pia kuwezesha kuchunguza njia mpya za kufanya mambo na mawazo ya kujitegemea ya mwanafunzi. Utatuzi wa shida ni uwezo wa kutambua na kuelezea shida, kukabiliana na ugumu, sababu, kubishana, na kufanya maamuzi sahihi.

3. Mawazo na Ubunifu

Mawazo ni kitendo au nguvu ya kutengeneza taswira ya kiakili ya kitu ambacho hakipo kwenye hisi au ambacho hakijawahi kutambuliwa kabisa katika uhalisia. *Ubunifu* una sifa ya uwezo wa kuona ulimwengu kwa njia mpya, kupata mifumo iliyofichwa, kufanya miunganisho kati ya matukio yanayoonekana kuwa hayahusiani, na kutoa suluhisho. Katika maneno ya elimu, ubunifu na mawazo hurejelea uwezo wa wanafunzi na walimu wao kuunda picha na mawazo katika akili zao, na kuzigeuza kuwa ubunifu halisi unaoonekana.

4. Uraia

Uraia ni uhusiano kati ya mtu binafsi na nchi ambayo mtu huyo anawiwa utii na kwa upande wake ana haki ya kulindwa. Inahusisha mtu kukabidhiwa haki, mapendeleo, na wajibu wa raia.

5. Elimu ya Kidijitali

Elimu ya kidijitali inaweza kuelezewa kuwa na maarifa, ujuzi na tabia zinazohitajika ili kutumia ipasavyo na kwa usalama anuwai ya maudhui na vifaa vya kidijitali. Pia inaangazia uwezo wa mtu binafsi kupata, kutathmini, na kutunga taarifa wazi kupitia maandishi na njia nyinginezo kwenye mifumo mbalimbali ya kidijitali. Pia inahusisha mtu kutumia teknolojia kwa usalama na kisheria kwa starehe, burudani na kijamii ili kuboresha kujifunza.

6. Kujifunza Kujifunza

Kujifunza kujifunza ni uwezo wa kufuatilia na kuendelea katika kujifunza, kupanga ujifunzaji wa mtu mwenyewe, ikijumuisha kupitia usimamizi mzuri wa wakati na habari, kibinafsi na katika vikundi. Kujifunza ni mchakato unaoendelea ambao huanza wakati wa kuzaliwa na kuendelea hadi kifo.

7. kujitegemea

kujitegemea Kuna rejelea imani ya mtu binafsi katika uwezo wake wa kukamilisha kazi au kufikia lengo. Kulingana na mwanasaikolojia Albert Bandura, mtetezi wa kwanza wa dhana hiyo, kujitegemea, ni zao la uzoefu wa zamani, uchunguzi, ushawishi, na hisia. Wanafunzi walio na uhakikisho wa hali ya juu katika uwezo wao huchukulia kazi ngumu kama changamoto za kustahimili, badala ya kama vitisho vya kuepukika.

Mwalimu anatarajiwa kutumia uzoefu ufaao wa kujifunza ili kukuza ujuzi huu wa kimsingi. MUU inapendekeza kwamba ujuzi wa kimsingi uendelezwe katika mtaala wote na kupitia shughuli za mitaala kama ilivyoainishwa hapa chini.

Uzoefu wa Kujifunza unaopendekezwa

Kujifunza kunarejelea mabadiliko ya kudumu ya tabia kama matokeo ya mwingiliano na mazingira. Uzoefu wa kujifunza hurejelea shughuli ambazo mwanafunzi huonyeshwa, ili kukuza maarifa, ujuzi, maadili na mitazamo anayotaka. Uzoefu wa kujifunza unaweza kuwa:

- I. Rasmi: Uzoefu ambao mwanafunzi anajishughulisha nao wakati wa somo.
- II. Siyo rasmi: Hizi ni shughuli zilizopangwa zinazofanyika ndani au nje ya shule ili kuimarisha kile kinachojifunza wakati wa somo.
- III. Si rasmi: Uzoefu wa kujifunza ambao unajumuisha mwingiliano wa kijamii wa shule na nyumbani.

Katika Mtaala unaozingatia Umahiri, mwanafunzi anatarajiwa kupata maarifa, na kukuza stadi, maadili na mitazamo anayotaka kupitia uzoefu ufaao wa kujifunza.

(Ma)swali Muhimu ya Kuuliza

Haya ni maswali ambayo mwalimu huuliza na mifano ili kumsaidia mwanafunzi kuzingatia somo. Msingi wa maswali muhimu ya uchunguzi ni Kujifunza kwa Msingi wa Uchunguzi. Hutumika kuchunguza kwa undani zaidi na kuweka mazingira ya kuhojiwa zaidi. Pia zinakuza ukuzaji wa uwezo wa hali ya juu kama vile utatuzi wa matatizo, ubunifu na kufikiri kwa makini miongoni mwa mengine.

Uwezo wa Msingi

Mwalimu anatarajiwa kutumia uzoefu ufaao wa ujifunzaji ili kukuza ujuzi saba wa msingi ulioainishwa katika Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi. Muundo wa mtaala unapendekeza kwamba umahiri wa kimsingi uendelezwe katika kila eneo ndogo.

Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK)

Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK) ni masuala yanayoathiri watu katika maisha yao ya kila siku. MMK zimeingizwa katika miundo ya mtaala katika maeneo yote ya kujifunza. Mwalimu anatarajiwa kufanya juhudi za makusudi kuleta MMK wakati wa uzoefu wa kujifunza kupitia vipimo rasmi, visivyo rasmi na visivyo rasmi vya ujifunzaji. Katika mchakato huo wanafunzi watapewa fursa ya kukuza na kutumia uwezo wa kiakili na kisaikolojia unaowawezesha kukabiliana na hali halisi na changamoto za maisha ya kila siku.

Maadili

Inatarajiwa kwamba ulezi wa maadili utaimarisha ufanikishaji wa dira ya marekebisha ya mtaala ya kuunda raia waadilifu. Kuna maadili nane ya msingi yaliyoainishwa katika Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi. Maadili haya yameingizwa katika maeneo mahususi ya kujifunzia na kuendelezwa kupitia uzoefu wa kujifunza uliopendekezwa. Mwalimu anapaswa kufanya juhudi za makusudi kuleta maadili kupitia uzoefu wa kujifunza katika kila somo.

Unganisha kwa Maeneo mengine ya Mafunzo

Hii ina maana ya uhamisho wa maarifa, ujuzi na mitazamo kutoka eneo moja la kujifunza hadi jingine. Uhusiano huwapa wanafunzi mtazamo kamili wa kujifunza kwa kuwaruhusu kuona mahusiano baina ya maeneo mbalimbali ya kujifunza.

Kujifunza Huduma za Jamii

kujifunza huduma za jamii (CSL) ni mafunzo ya uzoefu ambayo huimarisha kile kinachojifunza shuleni. Ni kupitia uzoefu wa kujifunza huduma za jamii ambapo wanafunzi hupewa fursa za kutumia maarifa waliyopata, ujuzi, mitazamo na maadili kutatua tatizo lililotambuliwa ndani ya jamii, na hivyo kuboresha matokeo yao ya kujifunza.

Shughuli Zisizo Rasmi za Kabla ya Kujifunza

Uzoefu wa kujifunza usio Rasmi hupangwa, kupangwa na kuratibu shughuli za kujifunza, ambazo husaidia kupata na kutumia maarifa, ujuzi, mitazamo na maadili kama inavyokusudiwa katika Mtaala Unaozingatia Umahiri. Baadhi ya shughuli zisizo rasmi zinaweza kujumuisha: kuimba, kucheza, kukariri mashairi, vilabu na shughuli za jamii, sherehe za kitamaduni, tamasha za muziki na drama, maonyesho ya sayansi, michezo na mijadala.

Nyenzo za Kujifunzia

Nyenzo za kujifunzia ni nyenzo zinazotumiwa kuwezesha ufanikishaji wa matokeo yanayotarajiwa ya kujifunza. Nyenzo hizo ni pamoja na vitabu vya kiada, ICTs, realia, mifano na mazingira ya sasa. Watu wa nyenzo wanaweza pia kutumiwa kubadilishana uzoefu na utaalamu wao ili kuimarisha dhana na ujuzi mbalimbali. Matumizi ya nyenzo za kujifunzia ni muhimu katika kuchangamsha ujifunzaji na vile vile kuongeza upataji na matumizi ya maarifa, ujuzi, mitazamo na maadili. Nyenzo za kujifunzia huchochea hoja za wanafunzi na kuwezesha ukuzaji wa uwezo wa kimsingi.

Kwa kuzingatia umahiri, maadili, na kanuni elekezi za MUU katika nafasi zote za masomo, ziwe za mitaala au mtaala shirikishi, walimu kote nchini Kenya wanaweza kuunga mkono kuafikiwa kwa malengo ya elimu ya kitaifa ya Kenya na kuhakikisha upatikanaji sawa na jumishi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla kwa wote.

Chukua muda kutua na ujibu maswali yafuatayo kuhusu yale ambayo umejifunza hivi punde. Jisikie huru kuandika katika jarida au kujadiliana na mwenzako. Ikiwa wewe ni sehemu ya Mduara wa Kujifunza kwa Walimu au jumuiya ya kitaaluma, jadili na washiriki wa kundi lako na wawezeshaji.

1. Je, ni vikwazo gani vya mfumo wa elimu wa 8-4-4 ulioanzishwa nchini Kenya mwaka wa 1985?
2. Kuna tofauti gani kati ya mifumo ya elimu ya 8-4-4 na 2-6-6-3? Mfumo wa mwisho unalenga kufikia nini?
3. Eleza nguzo tatu za Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi.
4. Ni umahiri na maadili gani ya msingi yaliyofafanuliwa na Taasisi ya Ukuzaji Mtaala ya Kenya?
5. Masuala Muhimu na ya Kisasa yanafafanuliwaje? Kwa nini ni muhimu kuyajumuisha katika maagizo inapowezekana?
6. Ni uhusiano gani unaoweza kuona kati ya Mtaala wa Kenya wa Kuzingatia Umahiri, Maadili ya Msingi ya Kenya, Elimu ya Masuala Muhimu na ya Kisasa, na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL)?

Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #4: Kuhamisha Lengo ili Kuonyesha upya na kuweka karibu

Kabla ya kusonga mbele kwa sehemu za utekelezaji na tathmini za kitabu hiki cha mwongozo, chukua dakika chache kuhamisha mwelekeo wako na, hivyo, kuburudisha akili yako (na mwili). Kamilisha shughuli hizi mbili ili kuongeza nguvu zako na ujiongezee hivi karibuni kama mwanafunzi wa jumla!

1) Mapumziko ya Harakati.

- Simama (au kaa moja kwa moja na ukingo wa kiti chako, ikiwezekana).
- Tikisa viganja na mikono yako.
- Tikisa kila mguu, mmoja baada ya mwingine.
- Pindua mabega yako juu na nyuma.
- Pindua mabega yako juu na mbele.
- Angalia kushoto na, kisha, angalia kulia.
- Pindua shingo yako kutoka upande hadi upande, na kisha kwa miduara ndogo.
- Nyosha juu na nyuma.
- Piga magoti mbele na kugusa magoti yako au vidole.
- Tikisa kila kitu (mwili wako wote) mara nyingine tena.
- Rudi kwenye kiti chako (au pumzika ikiwa umeketi).

Unajisikiaje sasa?

2) Kupumzika kwa Gurudumu la Rangi.

- Funga macho yako na upumzike. Pumua polepole unapohesabu hadi 10.
- Sasa tafuta kitu chekundu karibu na wewe. Angalia kitu hicho kwa karibu; hesabu hadi 10.
- Kisha angalia karibu nawe kitu cha rangi ya machungwa. Furahia kutazama kitu hicho cha machungwa kwa sekunde 10.
- Sasa tafuta kitu cha njano. Tena, acha macho yako yawe kwenye kitu hiki kwa hesabu 10.
- Kisha, tambua kitu cha kijani katika mazingira yako. Weka macho yako kwenye kitu hiki kwa sekunde 10.
- Angalia, sasa, kitu cha rangi ya bluu. Hesabu hadi 10 unapofurahia kitu hiki cha bluu.
- Sasa, weka macho yako kwenye kitu cha rangi ya zambarau (au nyekundu). Hesabu hadi 10.
- Funga macho yako na upumzike. Pumua polepole unapohesabu hadi 10.

Ni rangi gani na/au kitu gani kilikufanya ujisikie vizuri zaidi leo? Sababu gani? U

Utekelezaji wa MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa Kujifunza kwa jumla

Katika sehemu zilizopita za kitabu hiki cha mwongozo, zilizolenga mtawalia kwenye Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na MUU, baadhi ya mikakati ya ufundishaji ilishirikiwa ili kukusaidia kuanza kufikiria jinsi bora ya kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na MUU katika ufundishaji wako. Katika sehemu hii, mawazo ya ziada yatashirikiwa ambayo yatakusaidia kuunda mbinu shirikishi ya kufundisha na kujifunza darasani kwako. Katika sehemu hii ya kitabu cha mwongozo, utapata pia mjadala wa nyaraka muhimu za kitaaluma na sampuli ya mipango ya jumla ya somo la kujifunza ambayo inaonyesha njia za kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na kutekeleza MUU.

Unapokagua nyenzo hii, fikiria kuhusu njia ambazo ufundishaji wako wa sasa tayari unalingana na MUU na kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ili kufikia Kujifunza kwa jumla. Fikiria, pia, jinsi unavyoweza kurekebisha mbinu yako ya sasa ya kufundisha na kujifunza ili kutekeleza kikamilifu MUU na kujumuisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ili kukuza mafanikio ya kitaaluma na ustawi miongoni mwa wanafunzi wako.

Mikakati ya Kufundisha

Utekelezaji wa MUU & Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Mkakati wa Kufundisha wa Hali zenye Shida

Kuanzia umri mdogo, watoto huwa na tabia ya kuuliza maswali au maswali yanayolenga "jinsi" au "nini" ya mambo. Katika kugusa udadisi wa asili, ni njia bora ya kuwatayarisha wanafunzi kwa nyenzo za kusoma zenye shida na suluhisho. Kulingana na Vacca & Vacca (1999), hali ya tatizo ni mkakati wa kufundisha ambao huwapa wanafunzi hali ambayo hufafanuliwa baadaye katika uteuzi wa usomaji. Kabla ya wanafunzi kusoma kifungu kilichochaguliwa, watajadili kwanza masuluhisho yanayoweza kutokea, au matokeo ya, hali ya matatizo.

Utaratibu huu wa kujifunza huwezesha kile ambacho wanafunzi wanaweza kuwa tayari wanafahamu kuhusu hali hiyo na huwasaidia kuzingatia vipengele muhimu vya matini wanaposoma.

Hali za matatizo pia huongeza motisha ya kusoma, kwani wanafunzi watapitia maandishi ili kujua zaidi kuhusu suluhu zinazowezekana.

Maelezo zaidi kuhusu mkakati wa Hali ya Tatizo na hatua za kufuata zinaweza kupatikana hapa <http://www.readingeducator.com/strategies/problem.htm>.

Jinsi ya kutumia mkakati huu - Hatua:

Hali ya tatizo inaweza kutumika kuwatayarisha wanafunzi kwa nyenzo yoyote ya kusoma ambayo inashughulikia uhusiano wa shida na suluhisho kwa kutumia hatua zifuatazo:

Hatua ya 1: Tambua kazi ya kusoma na kukuza hali ya shida.

Chunguza usomaji au maandishi na tengeneza hali ya shida kwa wanafunzi kuzingatia. Wape wanafunzi taarifa muhimu za kutosha kuhusu hali hiyo ili waweze kutambua mawazo muhimu katika kifungu wanaposoma. Mukadha wa tatizo unapaswa kufafanuliwa wazi.

Huu hapa ni mfano wa hali ya tatizo ulioundwa kutoka kwa hadithi fupi katika *The Most Dangerous Adventure*:

Mwanamume mmoja amenaswa kwenye kisiwa kidogo kinachomilikiwa na watu binafsi kilichofunikwa na mimea ya msituni. Ana saa 2 za kutoroka kabla ya kukamatwa na mmiliki wa kisiwa hicho. Mmiliki ni mkatili na mwenye silaha, lakini mtu huyo ana kisu tu. Mmiliki wa kisiwa anamfukuza mtu huyo akiwa na mbwa wa kuwinda waliofunzwa. Mtu huyu anaweza kufanya nini ili kujaribu kujiokoa?

Hatua ya 2: Onyesha hali ya tatizo kwa wanafunzi wanaofanya kazi katika vikundi vidogo.

Waambie wanafunzi watoe matokeo au suluhu zinazowezekana. Acha kila kikundi kirekodi majibu yao wanapojadili. Waombe wajaadili kila jibu na waeleze kwa nini kila moja linafaa au litafanikiwa. Kwa mfano, wanafunzi husoma kifungu kuhusu lishe na jinsi virutubisho mbalimbali vinavyoathiri mwili na mwalimu anatoa hali ifuatayo ya matatizo:

Wewe ni Kocha wa Riadha kwa timu ya taifa ya Olimpiki. Wanariadha wawili wanakuja kwako kwa ushauri kuhusu vyakula gani wanapaswa kula ili kukaa katika hali ya utendaji bora. Mwanariadha mmoja ni mkimbiaji wa Kg 82 na mwingine ni mpiga mieleka wa uzani wa Kg 124. Ni mapendekezo gani ungetoa kila mwanariadha?

Vitendo vinavyowezekana vya mwanafunzi

- a) Wanafunzi wanaweza kuorodhesha vyakula vya mkimbiaji: nyama ya nyama, viazi, mboga, maziwa. Hoja yao inaweza kuwa kwamba mwanariadha anahitaji kuwa na nguvu lakini pia haraka, na atachoma nguvu nyingi uwanjani.
- b) Kwa mpambanaji, wanafunzi wanaweza kutambua kwamba kutokana na kula kupita kiasi anaweza kuacha mashindano. Mchezaji mieleka lazima aangalie uzito wake. Wanafunzi wanaweza kupendekeza kwamba mwanamieleka ale mboga na matunda zaidi na aepuke vyakula vyenye mafuta mengi kama chipsi.

Hatua ya 3: Acha kila kikundi kiamue suluhu yenye matumaini zaidi. Kama sehemu ya majadiliano, vikundi vitengeneze uhalali au mantiki ya maamuzi yao. Kwa mfano, wakati wanafunzi wanajadili suluhu zinazowezekana kwa hali ya matatizo ya *Most Dangerous Adventure*, wanaweza kuzingatia mashambulizi mbalimbali pamoja na kuweka mitego kadhaa kama chaguo linalowezekana zaidi kwa mtu aliyenaswa. Acha vikundi viwasilishe masuluhisho yao kwa darasa zima kwa ajili ya majadiliano.

Hatua ya 4: Acha wanafunzi wajaribu suluhu lao kwa kusoma maandishi zaidi. Waulize wanafunzi kuongeza au kurekebisha masuluhisho wanapopata taarifa zaidi kutoka kwa maandishi. Kwa mfano, wanafunzi wanaosoma matini iliyochaguliwa kuhusu lishe wanaweza kutambua kwamba mpiga mieleka wa Kg 124 anaweza pia kula nyama kama sehemu ya mlo wake huku akiangalia ni wanga ngapi anaotumia. Wanafunzi wanaosoma *Most Dangerous Adventure* wanaweza kugundua kwamba mwanamume anayewindwa anajaribu bila mafanikio baadhi ya mawazo yake anapojitahidi kuwashinda maadui zake.

Hatua ya 5: Mwalimu atawawezesha wanafunzi kulinganisha ubashiri wao na taarifa iliyotolewa katika maandishi. Rudia hali ya awali yenye matatizo na uombe nyongeza au maoni zaidi ambayo wanafunzi wanaweza kuwa nayo sasa wanaposoma matini iliyochoaguliwa. Fungua majadiliano ili kuzingatia kama baadhi ya masuluhisho ya wanafunzi yanaweza kushindana na yale ya mwandishi.

Utekelezaji wa MUU & Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia Mafunzo ya Huduma kwa Jamii

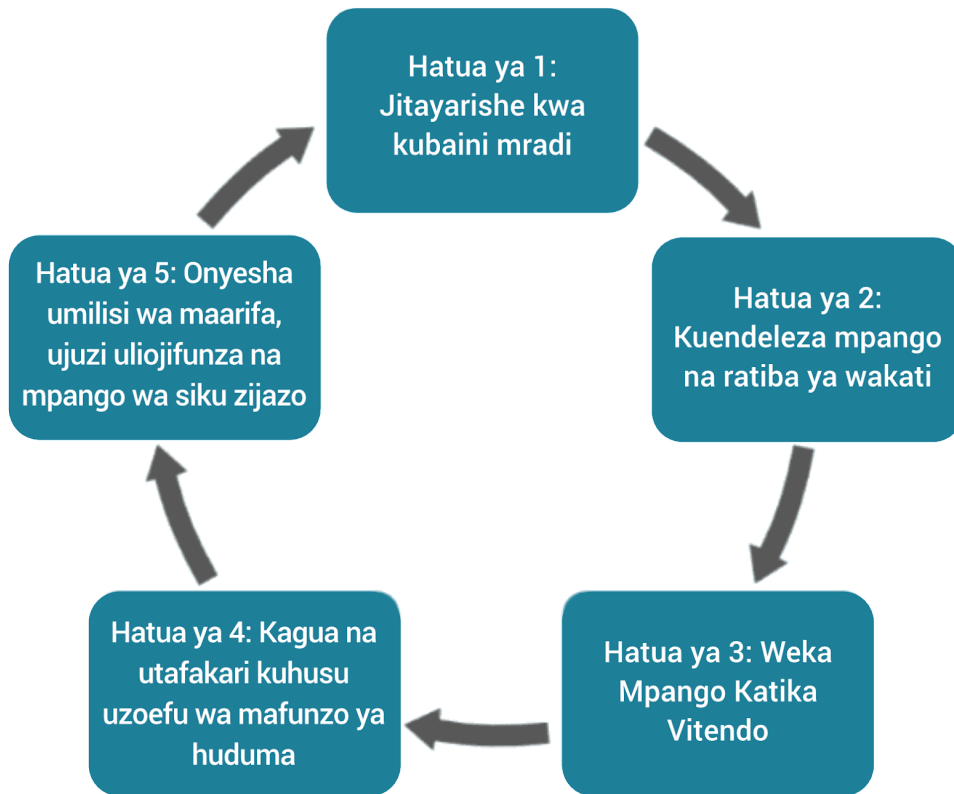
kujifunza huduma za jamii kunaweza kueleweka kama mkakati wa kufundishia ambao unahusisha wanafunzi katika uzoefu wa huduma. Kuna faida kadhaa kwa huduma ya jamii. Kwanza, uzoefu wa huduma ya wanafunzi unaweza kuhusishwa moja kwa moja na matokeo ya ujifunzaji wa mtaala. Pili, kujifunza kwa huduma kunahusisha wanafunzi kutoa michango chanya kwa watu binafsi na jamii. Kujifunza kwa huduma ni mchakato wa kuweka lengo na unaozingatia hatua ambao unaathiri vyema wengine na kusaidia moja kwa moja Mafunzo ya Kijamii na Kihisia.

- Wanafunzi wote wanaweza kushiriki katika ujifunzaji wa huduma.
- Mafunzo ya huduma hutoa manufaa kwa wanafunzi na jamii yenye mahitaji.
- Mafunzo ya huduma huwapa wanafunzi fursa za kuelewa vyema madhumuni na thamani ya juhudi zao.

Malengo ya Kujifunza Huduma za Jamii

- Kuimarisha maarifa na ujuzi wa kitaaluma kwa kuzitumia kwenye matatizo halisi
- Kujenga mahusiano mazuri na watu mbalimbali
- Kufahamiana na watu kutoka malezi tofauti
- Kugundua maslahi na uwezo mpya
- Kuweka malengo na kufanya kazi kupitia hatua za kuyafikia
- Kufanya kazi kwa ushirikiano
- Kuchukua majukumu ya uongozi
- Kujifunza thamani ya kusaidia na kujali wengine

Mchakato wa kujifunza huduma za jamii ulioundwa vizuri unaweza kuhusisha hatua tano (5) kama ifuatavyo:

Hatua tano (5) za Kujifunza Huduma za Jamii

Hatua ya 1: Kutambua Mradi au Suala

- Kwa mwongozo wa mwalimu, wanafunzi huamua mahitaji ya kushughulikia shuleni na jamii.
- Wanafunzi huorodhesha maswali waliyo nayo kuhusu masuala hayo na kutafiti majibu.
- Wanafunzi wanapaswa kuelewa kwa uwazi kwa nini mradi wao ni muhimu na jinsi gani utafaidika na jamii yao.
- Wanafunzi wanahitaji kufafanua matokeo na malengo yanayotarajiwa, kuchagua miradi inayokidhi mahitaji halisi katika shule au jumuiya, na kufikiria jinsi wanavyoweza kushirikiana na wazazi na washirika wa jumuiya kushughulikia mahitaji haya

Hatua ya 2: Tengeneza Mpango wa Mradi na Muda

- Wanafunzi hutengeneza mpango wa hatua kwa hatua na ratiba ya matukio.
- Kila mwanafunzi anahitaji kuwajibika kwa sehemu ya mradi.
- Wahimiza wanafunzi kuzingatia njia za kuwasiliana vyema na jumuiya ya shule, wazazi na jamii kwa ujumla.
- Fikiria changamoto zinazoweza kutokea na viziwi barabarani na jinsi vinaweza kushinda.
- Walimu wanahitaji kuhakikisha kuwa ujifunzaji unatoa huduma ya maana na ni ya kutafakari.

Hatua ya 3: Tekeleza Mpango

- Wanafunzi wanatekeleza mradi huo
- Hakikisha wanafunzi wanachukua jukumu kubwa iwezekanavyo.
- kujifunza huduma za jamiii kunahitaji kutokea katika mazingira ambayo ni salama, na yanayoruhusu makosa na mafanikio.
- Fuatilia utendaji na usalama mara kwa mara.

Hatua ya 4: Kagua na utafakari kuhusu Uzoefu wa Kujifunza kwa Huduma

- Tambua na kusherehekea ushiriki wa kila mtu anayehusika.
- Ongoza mchakato wa kutafakari kwa utaratibu, kwa kutumia mbinu mbalimbali, kama vile maigizo dhima, majadiliano na uandishi wa jarida.
- Waambie wanafunzi waeleze kilichotokea, rekodi mchango uliotolewa, jadili mawazo na hisia, na waweke uzoefu katika muktadha mkubwa wa jamii na jamii.

Hatua ya 5: Onyesha Umahiri wa Maarifa, Ujuzi Ulojifunza na Mpango wa siku zijazo

- Ili kuimarisha ujifunzaji, wanafunzi lazima waonyeshe umahiri wa ujuzi, maarifa na matokeo kwa kuripoti kwa wenzao, familia na jamii.
- Wanafunzi wanaweza kuandika makala au barua kwa magazeti ya ndani kuhusu masuala ya ndani, au kupanua uzoefu wao ili kuendeleza miradi ya baadaye katika jamii.

→ **Jifunze zaidi kuhusu kujifunza huduma za jamii na usome mfano mawazo ya mradi wa kujifunza huduma za jamii katika Kiambatisho D (ukurasa wa 80-81).**

Nyaraka za Kitaalamu

Mojawapo ya mahitaji yaliyoainishwa katika viwango vya ufundishaji vya Tathmini na Ukuzaji wa Utendaji Kazi wa Walimu nchini Kenya (TPAD) kuhusu Maarifa ya Kitaalamu na Utumiaji ni kwa walimu kuandaa na kudumisha hati za kitaaluma. Katika kiwango hiki, eneo la uwezo wa utendaji ni uwezo wa kuandaa hati na rekodi za kitaaluma.

Nyaraka za kitaalamu ni hati rasmi zinazotengenezwa ili kufanya ujifunzaji kuwa na ufanisi na ufanisi wakati mwalimu anatekeleza mtaala. Walimu hutayarisha na kutumia hati hizi katika utekelezaji wao wa kila siku na tathmini ya mchakato wa kujifunza na zinajumuisha: mipango ya kazi, mipango ya somo, kumbukumbu za kazi, rekodi za maendeleo na mipango ya elimu ya kibinafsi (IEPs).

MIPANGO YA KAZI

Mipango wa kazi ni mpango unaoeleza mafunzo yote yatakayofunzwa kwa muda fulani, kwa kawaida muhula au mwaka mzima wa shule. Mpango wa kazi husaidia mwalimu:

1. kupanga jinsi mafunzo yatakavyopangwa ndani ya muda uliopangwa
2. kufikiria kupitia vipengele vyote vya mchakato wa kujifunza mapema
3. kupanga ni rasilimali zipi zitahitajika
4. kuamua juu ya mbinu itakayotumika
5. kupanga tathmini

Katika MUU, mpango wa kazi una vipengele vifuatavyo: wiki, somo, eneo, eneo ndogo, matokeo mahususi ya kujifunza, nyenzo za kujifunzia zilizopendekezwa, mbinu za tathmini zilizopendekezwa na tafakari. Ili kuandaa mipango ya kazi mwalimu anapaswa kujua idadi ya masomo yaliyotengwa kwa eneo la kujifunzia au somo kwa wiki.

MIPANGO YA SOMO

Mpango wa somo ni mchanganuo wa mpango wa kazi unaoonyesha kile kinachopaswa kukamilishwa na jinsi ujifunzaji bora utafanyika ndani ya muda uliotengwa kwa ajili ya somo. Pia humwezesha mwalimu kuweka muktadha wa shughuli za somo kwa muktadha. Kwa upangaji mzuri wa somo, mwalimu anapaswa kufahamu vipengele vifuatavyo vya mpango wa somo:

- Shirika la kujifunza - Onyesha mahali ambapo ujifunzaji utafanyika. Inaweza kuwa darasani, au nje ya darasa wakati wa kutembelea maktaba au shamba lililo karibu.
- Utangulizi - Somo linapaswa kuanzishwa kwa njia ya kuvutia na ya kuisisimua ili kuamsha udadisi kwa wanafunzi. Inapaswa Kuunganisha uzoefu wa zamani wa wanafunzi kadri inavyowezekana, ikigusa maarifa ya awali ya wanafunzi ili kuwatayarisha kwa maudhui ya ziada yanayoanzishwa.
- Ukuzaji wa somo - Huu ndio utoaji halisi wa somo. Somo imegawanywa katika hatua. Kila hatua inapaswa kuwa na wazo kuu moja au uzoefu. Mwalimu anapaswa kueleza kwa uwazi hatua ambazo wanafunzi watahusika nazo wakati wa somo ili kufikia matokeo yaliyotajwa.
- Hitimisho - Hatua hii inawapa wanafunzi fursa ya kufanya mazoezi zaidi ya maarifa na ujuzi waliojifunza wakati wa somo. Shughuli za ufuatiliaji zinaweza kujumuisha: kuhoji ili kubaini kama matokeo ya somo yamefikwa, kuruhusu wanafunzi kutafuta ufafanuzi, kutoa kazi au miradi kwa ajili ya tathmini ya malezi.

- Muhtasari - Hatua hii ni muhtasari wa somo kwa kuweka msisitizo katika mambo muhimu/dhana zilizoshughulikiwa. Wakati huu umalizio wa somo unatolewa ili kuwasaidia wanafunzi kupanga taarifa katika muktadha wa maana.
- Tafakari - Huu ni uchambuzi muhimu wa mafunzo. Mwalimu anaombwa kufanya tathmini ya uaminifu ya ufaulu wake na wa wanafunzi wakati wa somo na kutoa sababu za kufaulu au kutofaulu kwa somo. Mapendekezo/masuluhisho yanapaswa kuangaziwa katika sehemu hii.

Mipango ya somo inapaswa kupachika vipengele vya MUU kama vile uelewa wa msingi, Masuala Muhimu na ya Kisasa, maadili, mafunzo ya huduma ya jamii na shughuli za kujifunza zisizo rasmi.

REKODI YA KAZI

Rekodi ya kazi hutoa ushahidi wa kazi iliyoshughulikiwa na mwalimu. Walimu wote wanatakiwa kutunza kumbukumbu sahihi za masomo yote yaliyofundishwa. Rekodi ya kazi ina vipengele vifuatavyo:

Maelezo ya usimamizi:

Shule:

Daraja:

Muhula:

Somo:

Eneo:

Eneo ndogo:

Jina la mwalimu/walimu:

Idadi ya wanafunzi

Rekodi ya kiolezo cha kazi:

Tarehe	Somo	Kazi iliyofanywa	Tafakari	Saini

MPANGO WA ELIMU BINAFSI (IEP)

IEP ni mpango ulioandikwa unaoelezea elimu maalum na huduma zinazohusiana na iliyoundwa ili kukidhi mahitaji ya kipekee ya kielimu ya mwanafunzi binafsi aliye na hitaji maalum au hali ya kipekee inayohitaji kuingilia kati. Katika mfumo wa awali wa elimu, programu ya elimu ya mtu binafsi (IEP) ilikusudiwa kwa wanafunzi wenye ulemavu wa kujifunza ambao wanahitimu kupata elimu maalumu. Hata hivyo, katika MUU programu inatumika kusaidia wanafunzi ambao, kwa sababu mbalimbali, wanasalia nyuma katika elimu yao katika shule zote.

IEP inaelezea kiwango cha ufaulu cha sasa cha mwanafunzi, matokeo yanayotarajiwa kupatikana katika muda maalum, na uingiliaji kati ambao unahitaji kuwekwa ili kupata matokeo yanayotarajiwa. IEP inabainisha huduma na hatua zinazohitajika ili kutimiza haki ya mtoto ya kupata elimu ya bure na ya lazima. Inaongoza upangaji wa elimu na ufuatiliaji wa mahitaji ya kipekee ya mwanafunzi. Inatoa fursa ya kushiriki taarifa kati ya mwalimu, mzazi/mlezi, na wataalamu wengine kuhusu jinsi ya kuboresha matokeo ya elimu kwa wanafunzi wenye mahitaji maalumu na ulemavu au hali ya kipekee.

Kiolezo cha Mpango wa Elimu wa Kibinafsi

Maelezo ya usimamizi

Kiwango cha Sasa cha Utendaji

Kiwango cha Sasa cha Utendaji								
Jina la Mwanafunzi	Nguvu	Maeneo ya Uhitaji	Malengo ya Muda Mrefu ya Mafunzo	Malengo ya Muda Mfupi ya Mafunzo	Marejeleo	Taratibu za Kutathmini	Huduma Zinazohusiana	Maoni/ Maelezo/ Tafakari ya Mwalimu
Lucy								
Mary								
James								

Kiolezo cha IEP: chanzo [kutoka Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala](#)

Mfano wa Mipango ya Masomo

Unapochunguza mifano ya mipango hii ya somo:

1. Fikiria jinsi zinavyoakisi vipaumbele vya MUU, ujumuishaji wa umahiri mkuu na maadili ya msingi, maswali muhimu ya uchunguzi, na mbinu. Ni nini kinachoweza kuhitaji kurekebishwa katika mipango ili kupatana vyema na MUU na/au kuhakikisha usawa na ujumuishaji wa wanafunzi wote darasani?
2. Tafuta miunganisho ya kujifunza kijamii na kihisia, ama kupitia maadili ya msingi ya MUU au umahiri mkuu na/au kwa kuzingatia mfumo wa ushirikiano kwa ajili ya kujifunza kitaaluma, kijamii na kihisia au zana zingine za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Unaweza kuongeza nini kwa masomo haya ili kuongeza uwezo wao wa kutoa mafunzo ya hali ya juu na ya jumla kwa kila mtoto darasani?
3. Ikiwa mpango wowote wa somo ulio hapa chini unaingiliana na maudhui unayofundisha katika mazoezi yako mwenyewe, unawezaje kuyafuma katika kazi yako? Je, somo lolote kati ya haya yaliyo hapa chini linatoa fursa ya kufundisha somo au mada unayofanyia kazi kwa sasa kwa namna tofauti? Ikiwa ndivyo, eleza jinsi gani.

MUHTASARI WA MPANGO WA SOMO LA MFANO

Nambari ya Somo	Nambari ya Ukurasa	Somo	Mada	Gredi, Kidato au Kiwango	Mpangilio
Somo 1	uk.47	Historia	Nelson Mandela na Uongozi	Darasa la 7	Ushirikiano wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 2	uk. 50	Elimu ya Dini ya Kikristo	Kukabiliana na Mgogoro	Darasa la 5	Msisitizo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo 3	uk. 52	Kiingereza	Usomaji	Daraja la 5	Mpangilio wa Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 4	uk. 55	Hisabati	Pesa	Darasa la 8	Maombi ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 5	uk .57	Kiingereza	Usomaji	Kidato cha 1	Uzingatio wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 6	uk. 59	Usafi na Lishe	Usalama	Daraja la 3	Mpangilio wa Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 7	uk. 60	Shughuli za Kimazingira	Utunzaji wa Mazingira	Daraja la 1	Mpangilio wa Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia
Somo la 8	uk. 61	Hisabati	Sehemu	Gredi ya 7	Mpangilio wa Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia

→ Tazama mfano wa Kiolezo cha Upangaji wa Somo la Kujifunza kwa Ujumla kwenye ukurasa wa 63.

MFANO WA SOMO LA 1 (pamoja na miunganisho ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia)

MUDA: Dakika 45

SOMO: Historia

MADA: Nelson Mandela na Uongozi

MALENGO

Kufikia mwisho wa somo, mwanafunzi aweze:

- 1) Kueleza michango iliyotolewa na Nelson Mandela nchini Afrika Kusini.
- 2) Kuelewa na kuthamini ujuzi wa kijamii na kihisia ulioigwa na Nelson Mandela.

NYENZO ZA KUJIFUNZA

KUMB: [Maisha Yetu Leo Kitabu cha Mwanafunzi 7](#) na Indire et. al. (Waandishi wa habari wa

Chuo Kikuu cha Oxford)

VIFAA VYA KUJIFUNZIA: Picha za Mandela, simu mahiri, kipaza sauti cha USB, Bendera ya Afrika Kusini.

NYEZO ZA UPANUZI:

1. <https://www.theschoolrun.com/homework-help/nelson-mandela>

Swali lililoulizwa na kujibiwa katika nyenzo hii:

- Kwa nini ni muhimu kwamba Nelson Mandela alikuwa rais wa kwanza wa Afrika Kusini kuchaguliwa na watu wote?
  - *Ni ishara muhimu ya ujumuishaji na haki kwa sababu Mandela alipigania haki sawa na fursa kwa watu weupe na weusi nchini Afrika Kusini.*

2. <https://humanrights.ca/exhibition/mandela-struggle-for-freedom> (ukurasa wa maonesho ya sanaa uliohamasishwa)

Majadiliano yaliyotolewa katika nyenzo hii:

- Ni ninawezaje kujibu ukosefu wa haki?
- Tunawezaje kupona baada ya kunyimwa haki za kibinadamu?
- Yaliyopita yanaathirije wakati wangu wa sasa?
- Maonyesho hayo yanalenga kufundisha nini wageni?

3. <https://www.nelsonmandela.org/content/page/a-selection-of-nelson-mandela-quotes>

Nukuu kutoka kwa Nelson Mandela ili kuwashirikisha wanafunzi katika mazungumzo kuhusu haki ya kijamii na usawa

4. <https://www.lumorus.com/2021/07/19/nelson-mandela-day-social-justice-equity-inclusion/>

Maswali yaliyo ulizwa na kujibiwa katika nyenzo hii:

Tunafafanua haki ya kijamii?

Kifungu kinafafanua haki ya kijamii kama 'mchakato na lengo. Lengo la haki ya kijamii ni ushiriki kamili na sawa wa makundi yote katika jamii ambayo ina umbo la kukidhi mahitaji yao. Haki ya

kijamii ni pamoja na maono ya jamii ambayo mgawanyo wa rasilimali ni sawa na wanachama wote wako salama kisaikolojia na kimwili.

UENDELEZAJI WA SOMO:

HATUA YA 1 (dakika 3)

UTANGULIZI

- Mwalimu anawauliza wanafunzi maswali ya mdomo juu ya somo lililopita (*Ghana: Kupigania uhuru*)

Zingatia nyenzo hizi: [Uhuru wa Ghana](#), [Kwahme Nkrumah](#), [Harakati za Uhuru wa Afrika](#),

- Kuihusisha na somo la siku kwa kucheza kupitia kifaa cha Bluetooth “NKOSI SIKELELI AFRIKA “- Wimbo wa Taifa wa Afrika Kusini.

Zingatia nyenzo hizi: [Maneno ya Nyimbo](#), [Kiunganisho cha Wimbo](#)

HATUA YA 2 (dakika 13)

- Mwalimu anaonyesha picha ya Nelson Mandela kwa darasa, na kisha anawaomba wanafunzi wajiadili wawili wawili kile wanachojua kuhusu mwanamume katika picha hiyo.

[Matunzio ya Picha ya Kitaifa](#)

- Mwalimu anasikiliza michango ya wanafunzi na kisha kushiriki kwa mdomo historia ya Nelson Mandela.

Nyenzo: [Historia Fupi ya Maisha ya Nelson Mandela](#), [Wasifu wa Nelson Mandela](#)

HATUA YA 3 (dakika 9)

- 1) Mwalimu anawaomba wanafunzi kujadili katika vikundi sifa za kupendeza wanazoweza kuziona katika utu wa Mandela. Mwalimu anaweza kuchagua kuwauliza wanafunzi waandike haya pia.
- 2) Vikundi vinaripoti kwa sauti kubwa na mwalimu anakusanya sifa na kuziorodhesha mahali panapoonekana kwa wanafunzi wote. Sehemu hii ya somo inampa mwalimu fursa ya kuwauliza wanafunzi jinsi Mandela alivyoiga sifa chanya (au sifa za mtu mwenye ujuzi wa kijamii na kihisia uliokuzwa vizuri). Baadhi ya sifa hizi zinaweza kuwa: uthabiti, kujithamini sana, ujasiri, subira, dhabihu, mtunza amani, msamaha.
- 3) Mbali na kushiriki sifa, wanafunzi wanapaswa pia kuelekeza kwenye kitendo, hadithi au tabia kutoka kwa wasifu wa Mandela ambayo inaunga mkono dai hilo. Kwa mfano:
- 4) Nelson Mandela alionyesha subira kwa jinsi alivyozungumza. Alisema kwamba “*Hatupaswi kuruhusu udanganyifu wa uharaka utulazimisha kufanya maamuzi kabla hatujawa tayari.*” Alijua kwamba historia haikufanywa mara moja. Alielewa kwamba ubaguzi wa rangi na ukandamizaji ulikuwa umeanzishwa kwa milenia, ukoloni ulikuwa umeendelea kwa karne nyingi, ubaguzi wa rangi ambao ulikuwa umeundwa kwa miongo kadhaa na hakuna hata mmoja wao angeweza kutokomezwa katika miezi michache au hata miaka. Maisha yake yote yanatia ndani subira alipojifunza jinsi ya kuahirisha kuridhika ili kushinda mwishowe.” (Naidu, 2018)

HATUA YA 4 (dakika 15-20)

SHUGHULI

- 1) Mwalimu anawaomba wanafunzi katika vikundi kuigiza, kuimba, kufanya kazi za sanaa kuhusu sifa moja au mbili na mchango wa Nelson Mandela.
- 2) Maagizo yanayopendekezwa: (badilisha yako kulingana na mpangilio wako mahususi):
(chaguo 1) "Igiza sifa za Nelson Mandela katika mchezo wa kuigiza wa dakika 3." (chaguo la 2) "Chukua moja ya sifa za Mandela na uitumie kwa hali ya riwaya ambayo umekumbana nayo (au unaweza kukabiliana nayo) kupitia sanaa/wimbo/igizo."
- 3) Vikundi hufanya mawasilisho.
- 4) Mwalimu anaongoza mazungumzo kulingana na maudhui ya mawasilisho na kuwashirikisha wanafunzi wote katika majadiliano/tafakari juu ya kile walichokiona.

HATUA YA 5 (dakika 10)

KUMALIZIA

- Mwalimu analiongoza darasa kwa kuimba wimbo wa "NKOSI SIKELELI AFRIKA'

MFANO WA SOMO LA 2 (Msisitizo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia)

DARASA: 5

MUDA: Dakika 35

SOMO: Elimu ya Dini ya Kikristo

MADA: Kukabiliana na mgogoro

MADA NDOGO: Kushinda Hasira

MALENGO

Kufikia mwisho wa somo mwanafunzi aweze ku:

- 1) Eleza njia mbalimbali anazoweza kushinda hasira.
- 2) Tambua na uonyeshe kupumua kwa tumbo kama mbinu ya kutuliza.

NYENZO ZA KUJIFUNZA

KUMB: *Biblia ya Good News*, KLB Shule ya Msingi, [Kitabu cha Wanafunzi wa CRE cha 5](#)

VIFAA VYA KUJIFUNZIA

Picha za watu wawili wenye mwonekano tofauti za uso

Picha 1: uso wenye furaha; [chaguo la picha 1](#); [picha chaguo 2](#); [Chaguo la picha 3](#)

Picha ya 2: uso wa hasira; [chaguo la picha 1](#); [Chaguo la picha 2](#)

UENDELEZAJI WA SOMO:

HATUA YA 1 (dakika 5)

Utangulizi

- Mwalimu anawauliza wanafunzi maswali ya mdomo kutoka kwa somo lililopita.
- Mwalimu anawauliza wanafunzi wanachoweza kuona katika picha hizo mbili.
- Mwalimu anawaomba wanafunzi waeleze ni sifa gani za uso zinazoonyesha hisia tofauti kulingana na picha.
- Wanatambua je hisia ambazo uso unaonyesha? Ni vipengele vipi mahususi vya uso vinavyofichua hisia?

HATUA YA 2 (dakika 10)

- Mwalimu anamwomba mwanafunzi aliyejitolea kusoma hadithi ya kifungu kutoka katika kitabu *KLB primary CRE* na mstari wa Biblia.
- Mwalimu huwaongoza wanafunzi katika kujibu maswali kutokana na kifungu walichosoma.

HATUA YA 3 (dakika 9)

- Mwalimu anawaomba wanafunzi kubainisha hali mbalimbali ambazo zingeweza kuwakasirisha
- Mwalimu anawaomba wanafunzi waeleze jinsi wanavyofanya watu wanapowakasirisha.
- Yafuatayo ni baadhi ya maswali yanayosaidia kuzingatia (Smout, 2020):
  - Ungependa nini zaidi kiwe tofauti?
  - Ni saa ngapi za siku/wiki/mwaka/nk. ni ngumu zaidi kwako?
  - Ni wakati gani unafikiri zaidi kuhusu hili?

- Je, kuna nyakati ambazo unahisi bora kuhusu hili?
- Je, ni mara ngapi unahisi kukasirishwa nayo?
- Je, ungependa kubadilisha nini kuhusu wewe mwenyewe katika haya yote?
- Ni nini kinakufanya ujisikie vizuri zaidi kuhusu hili?
- Je, ni sehemu gani inayokatisha tamaa zaidi ya yote?
- Unafikiri watu wengine hawaelewi nini kuhusu hili?
- Ni nini kingefanya hii kuwa bora zaidi?
- Ni jambo gani baya zaidi kuhusu hilo?
- Nini kingine ni ngumu kuhusu hali hiyo?
- Je, unahisi huzuni/umivu/hasira/wasiwasi zaidi kuhusu hilo? Ni hisia gani nyingine zinazotokea?

HATUA YA 4 (dakika 5)

Kumalizia

- Mwalimu huwaongoza wanafunzi kujifunza na kufanya mazoezi ya mikakati hii
  - Kupumua kwa tumbo
    - Video ya mfano ya 1: <https://www.youtube.com/watch?v=RiMb2Bw4Ae8>
    - Video ya mfano ya 2: <https://www.youtube.com/watch?v=2PcCmxEW5WA>
  - Kuhesabu hadi 10; mwalimu anahesabu hadi 10 kwa wanafunzi wote.
- Kujadili na Kukariri Waefeso 4;26: "Iweni na hasira lakini msitende dhambi: Jua lisitue mkiwa bado mmekasirika,"

MFANO WA SOMO LA 3 (mpangilio wa MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia)

DARASA: 5

MUDA: Dakika 35

SOMO: Kiingereza

ENE: Usomaji

ENE NDOGO: Kusoma kwa Kina - Simulizi ya Kuzungumza

MALENGO

Kufikia mwisho wa somo mwanafunzi aweze ku:

- 1) Tambua wahusika, maeneo na matukio katika hadithi kwa ufahamu
- 2) Bashiri matukio katika maandishi kwa ufahamu
- 3) Jibu kwa usahihi maswali ya ukweli na yanayoeleweka kwa ufahamu
- 4) kupendekeza mbinu sahihi za kusoma kwa wenzao.

MAOMBI YA MAFUNZO YA KIJAMII NA KIHISIA

Wanafunzi watazingatia:

- 1) Nguvu ya uvumilivu na kujiamini
- 2) Umuhimu wa kuwatia moyo wengine badala ya kuwashusha chini
- 3) Jinsi ya kudumisha mtazamo mzuri hata kama mtu anakudharau
- 4) Jinsi ya kutumia masomo kutoka kwa hadithi kwa maisha yao wenyewe

SWALI MUHIMU LA KUULIZA

Je, tunawezaje kutabiri matukio katika hadithi au shairi?

NYENZO ZA KUJIFUNZA

Kitabu cha kozi kinachopendekezwa, machapisho ya hadithi halisi ya "Sungura na Kobe", picha, rekodi za sauti, na kadibodi zenye maneno yenye sauti zilizochaguliwa. Fikiria kutumia [toleo hili la sauti na taswira la maandishi](#) ili kuongeza ufikivu kwa wanafunzi walio na matatizo ya kuona au ambao vinginevyo wananufaika kutokana na uwekaji sauti au mbinu nyingi.

UANDAAJI WA MAFUNZO

Kujifunza kutafanyika katika darasa halisi. Wanafunzi watafanya kazi mmoja mmoja, wawili wawili na vikundi vidogo.

UENDELEZAJI WA SOMO:

UTANGULIZI

Wanafunzi hujibu swali lifuatalo: 'Tunatabiri vipi matukio katika hadithi au shairi?' Fikiria yafuatayo (Parlett, nd.)

Tabiri kitabu kitakuwa kinahusu nini	Msomaji hutumia mada na vielelezo vya jalada, n.k.
Tabiri kusudi la mwandishi	Je, mwandishi anajaribu kutushawishi kuhusu jambo fulani? Je, mwandishi anataka kutufundisha jambo fulani? Mwandishi anaweza kutaka utambue nini? Unajuaje? nk.
Tabiri matukio yajayo kwenye kitabu	Msomaji huweka utabiri huu kwenye matukio ya awali au maneno na vitendo vya wahusika.
Tabiri kwa nini mwandishi alijumuisha kipengele maalum cha maandishi	Inatufundisha nini? Ni habari gani inasaidia kufafanua? Kuna kusudi lingine linaloweza kwa undani/ kipengele?
Tabiri watakachojifunza kutoka kwa maandishi au sehemu ndani ya maandishi	Msomaji hutumia vichwa, vichwa na vichwa vidogo kuarifu utabiri.
Tabiri kitakachofuata ikiwa kitabu/maandishi yangeendelea	Je, matakwa yako au maoni yako yanaathiri vipi utabiri? Je, matukio ya zamani yanaathiri vipi utabiri wako kuhusu maandishi?

HATUA YA 1 (dakika 5)

Wanafunzi wanaongozwa kufanya yafuatayo wakiwa wawili wawili

- 1) Jadili kichwa cha hadithi "Sungura na Kobe"
- 2) Tazama picha na kusema kile anachoweza kuona
- 3) Sema kinachotokea kwenye picha

Wanafunzi wanapoonyeshwa picha au kielelezo cha wanyama hao wawili, wanaweza kuanza kutabiri na kukisia hadithi inahusu nini. Hili huwavutia na kuwafanya wafikirie kwa bidii wanapoongozwa kusoma hadithi.

- 4) Tabiri kitakachofuata

HATUA YA 2 (dakika 5)

Wanafunzi wanaongozwa kusoma hadithi "Sungura na Kobe" mmoja mmoja.

Uelewa wa msingi wa kujifunza kujifunza utakuzwa kadri mwanafunzi anavyosoma hadithi kibinafsi.

HATUA YA 3 (dakika 10)

Jukumu la mwanafunzi huigiza mazungumzo yafuatayo kati ya Sungura na Kobe na wenzake.

"Umewahi kufika popote?" Aliuliza huku akicheka kicheko cha dhihaka.

"Ndiyo," Kobe akajibu, "na ninafika huko mapema kuliko unavyofikiria. Nitakuweka kwenye mbio na kuthibitisha hilo."

Kutokana na "kitendo" cha Sungura, wanafunzi hujadili wawili wawili kile wamejifunza.

HATUA YA 4 (dakika 7)

Wanafunzi hujibu maswali kulingana na hadithi katika vikundi.

- 1) Je, Sungura alifanya nini ili kumfanya Kobe ajisikie vibaya?
- 2) Je, ungependa kuwa Sungura au Kobe? Sababu gani?
- 3) Je, nini kingetokea ikiwa Sungura hangelala usingizi?
- 4) Unafikiri Sungura alihisi nini wakati wanyama wote walipopaza sauti, "Kobe ameshinda mbio!"

Uelewa wa msingi wa kufikiri kwa makini na utatuzi wa shida utakuzwa kadri wanafunzi wanavyofanya shughuli katika hatua ya 4

HATUA YA 5: Mtazamo (dakika 3)

Mwanafunzi anakisia maana ya maneno: lala chini, fanya haraka, pita kama ilivyotumika katika kifungu na tafuta methali ambayo ina maana sawa na "Mbio si ya wepesi," kutoka kwa mtandao katika jozi.

HITIMISHO (dakika 5)

Mwanafunzi anaandika somo alilojifunza kutoka kwa hadithi: 'Sungura na Kobe'

Baadhi ya masomo yanaweza kujumuisha:

- Sungura alikuwa mbaya kwa Kobe kwa kujaribu kumweka chini. Kobe hakuonyesha hisia hasi, badala yake alimthubutu kwenda mbio. Hii inaonyesha Kobe alikuwa ameweka lengo ambalo lilimfanya ajisikie mwenye uwezo na uwezo, na hii ilimfanya ajikite kwenye mbio.
- Kobe aliweka mtazamo chanya na hakuruhusu matusi ya Sungura yaathiri lengo lake la kushinda mbio. Kobe alikimbia na kushinda mbio hizo.
- Sungura alimdhihaki Kobe kwa sababu alitaka kumuumiza. Hii ingewezesha Sungura kujisikia mwenye nguvu na nguvu. Hata hivyo Kobe hakumpa kuridhika kwa kumwona akiumizwa, na kwa hiyo Sungura aliacha uonevu alipogundua kwamba matendo yake hayakuwa yakileta itikio alilotaka.
- Sungura alipoteza mwelekeo, akalala na hii ilimgharimu mbio

Tafakari kuhusu somo:

Mwanafunzi ana uwezo wa kukisia maana ya maneno, kuandika somo alilojifunza kutokana na hadithi. Hata hivyo, mwanafunzi huona ugumu kutoa mfano wa methali inayomaanisha sawa na: "Si wenye mbio wanaoshinda mbio".

SHUGHULI ZILIZOENDELEZWA:

- 1) Mwanafunzi angeweza kusimulia tena hadithi ya "Sungura na Kobe" kwa wazazi, ndugu au rika, kujadili somo walilojifunza, na kuonyesha somo/maadili katika chati.
- 2) Chora picha, michoro au mabango ya wanyama wakipaza sauti, "Kobe ameshinda mbio!"
- 3) Wahusishe wanafunzi katika mazungumzo kuhusu jinsi wangehisi kama wangekuwa katika nafasi ya Kobe au Sungura.

Hii huongeza uwezo wa msingi wa mawazo na ubunifu

Wanafunzi wanapofanya shughuli hii, wataongozwa kutafakari matendo ya Kobe, ya kuweka mtazamo chanya ambao haukuruhusu matusi ya Sungura (mnyanyasaji) kuathiri lengo lake alilojiwekea la kushinda mbio. Kobe alikimbia na kushinda mbio hizo. Hii itawasaidia wanafunzi kuthamini na kukuza kujistahi chanya, kujifunza jinsi ya kudhibiti hisia zao, kuweka na kufikia malengo na kuonyesha huruma kwa wengine.

MFANO WA SOMO LA 4 (pamoja na miunganisho ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia)

DARASA: 8

MUDA: Dakika 35

SOMO: Hisabati

MADA: Pesa

MADA NDOGO: Punguzo na asilimia ya punguzo

MALENGO

Kufikia mwisho wa somo mwanafunzi aweze ku:

- 1) Kueleza punguzo
- 2) Kutatua punguzo
- 3) Kutatua punguzo la asilimia

NYENZO ZA KUJIFUNZA/MAREJELEO:

[Hisabati ya Msingi, Darasa la 8 kutoka Jomo Kenyatta Foundation](#) ukurasa wa 140-141.

VIFAA VYA KUJIFUNZIA:

Chati ya punguzo, madhehebu tofauti ya pesa, wanafunzi wawili, shati

UENDELEZAJI WA SOMO:

UTANGULIZI (dakika 5)

Mwalimu anatanguliza somo kwa kuwauliza wanafunzi kama wamenunua kitu chochote dukani hapo awali na wanafunzi walishiriki katika kueleza walichonunua. Mwalimu anaendelea kutoa wito kwa wanafunzi wawili kueleza kwa ufupi jinsi ya kupata bei ya bidhaa.

SHUGHULI ZA MWALIMU

Hatua ya 1 (dakika 5)

Mwalimu anawaomba wanafunzi waeleze punguzo kulingana na vielelezo.

Mwalimu anaongoza majadiliano juu ya kanuni za kutafuta punguzo na asilimia, kwa mifano.

Hatua ya 2 (dakika 8)

Mwalimu anatoa wito kwa wanafunzi kujitolea kutatua baadhi ya matatizo ubaoni.

Mwalimu anasimulia zaidi jinsi ya kupata punguzo la asilimia.

Hatua ya 3 (dakika 10)

Mwalimu huwaweka wanafunzi katika vikundi vya watu kumi na kuwapa matatizo ya kufanyia kazi; punguzo na punguzo la asilimia.

Hutoa kazi kwa kikundi na kuwauliza wanafunzi kutatua matatizo, wakisaidiana kutatua matatizo.

Mwalimu hutoa kazi ya mtu binafsi na huzunguka kuangalia ni nani anayejitahidi na kuweka alama.

Hitimisho (dakika 5)

Mwalimu anafanya masahihisho ubaoni.

Mwalimu anatoa "tiketi za kuondoka" kwa wanafunzi ili kuandika kile wanachohisi kuhusu mada.

SHUGHULI ZA KUJIFUNZA

Wanafunzi hutazama na baadaye kushiriki katika majadiliano.

Wanafunzi huandika maelezo ya fomula katika vitabu vyao vya mazoezi.

Wanafunzi hujitolea na kutayarisha kazi kutoka ubaoni.

Wanafunzi hutazama na kushiriki katika mchakato wa kujifunza.

Wanafunzi hujitenga katika vikundi vyao na kushiriki katika majadiliano.

Huunda vikundi na kulifanyia kazi tatizo kwa pamoja (kwa ushirikiano), kuomba usaidizi inapobidi.

Endelea kujaribu kutatua shida.

Wanafunzi hufanya kazi katika vitabu vyao vya mazoezi.

Wanafunzi hufanya masahihisho katika vitabu vyao vya mazoezi.

Wanafunzi huandika wanavyohisi kuhusu mada wanapotoka darasani.

OMBI LA MAFUNZO YA KIJAMII NA KIHISIA / KUONGEZA:

Waulize wanafunzi:

- 1) Umejifunza nini kwa kufanya kazi katika vikundi ili kupata punguzo la asilimia?
  - Je, uliweza kuwasiliana kwa ufanisi?
  - Ni mafanikio au changamoto gani ulizokutana nazo?
  - Ulitumia mikakati gani?
  - Je, ulikasirika? Ikiwa ndivyo, ulifanya nini ili kusuluhisha hisia zako?
- 2) Ni mfano gani mwingine wa hali halisi ya maisha ambayo unaweza kutumia hisabati kupata punguzo?
- 3) Je, unaweza kufikiria baadhi ya hatua unazoweza kuchukua ili kudhibiti hisia zako ikiwa hautafanikiwa katika jaribio la kwanza? Vinginevyo, ni nani unaweza kumwomba msaada? Je, ni njia gani inayofaa ya kuomba msaada?

TAFAKARI:

Zaidi ya hayo, walimu wanaweza kupata msaada kuwagawia wanafunzi tatizo kama hilo la kushughulikia nyumbani. Mbali na kutatua tatizo, wanafunzi watahitaji kuweka kumbukumbu fupi ya hatua walizochukua kutatua. Baada ya kurudi darasani, wanafunzi watashiriki na mwalimu na wenzao jinsi walivyotatua tatizo.

MFANO WA SOMO LA 5 (Msisitizo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia)

MUDA: Dakika 40

SOMO: Kiingereza

ENE0: Uelewaji wa usomaji

ENE0 NDOGO: Kiongozi Bora

MALENGO

Kufikia mwisho wa somo, mwanafunzi aweze ku:

- 1) Eleza sifa za uongozi bora
- 2) Soma kifungu na ujibu maswali ya ufahamu kwa usahihi.
- 3) Jifunza na kutumia msamiati mpya

SWALI MUHIMU LA KUULIZA

Je, sifa za kiongozi imara ni zipi? Unazitambuaje?

MASWALI YANAYOWEZEKANA YA MWONGOZO

- 1) Je, sifa za kiongozi imara ni zipi?
- 2) Unawatambuaje watu unaowapenda au kuwafuata?
- 3) Kujitambua kunasaidiaje kujenga ufahamu wa wengine?
- 4) Ni ujuzi gani ambao viongozi wanaweza kuamiliki kwa ufahamu zaidi hisia zao?
- 5) Je, viongozi huwashauri wengine kwa ufanisi vipi?

NYENZO ZA KUJIFUNZA

- 1) Picha katika kitabu cha 1 cha wanafunzi cha *Excelling in English* ukurasa wa 140.
  - 2) Nyenzo-rejea ya kuzungumza kuhusu uongozi (ikiwezekana).
  - 3) Unaweza pia kuzingatia kushiriki video moja au zaidi kati ya zifuatazo na darasa lako:
["Hakuna aliye Mtaalam katika Uongozi"](#)
["Kinachohitajika ili kuwa kiongozi bora"](#)
["Uongozi Mkuu Unakuja Kwenye Kanuni Mbili Tu"](#)
- a) Maswali ya kiendelezi cha video:
- i. Kulingana na wasemaji, mtu anawezaje kukuza ujuzi wa uongozi?
  - ii. Ni mambo gani yaliyotolewa na wasemaji yaliyokuvutia zaidi? Sababu gani?
  - iii. Je, unakubaliana na hoja zilizotolewa na wazungumzaji? Eleza kwa nini au kwa nini sivyo?

Iwapo huna ufikiaji wa kitabu cha kiada kinachohitajika kwa somo hili, unaweza kuchagua kutumia mafunzo kwa nyenzo tofauti ya kidijitali inayolenga uongozi. [Baadhi ya mapendekezo yametolewa hapa.](#)

MAREJEO

- 1) Kitabu cha mwanafunzi kidato cha Kwanza (*Excelling in English*) uk 139-141
- 2) Mwongozo wa Mwalimu 1 (*Excelling in English*) 120-124
- 3) Kamusi nzuri ya Kiingereza
- 4) Thesauri

UENDELEZAJI WA SOMO:

UTANGULIZI

SHUGHULI YA KABLA YA KUSOMA (dakika 5)

Mwalimu anawataka wanafunzi wazungumzie fadhila na tabia mbaya zilizoainishwa awali katika masimulizi ya simulizi ya uzuri wa hulka. Wanafunzi hujaribu kukumbuka na kutaja kwa mdomo fadhila na tabia mbaya zilizosomwa katika fasihi simulizi. Mwalimu anawauliza wanafunzi kuwaambia wengine kiongozi wao anayewapenda na kile wanachokipenda kwake. Wanafunzi huambia darasa lao kiongozi wao anayempenda na sifa wanazopenda ndani yao.

Mwalimu anaweza kuchagua kuandika sifa hizi mahali panapoonekana kwa darasa.

HATUA YA 1 (dakika 5)

Mwalimu anawauliza wanafunzi kusoma kifungu "Kiongozi mzuri" kimya kimya.

HATUA YA 2 Kusoma kifungu kwa sauti (dakika 5)

Mwalimu anasoma kifungu kisha anawaalika baadhi ya watu waliojitolea kusoma. Mwalimu anarekodi baadhi ya matukio ya upotoshaji wa matamshi ambayo yatarekebishwa baada ya kusoma. Wanafunzi husoma kifungu na kurudia matamshi sahihi.

HATUA YA 3 Maswali ya ufahamu (dakika 15)

Mwalimu anasoma maswali moja baada ya jingine kwa kasi inayowekwa na mwaikio wa wanafunzi. Ruhusu mijadala mifupi pale fursa kama hiyo inapotokea. Wanafunzi hujitolea majibu kwa maswali ya ufahamu.

HATUA YA 4 Msamiati (dakika 5)

Mwalimu huwaongoza wanafunzi katika kutafuta maana za maneno kama yalivyotumika katika kifungu kwa kutumia makisio, muktadha na majadiliano kabla ya kutumia kamusi inapohitajika. Wanafunzi hutumia makisio na mjadala kukisia maana za maneno kabla ya kutumia kamusi.

HATUA YA 5 Kuchukua Dokezo (dakika 5)

Waambie wanafunzi waandike madokezo kuhusu sifa za kiongozi mzuri kama zilivyoonyeshwa katika kifungu. Mwalimu huwasaidia kutumia vidokezo vilivyotolewa kwenye uundaji wa madokezo. Wanafunzi huandika vidokezo juu ya uongozi kama ilivyoangaziwa katika kifungu).

SHUGHULI YA ZIADA

Kiwango cha matarajio na athari kwa watoto. Kisha waambie waandike utunzi mmoja mmoja.

KUJITATHMINI

Mwalimu anarekodi tathmini ya kibinafsi ya somo na kutoa maoni juu ya ufanisi wake kwa kazi ya urekebishaji ya baadaye.

MFANO WA SOMO LA 6 (Mpangilio wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia & Mtaala unaozingatia Umahiri)

DARAJA: 3

SOMO: Usafi na Lishe

ENEO: Elimu ya Usalama

ENEO NDOGO: Ajali za Kawaida na Msaada wa Kwanza wa Msingi

MATOKEO YA MAFUNZO

Kufikia mwisho wa somo, mwanafunzi aweze ku:

- 1) Tambua sababu za ajali za kawaida shuleni.
- 2) Taja vitu vinavyoweza kusababisha ajali Jifunze na utumie msamiati mpya
- 3) Thamini hitaji la mazingira safi

SWALI MUHIMU LA KUULIZA

Ni nini sababu za kawaida za ajali shuleni?

NYENZO ZA KUJIFUNZA

Vitu vyenye ncha kali, madirisha, glasi zilizovunjika, sakafu, lami

UANDAAJI WA MAFUNZO

Katika vikundi, fanya mawasilisho na fanya kazi kibinafsi

UTANGULIZI

Kagua somo lililopita kuhusu ajali zinazotokea shuleni.

HATUA YA 1

Mwalimu ajadiliane na wanafunzi ni nini husababisha ajali za kawaida shuleni. Waulize kama wamewahi kupata ajali shuleni (uelewa wa msingi wa mawasiliano na ushirikiano umeimarishwa).

HATUA YA 2

Mwalimu awaongoze wanafunzi katika vikundi vyao mbalimbali kujadili vitu vinavyoweza kusababisha ajali za kawaida shuleni (PCI ya elimu ya afya inaimarishwa kadri wanafunzi wanavyojadili vitu vinavyoweza kusababisha ajali shuleni).

HATUA YA 3

Sikiliza mawasilisho ya kila kikundi (Thamani ya heshima inaimarishwa kadri wanafunzi wanavyoheshimu maoni ya kila mmoja wao).

HATUA YA 4

Mwalimu awaongoze wanafunzi kuonyesha vitu vinavyoweza kusababisha ajali za kawaida shuleni. Zungumza kuhusu kila kitu na ajali zinazoweza kusababisha (uelewa wa msingi wa kujifunza kujifunza umeimarishwa).

HATUA YA 5

Mwalimu awaongoze wanafunzi kuchora vitu kwenye vitabu vyao vya mazoezi na kuvitaja uelewa wa msingi wa ubunifu na mawazo huimarishwa wanapochora vitu kwenye vitabu vyao vya mazoezi).

HITIMISHO

MAFUNZO ILIYO ENDELEA - Kwa msaada wa wazazi wao, wanafunzi wanaweza kuja na orodha ya mambo ambayo yanaweza kusababisha ajali nyumbani.

TAFAKARI YA SOMO - Wanafunzi waliweza kutaja sababu za ajali shuleni.

MFANO WA SOMO LA 7 (Msisitizo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia & Mtaala unaozingatia Umahiri)

DARAJA: 1

SOMO: Shughuli za kimazingira

ENE: Utunzaji wa mazingira

ENE NDOGO: Kutunza mimea - kumwagilia vitanda vya maua

MATOKEO YA MAFUNZO:

Kufikia mwisho wa somo, mwanafunzi aweze ku:

- 1) Onyesha wakati vitanda vya maua vinapaswa kumwagilia shuleni.
- 2) Mwangilia vitanda vya maua ipasavyo ndani ya mazingira ya shule.
- 3) Onyesha nia ya kuwajibika katika kumwagilia maua shuleni.

SWALI MUHIMU LA KUSWALI: Kwa nini tunapaswa kumwagilia vitanda vya maua?

NYENZO ZA KUJIFUNZA: Ndoo ya kunyweshea, kinyunyizio, hose, bomba, Ndoo ya kunyweshea iliyo boreshwa, ndoo

UANDAAJI WA MAFUNZO:

Mafunzo yatafanyika nje ya darasa. Wanafunzi watafanya kazi kwa vikundi.

UTANGULIZI

Wanafunzi wanaongozwa kutazama na kuimba pamoja na "[wimbo wa Bustani](#)" katika klipu ya video. Hii humsaidia mwanafunzi kukuza shauku na udadisi katika somo.

HATUA YA 1

Wanafunzi wanaongozwa kujadili swali kuu la uchunguzi katika vikundi na kutoa majibu yao.

** Uelewa wa msingi wa ushirikiano na mawasiliano unakuzwa kadri wanafunzi wanavyojadili swali kuu la kiulizi katika vikundi na kushiriki majibu yao.

HATUA YA 2

Mwanafunzi anaongozwa kutazama na kusikiliza klipu ya video kuhusu kumwagilia maua.

HATUA YA 3

Wanafunzi wanashiriki katika onyesho la jinsi ya kumwagilia maua.

HATUA YA 4

Mwanafunzi anajiozea kumwagilia vitanda vya maua katika kikundi, anaporekodi video. Uelewa wa msingi wa elimu ya kidijitali unakuzwa kadri wanafunzi wanavyorekodi na kutazama video kwenye umwagiliaji wa vitanda vya maua. Suala muhimu na la kisasa juu ya usalama linaimarishwa wanafunzi wanapotumia vifaa vya kunyunyizia maji. Thamani ya umoja inakuzwa kadri wanafunzi wanavyofanya kazi pamoja kwa maelewano. Thamani ya uwajibikaji inakuzwa kadri mwanafunzi anavyotunza vitanda vya maua na vifaa vya kumwagilia.

Shughuli zinazopendekezwa za kujifunza huduma za jamii:

Mwanafunzi anaongozwa kutafuta majina ya mimea kutoka kwa wazazi au walezi.

HITIMISHO - Mwanafunzi anaongozwa kuandika muhtasari ufuatao katika daftari yake.

- 1) Baadhi ya mimea katika mazingira yetu ni maua.
- 2) Maua yanahitaji maji ili kukua.
- 3) Tunaweza kutunza mimea kwa kumwagilia maua.

TAFAKARI YA SOMO - Wengi wa wanafunzi waliweza kumwagilia vitanda vya maua na kurekodi video, hata hivyo wachache walihitaji usaidizi.

MFANO WA SOMO LA 8 (Msisitizo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia & Mtaala unaozingatia Umahiri)

DARAJA: 7

SOMO: Hisabati

ENE: Nambari

ENE NDOGO: Sehemu

MATOKEO YA MAFUNZO:

Kufikia mwisho wa somo, mwanafunzi aweze ku:

- 1) Tambua aina tofauti za sehemu katika hali tofauti
- 2) Panga sehemu kwa mpangilio unaoongezeka au unaopungua
- 3) Panga sehemu katika hali tofauti

(MA)SWALI MUHIMU LA KUSWALI

- 1) Je, tunalinganisha vipi sehemu katika shughuli za maisha ya kila siku?

NYENZO ZA KUJIFUNZA

Karatasi ya kawaida, penseli, mkasi, rula, karatasi za manila, vitabu vya marejeleo, mtandao, kompyuta, simu ganja, Geo-gebra

UANDAAJI WA MAFUNZO

Somo litafanyika darasani na wanafunzi watafanya kazi kwa vikundi.

UTANGULIZI

Wanafunzi huwekwa katika vikundi na kupewa karatasi za A4 na kuulizwa kuchora duara la nusukipenyo 4cm na kukata. Wanafunzi wanaongozwa kukunja mduara uliokatwa katika sehemu sawa walizochagua.

MAADILI

Maadili ya msingi ya uwajibikaji na upendo huwekwa kielelezo wanafunzi wanapohakikisha usalama wanapokata karatasi.

Thamani ya msingi ya wajibu itasisitizwa wanafunzi wanapozingatia tahadhari za usalama wakati wa kutumia zana za kukata ili kukata miduara yao.

UENDELEZAJI WA SOMO

HATUA YA 1

Mwanafunzi anaongozwa kuweka kivuli kwenye sehemu moja.

HATUA YA 2

Mwanafunzi anataja sehemu inayowakilishwa na sehemu iliyotiwa kivuli.

HATUA YA 3

Mwanafunzi hupanga sehemu katika mpangilio wa kupanda au kushuka na kueleza mpangilio.

HATUA YA 4

Wanafunzi hutazama klipu inayoonyesha ulinganisho wa sehemu kwa kutumia rasilimali ya kidijitali na kujibu maswali ya kidijitali (www.geogebra.org/m/qwjhd8kx).

Elimu ya kidijitali inakuzwa kadri mwanafunzi anavyotekeleza shughuli za kidijitali katika Geogebra.

HITIMISHO

Mwanafunzi anaongozwa kuangazia mambo muhimu ya somo yanayohusisha kulinganisha sehemu

SHUGHULI ZILIZOENDELEZWA

Wanafunzi hufanya kazi katika vikundi ili kutambua jinsi maarifa ya kulinganisha sehemu yanatumika katika nyumba zao.

UWEZO WA MSINGI

- Umahiri wa kimsingi wa ustadi wa kufikiri kwa makini na utatuzi wa matatizo hukuzwa kadri mwanafunzi *anavyoamua jinsi ya kukunja karatasi katika sehemu sawa na kueleza mipangilio yao* kwa sababu.
- Uelewa wa msingi wa mawasiliano na ushirikiano hukuzwa kadri wanafunzi wanavyojadili mawazo yao.

MAADILI

- Thamani ya msingi ya umoja inakuzwa kadri wanafunzi wanavyofanya kazi pamoja kwa maelewano.
- Thamani kuu ya heshima inaonyeshwa kama wanafunzi wanafanya kazi katika vikundi, kusikilizana na kukubaliana juu ya mpangilio.

Masuala Muhimu na ya Kisasa (MMK)

- MMK zinazolenga katika elimu rika na uwiano wa kijamii huendelezwa wanafunzi wanapojadili na kueleza mawazo yao kwa wanakikundi wao, kusikiliza, kutoa maoni na kukubaliana juu ya mpangilio bora wa kuwasilisha.

Upangaji wa Somo: Shughuli ya Utekelezaji na Tafakari

Angalia sampuli ya kiolezo cha kupanga somo kwenye ukurasa unaofuata. Baada ya kufanya hivyo, fikiria somo ambalo unastarehesha kufundisha au ambalo umefundisha hivi majuzi. Jizoeze kujaza kiolezo na uzingatie maswali yafuatayo:

- Je, somo linatumia ujuzi gani wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia? Je, kuna njia yoyote ya kuunganisha umahiri zaidi wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwenye somo lako?
- Fikiria masomo mengine ndani ya sura au kitengo sawa. Je, ni Uelewa wa Msingi gani ya Msingi yanayopata uangalizi mkubwa zaidi na yapi yanapokea kwa uchache zaidi? Je, hili ni jambo ambalo unaweza kubadilisha?
- Je, unawezaje kuunganisha vyema Masuala Muhimu na ya Kisasa katika somo lako?

fano wa Kiolezo cha Upangaji wa Somo la Kujifunza kwa jumla

Maelezo ya usimamizi

Darasa: _____

Kikoa: _____

Kikoa kidogo: _____

Uzinduzi: _____

Tarehe: _____

(Ma)swali Muhimu ya Kuuliza:

(Ma)lengo Mahususi ya Kujifunza:

Nyenzo za Kujifunzia:

Mpangilio wa Mafunzo:

	Mwalimu anafanya nini	Wanafunzi wanafanya nini	Mbinu Msingi	Maadili ya msingi	Masuala muhimu na ya kisasa	Matumizi ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia yanayohimizwa na somo
Utanguuzi			☐ Mawasiliano na Ushirikiano ☐ Kufikiri kwa Makini na Utatuzi wa Matatizo ☐ Mawazo & Ubunifu ☐ Uraia ☐ Elimu ya Kidijitali ☐ Kujua Kujifunza ☐ Ufanisi wa kibinafsi	☐ Uadilifu ☐ Upendo ☐ Haki ya kijamii ☐ Wajibu ☐ Uzalendo ☐ Amani ☐ Umoja	☐ Uraia ☐ Elimu ya afya ☐ Elimu ya Ujuzi wa Maisha na Maadili ☐ Masuala ya Kijamii na ya Kiuchumi	☐ Kukabiliana na Changamoto ☐ Kujifunza kutokana na makosa ☐ Kukubali maoni na ukosaji ☐ Kudhibiti hisia na mhemuko ☐ Uvumilivu na kusalia kwenye kazi ☐ Kuuliza maswali ☐ Kujaribu ☐ Kujenga uwezo wa kujiamini ☐ Kuwasiliana na kushirikiana kwa ufanisi na wengine
Hatua ya 1						
Hatua ya 2						
Hatua ya 3						
Hatua ya 4						
Hatua ya 5						
Hitimisho na Tafakari						
Maelezo:						

Shughuli ya Kujifunza kwa jumla #5: Kufikiri kwa Kisitiari

Sitiari ni tamathali za usemi ambamo kitu huwakilishwa kama kitu kingine, na kufanya dhahania kuwa thabiti zaidi kwa njia fulani au kufichua jambo jipya kuhusu neno au dhana inayozingatiwa.

Kwa mfano:

- Mwalimu ni mtunza bustani.
- Mwalimu ni mtalii na pia ni mwongozaji.
- Mwalimu ni microcosm.
- Mwalimu ni mwezeshaji.
- Mwalimu ni chanzo cha maajabu.

Mwalimu ni mcheshi.

(taswira ya mwalimu ambaye ni mcheshi kutoka:

https://www.researchgate.net/figure/Being-a-teacher-is-like-juggling-Debbies-metaphor-and-drawing_fig1_260188990)

Unapohitimisha somo lako la sehemu hii ya kijitabu kilicholenga utekelezaji wa Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia upangaji wa somo, unaalikwa kufikiria kwa sitiari kuhusu maudhui yaliyoshirikiwa. Katika visanduku vinne vilivyo hapa chini, ongeza sitiari katika maneno au picha kwa kila moja ya vitu vilivyoorodheshwa. Kuwa mbunifu. Kuwa na furaha. Nyosha mawazo yako (na ufahamu) wa zana hizi za kufundishia. Kumbuka kutumia sitiari - linganisha kitu kimoja na kingine na uone kile unachogundua!

MUU ni...	Upangaji wa somo ni.....
Kujifunza Huduma za Jamii ni.....	Kujifunza ni.....

Kutathmini na Kutathmini Uwezo wa Msingi, Maadili, na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia

Utangulizi wa Tathmini Kulingana na Uwezo

Kubadilika kwa dhana katika mtaala wa elimu kutoka kwa Mtaala unaozingatia Umahiri (MUU) nchini Kenya kunahitaji mbinu mpya ya tathmini. Baraza la Kitaifa la Mitihani la Kenya (KNEC), limeunda [Mfumo wa Tathmini Kulingana na Umahiri](#) (CBAF) ambao unatoa miongozo kuhusu tathmini ya elimu ya msingi. Tathmini ya maadili pamoja na umahiri saba wa msingi wa Mtaala unaozingatia Umahiri unapaswa kufanyika katika mchakato mzima wa kujifunza huku wanafunzi wakishiriki katika uzoefu wa kujifunza ndani na nje ya darasa.

Tathmini ya uundaji na muhtasari inayoendelea ni vipengele muhimu vya ufundishaji na ujifunzaji.

Tathmini ya wanafunzi na kujitathmini kama waelimishaji kunaweza kuchangia katika mafundisho yenye msikivu zaidi, yaliyolengwa na yenye ufanisi. Kuhusiana na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, haswa, tathmini inayoendelea inaweza kusaidia kuhakikisha kuwa kuna nafasi ya kujifunza iliyo salama, yenye tija na jumuishi ambayo inasaidia ustawi na maendeleo ya kitaaluma kwa wote.

Kuna tofauti gani kati ya tathmini ya uundaji na muhtasari?

Hivi ndivyo Robert E. Stake, Profesa Mstaafu wa Elimu katika Chuo Kikuu cha Illinois, anavyofafanua:

"Mpikaji anapoonja supu, huo ni uundaji. Wageni wanapoonja supu, huo ni muhtasari."

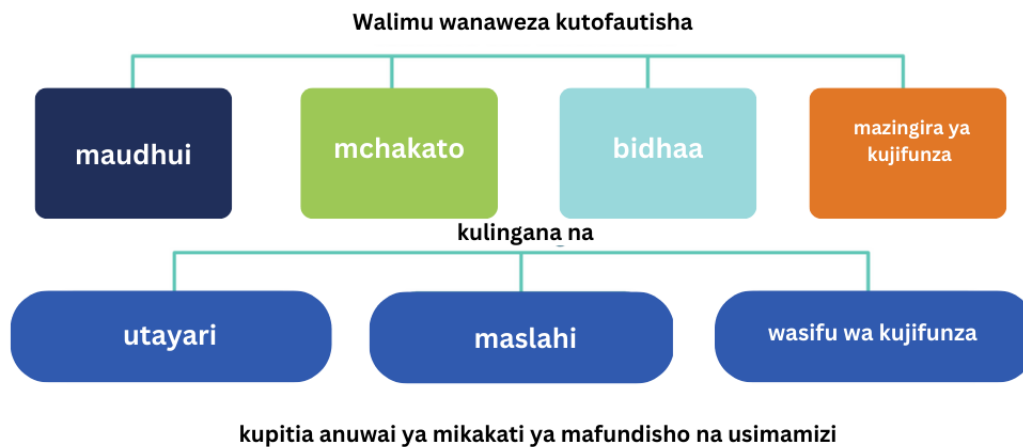
Kuna njia nyingi za kutathmini ujifunzaji na ustawi wa mwanafunzi.

Kuna jedwali lenye orodha² ya kuanzia ya mikakati ya tathmini ya uundaji na muhtasari kwa kuzingatia kwako kwenye ukurasa unaofuata wa kitabu hiki cha mwongozo. Kumbuka kuwa baadhi ya mikakati hufanya kazi vyema kwa tathmini ya maarifa yaliyomo na ustawi wa kijamii na kihisia. Ufundishaji na tathmini iliojumuishwa, ya kiujumla inaweza kuhakikisha tajriba iliyojumuishwa ya kujifunza kwa kila mtoto; inafaa kutathmini kwa ukamilifu iwezekanavyo darasani.

---

² Tunawashukuru sana waelimishaji wachangamfu na mahiri katika Shule za Rusinga na Shule ya Msingi ya Desai Memorial jijini Nairobi kwa kushiriki mawazo ya tathmini katika Mduara wetu wa Kujifunza kwa Walimu.

Wakati wa kuchagua mikakati ya tathmini, zingatia usawa na ujumuishaji na utofautishe mikakati ya tathmini.

Je, ni njia gani bora za kutathmini kile ambacho kila mtoto anajifunza au amejifunza? Unawezaje kuingiza njia tofauti za kujifunza: kusikia, maandishi, tactile, kinesthetic, na kadhalika? Je, ni wakati gani tathmini ya mdomo dhidi ya maandishi dhidi ya taswira inaweza kuwa mwafaka zaidi? Unawezaje kutofautisha mikakati ya tathmini ili kuhakikisha usawa katika darasa lako? Ni ipi njia bora ya kuwajumuisha wanafunzi wote katika mijadala na mijadala kama tathmini za uundaji? Je, unaweza kuhitaji kufanya nini kwa njia tofauti, katika suala la mbinu za tathmini, ili kuelewa kikamilifu kile ambacho kila mtoto anajifunza na ni ujuzi gani ameupata?

MIKAKATI YA TATHMINI YA JUMLA	MAFUNZO YA KIJAMII NA KIHISIA NA MSAADA WA KISAIKOLOJIA NA KIJAMII /ZANA ZA TATHMINI YA USTAWI
Kutumia kujifunza katika hali mpya	Sanaa: kuchora, uchoraji, mfano, ngoma, wimbo
Sanaa: kuchora, uchongaji, au vinginevyo kuwasilisha kisani dhana na ujifunzaji wa maudhui	Orodha za uchunguzi wa tabia
Kukosoa kazi ya kila mmoja / Warsha	Tafakari ya wahusika (kujadili matendo na sifa za wahusika katika hadithi, n.k.)
Mijadala	Uandishi wa ubunifu (kuhusu hisia, nk)
Karatasi za kazi tofauti	Michoro ya vitu visivyo na maana / Uchoraji
Majadiliano (yaliyowezeshwa na yaliyopangwa)	Emoji (ikoni ya hisia) & Ubao wa kuhisi/magurudumu
Utafiti wa shambani / Uchunguzi & kuchukua madokezo	Tiketi za Kuingia na Kutoka (mwanafunzi binafsi huingia, tafakari, kujitathmini)
Mitihani Rasmi, Sanifu	Zana Rasmi, Sanifu za Tathmini
Michezo	Michezo
Uandishi wa habari / uandishi wa kutafakari na rejeshi	Wafuatiliaji wa malengo au kumbukumbu za malengo

Mafunzo na mazungumzo ya kirika	Shughuli za Hot Seat & Fishbowl
Kitabu cha picha (kutengeneza, kusimulia hadithi kutoka)	Uandishi wa habari na/au Kumbukumbu ya Video
Portfolios ya kazi ya wanafunzi	Mita ya Mhemko
Tathmini ya awali / Tathmini ya uchunguzi	Mazungumzo ya moja kwa moja / Kuingia kwa kibinafsi
Mawasilisho - ya mdomo, video, maonyesho...	Mfuko na kuweka malengo yaliyobinafsishwa
Miradi / Mafunzo yanayotegemea Mradi	Upigaji picha
Kuzungumza hadharani	Cheza
Kichemsha ubongo na mitihani	Uandishi wa kuakisi
Igizo dhima na shughuli zinazotegemea mazingira	Igizo dhima na Uigizaji
Semina za Kisokrasia	Tathmini binafsi na rika/kikundi
Uandishi wa nyimbo, utendaji wa muziki, midundo	Usimulizi wa hadithi
Usimulizi wa hadithi	Makongamano yanayoongozwa na wanafunzi
Tafiti / Madodoso	Tafiti / Madodoso
Tathmini Inayozingatia Kazi	Vyombo vya kiteknolojia: Kura, Jamboard, n.k.
Teknolojia: Flipgrid, Socrative, Kahoot!, Padlet	Fikiria, unganisha, shiriki
Fikiria, unganisha, shiriki	Ishara za taa za trafiki (kijani, manjano, nyekundu = kujisikia vizuri, sio nzuri sana, sio nzuri)
Ishara za taa za trafiki (nyekundu, njano, kijani = bado, karibu, nimeipata)	Vinyago na vikaragosi - igizo na igizo dhima
Video: jinsi ya ku/demo, mihadhara, n.k.	Jibu la video/tafakari

Fikiria jinsi unavyoweza kutekeleza baadhi ya mikakati ya tathmini iliyoorodheshwa kwenye jedwali:

Walimu wanaweza kutumia viashiria vya mabadiliko ya tabia ili kupima ukuaji wa mwanafunzi baada ya usimamizi wa kesi, unaojulikana kama juhudi za pamoja za wataalamu wa elimu kutafuta suluhu la tatizo la mwanafunzi. Mbinu kwa kila kesi inapaswa kuwa ya kipekee kwa mwanafunzi na mahitaji yao. Ni muhimu kutambua kwamba ingawa kesi zingine zinaweza kushughulikiwa katika kiwango cha mwalimu mmoja, zingine haziwezi. Wanaweza kuhitaji uangalizi wa usimamizi, kamati ya nidhamu ya shule, wataalamu wa usaidizi wa kisaikolojia na kijamii, washauri, au wafanyakazi wa kijamii, na wazazi pia.

Mwalimu anaweza kutumia orodha ya ukaguzi kutathmini mabadiliko ya tabia. Orodha ya ukaguzi kama hiyo inaweza kujumuisha seti ya viashiria muhimu kama vile: kesi zilizopunguzwa za uonevu;

matumizi ya adabu sahihi wakati wa kuwasiliana na kila mmoja na watu wazima; kuonyesha mtazamo chanya kwa baadhi ya masomo kama Kiswahili; mabadiliko katika mchezo na mwingiliano kati yao wenyewe; mwingiliano mzuri na walimu; mtazamo wa wanafunzi kuelekea kazi ambayo inatazamwa kama ya jinsia fulani; kiwango ambacho wanafunzi wanatoa ushauri kwa wanafunzi wenzao na mara kwa mara kuripoti masuala yanayowahusu; na bila shaka, iliboresha utendaji wa riadha, kijamii na kitaaluma.

Walimu wanaweza kuchagua kufanya utafiti ili kupata maoni kutoka kwa wanafunzi kuhusu ufanisi wa utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani. Utafiti unaweza kusambazwa katika miundo kadhaa, ikijumuisha, lakini sio tu kwenye dodoso, majadiliano ya kikundi na mahojiano. Tafiti ni za manufaa kwa sababu majibu yanaweza kukusanywa na mabadiliko yafuatiliwe kwa muda mrefu, na kusaidia katika mabadiliko ya ziada au makubwa katika upangaji programu. Hata hivyo, tafiti pia zinaweza kuwa ghali na/au kuchukua muda kuunda na kusimamia, ikizingatiwa kuwa maneno na muundo wa tafiti utatofautiana kwa watoto wa viwango tofauti vya ukuaji. Kuna zana za teknolojia, kama vile Fomu za Google na Tumbili wa Utafiti, ambazo zinaweza kusaidia katika kuunda utafiti, kukusanya data na kuchanganua data.

Iwapo ungependa kuchunguza zaidi tathmini ya malezi, chunguza kurasa hizi za wavuti:

- [Mawazo ya Tathmini ya Kimsingi kutoka UNICEF na Benki Kuu ya Dunia](#)
- [CATs 50 \(Mbinu za Tathmini ya Darasani\) zake Angelo na Cross](#)
- [Zana na Programu 75 za Kidijitali ambazo Walimu Wanaweza Kutumia Ili Kusaidia Tathmini za Kimsingi Darasani](#)
- [Tathmini ya Kimsingi kwa Kujifunzia Mbali](#)

Kando na mikakati ya tathmini iliyotajwa hapo awali, walimu wanaweza kuona kuwa inafaa kutafuta viashirio/sifa zifuatazo za Maadili ya Msingi ya Mtaala wa Kenya.

Uadilifu: Hutumia taratibu zilizowekwa wakati wa kufanya mambo, kujitolea kwa wajibu, huonyesha uwazi, haki na uwajibikaji, huonyesha uaminifu, na hutumia rasilimali kwa uangalifu. Utekelezaji wake wenye mafanikio unaweza kuonekana kwa haki, heshima kwa sheria na kanuni za shule na kwa kutumia mali ya wengine kwa rufusa rasmi.

Upendo: Huweka maslahi ya wengine mbele ya yake mwenyewe, huepuka kuumiza wengine, huonyesha mtazamo wa kujali, hutatua migogoro, husamehe wengine wakimkosea, huonyesha anaweza aminiwa, huweka ahadi, na huheshimu wengine.

Wajibu: *Hushiriki katika kazi zilizopeanwa, huzingatia tahadhari za usalama anapofanya kazi, anaweza tegemewa, hutatua matatizo kwa makini, hawalaumu wengine, huheshimu mali ya wengine, huweka ahadi na huheshimu kujitolea, hutoa uongozi na mwelekeo kwa wengine, NA hujali mali yake na ya wengine. Viashiria vya kila siku vinajumuisha kukamilisha kazi zote za nyumbani, kujali mali ya shule na kuhudhuria madarasa kwa wakati unaofaa na utaratibu.*

Heshima: Huelewa na kuheshimu wengine, ni muwazi wa fikira na hukubali maoni mbalimbali, huthamini heshima ya binadamu, ni mtulivu na huonyesha unyenyekevu. Kuchukua zamu, kugawa, na kushukuru mitazamo na maoni ya wengine ni viashiria muhimu vya maadili haya ya msingi.

Umoja: Huchukua zamu katika shughuli na mazungumzo, hushukuru juhudi za wengine, hujitahidi kufikia malengo ya pamoja, hushirikiana na wengine, huheshimu maoni ya watu wengine, na hugawa rasilimali zilizoko kwa amani. Wanafunzi hukubaliana walivyo, husaidiana na hufanya kazi pamoja.

Amani: Huepuka kukosea wengine, ana heshima kwa utofauti, huonyesha uvumilivu, hutatua tofauti na migogoro kwa amani, hufuata taratibu zilizowekwa anaposhughulika; hukomesha vurugu za kindani na nje, hukubali haki za wengine, huunga mkono uvumilivu wa kikabila na mahusiano mazuri baina ya wanafunzi.

Uzalendo: Hufuata sheria na kanuni, hupenda nchi yake, huheshimu wananchi wenzake, anafahamu wajibu wake katika jamii, anafahamu utamaduni wake, na hutumikia jamii. Huheshimu alama za kitaifa, huonyesha kujali mazingira na huonyesha hisia ya kuwa mmoja wao.

Haki ya kijamii: Huhimiza haki baina ya marafiki zake na wanajamii wengine, hupeana fursa sawa katika ugavi wa wajibu, hugawa rasilimali kwa usawa, na hupigania mahusiano ya kuelewana katika jamii.

Hatua zinazofuatwa katika kutathmini Maadili ya Msingi na Uwezo wa Msingi:

- 1) Kutokana na muundo wa mtaala, mwalimu hutambua mapitio ya mafunzo yanayoangazia Maadili ya Msingi
- 2) Mwalimu kisha hutambua Maadili lengwa ya Msingi
- 3) Mwalimu hufafanua viashiria vya Maadili ya Msingi yanayolengwa
- 4) Mwalimu hutengeneza zana ya kutathmini wanafunzi juu ya Maadili ya Msingi

Inapogawanywa katika sifa, moja ya maadili ya msingi inaweza kutathminiwa kwa kuangazia sifa na tabia zilizoonyeshwa. Mwalimu anaweza chagua kutengeneza zana ya kutathmini (kwa mfano: orodha ya ukaguzi) yenye atatumia kutathmini Maadili ya Msingi yanayolengwa. Mwalimu kisha anaweka kumbukumbu ya tabia halisi iliyoonyeshwa na wanafunzi wanapofanya kazi na/au shughuli. Mwalimu anaweza pia tathmini tabia yake ya kufunza ili kuhakikisha kujumuishwa kwa kanuni za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala Unaozingatia Umahiri katika masomo. Hapa ni moja tu ya mfano wa tathmini binafsi ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ya walimu wa mfumo wa Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kitaaluma, Kijamii na Kihisia: [Orodha ya Ukaguzi ya Uwezo wa Kijamii na Kihisia](#).

Inawezekana pia kuhoji walimu ukitumia dodoso au nyenzo zingine za kumbukumbu kuhusu utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani. [Huu "Mwongozo wa Mchunguzi"](#) ndani ya seti ya zana za KUFUNZA za Benki ya Dunia una rubriki ya kutathmini Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani katika kurasa za 36-39 ambao unaweza tamanika na kutumika (tarakibu kutoka mwongozo huo umeangaziwa hapa chini). Wakufunzi wa walimu wanaweza fanya kazi na shule mingi kuhoji au kuchunguza na kutathmini madarasa, na wasimamizi wanaweza tumia maofisa wa kusaidia mtaala ili kuwezesha utekelezaji wa utaratibu huu wa ukaguzi. Changamoto moja iwezekanayo kwa hii kazi ni kuhakikisha kwamba wote wanaohojiwa hawana mapendeleo kwa utaratibu wao. Bila shaka, kaguzi zote zinazohusiana na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia zinapaswa kuambatana na uchunguzi wa utekelezaji na taratibu za kutathmini Mtaala Unaozingatia Umahiri.

C.9

Ujuzi wa kijamii-kihisia

Mwalimu huendeleza mazingira ya darasani ya kushirikiana

Stadi za Kijamii na Shirikishi

Mwalimu huhimiza ushirikiano wa wanafunzi na kukuza ujuzi wa kijamii wa mwanafunzi. Wanafunzi huitikia jitihada za mwalimu kwa kushirikiana wao kwa wao darasani, na kuunda mazingira yasiyo na uadui wa kimwili au wa kihisia. Hii inaweza kuzingatiwa darasani kupitia tabia zifuatazo.

Alama

1

2

3

4

5

Aina ya Uboora wa Tabia

Chini

Kati

Juu

Katika darasa hili, mwalimu hana ufanisi katika kukuza ujuzi wa ushirikiano wa wanafunzi

Katika darasa hili, mwalimu ana ufanisi kwa kiasi fulani katika kukuza ujuzi wa ushirikiano wa wanafunzi

Katika darasa hili, mwalimu ni mzuri katika kukuza ujuzi wa ushirikiano wa wanafunzi

9.1 Mwalimu anakuza ujuzi wa ushirikiano baina ya watu wa mwanafunzi,

kama vile mtazamo, huruma, udhibiti wa hisia, na utatuzi wa matatizo ya kijamii.

Mwalimu haendelezi ushirikiano kati ya wanafunzi. Kwa mfano: Mwalimu haitoi fursa yoyote ya kufanya kazi katika vikundi au jozi

Mwalimu anaendeleza ushirikiano wa juu wa wanafunzi kwa kushiriki maoni, nyenzo, au mawazo. Kwa mfano: Mwalimu anawaomba wanafunzi wasome kazi za jirani zao au washiriki penseli wao kwa wao.

Mwalimu hukuza ushirikiano mkubwa wa wanafunzi kwa kuwauliza kufanya kazi pamoja ili kuzalisha bidhaa, kutatua tatizo, kukamilisha karatasi, au kuwasilisha wazo jipya. Kwa mfano: Mwalimu huwauliza wanafunzi kuunda jozi au vikundi ili kukamilisha kazi inayohitaji ushirikiano, kama vile kuunda mchoro wa mzunguko wa maji au kuja na ujuzi wa kuonyesha seti ya maneno ya msamiati.

9.2 Mwalimu hukuza ujuzi wa kijamii wa mwanafunzi,

kama vile mtazamo, huruma, udhibiti wa hisia, na utatuzi wa matatizo ya kijamii.

Mwalimu hana ujuzi wa kibinafsi wa mwanafunzi.

Mwalimu hukuza ujuzi wa kijamii wa wanafunzi kwa njia fupi au ya juujuu. Kwa mfano: Mwalimu huwaambia wanafunzi 'Kusaidiana' wakati wa mazoezi ya kikundi, anamwomba mtoto 'Sema samahani' kwa mwanafunzi mwenzako, au anawahimiza watoto kuchukua zamu wakati wa shughuli. Hata hivyo, mwalimu haelezi kwa nini tabia hizi ni muhimu.

Mwalimu hukuza ujuzi wa kijamii wa wanafunzi kwa kuwasiliana na watu kwa kuhimiza mtazamo, huruma, udhibiti wa hisia, au utatuzi wa shida za kijamii.

Kwa mfano: Walimu wanamwuliza mwanafunzi, 'Unafikiri hilo lilimfanya (mwanafunzi mwenza au mhusika katika kitabu) kuhisi vipi?'

Mtihani-wa-Baadaye (Kweli/Si kweli):

Fanya mtihani-wa-baadaye unaofuata ili kutathmini kuelewa kwako kwa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, kuhusiana na Mtaala Unaozingatia Umahiri, baada y kusoma kitabu hiki cha mwongozo. Zungushia majibu yako; ongeza maoni yako. Angalia dhidi ya hati ya majibu kwenye ukurasa wa 73, na uzungumze na wenzako kuhusu majibu yako.

1) Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) hufundishwa darasani pekee.

KWELI | SI KWELI

.....

2) Mtaala wa Kenya Unaozingatia Umahiri (MUU) hausaidii mafunzo ya kijamii na kihisia kati ya wanafunzi mbalimbali.

KWELI | SI KWELI

.....

3) Wawezeshaji [walimu] wanapaswa kuiga ujuzi wa kijamii na kihisia madarasani mwao.

KWELI | SI KWELI

.....

4) Maadili ya Msingi na Uwezo wa Msingi za Mtaala Unaozingatia Umahiri zinawakilisha uwezo uliojanibishwa wa maelezo ya kitaifa ya mafunzo ya kijamii na kihisia.

KWELI | SI KWELI

.....

5) Watoto lazima wawe na uwezo kamili wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kabla ya kuendelea na mwingine.

KWELI | SI KWELI

.....

6) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kufundishwa kwa njia hai, rafiki kwa mtoto na inayomlenga mwanafunzi.

KWELI | SI KWELI

.....

7) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni sehemu ya ubora wa mafunzo ya jumla.

KWELI | SI KWELI

.....

8) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kujumuishwa katika mipango ya masomo na shughuli za darasani ili kusaidia ustawi wa kisaikolojia wa wanafunzi.

KWELI | SI KWELI

.....

Mtihani-wa-Baadaye (Majibu Yasiyomalizika):

1. Umejifunza nini kuhusu Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (MKK)?

---

2. Umejifunza nini kuhusu Mtaala Unaozingatia Umahiri (MUU)?

---

3. Kwa kifupi eleza uhusiano kati ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Mtaala Unaozingatia Umahiri.

Fursa ya Tathmini ya Juu: Sifa-ndogo

Ungependa kushiriki katika tathmini ya mwisho kali zaidi ya mafunzo yako? Unajiamini ili kutekeleza shughuli za Mafunzo ya Kijamii na Kihisia darasani lako? Umekaribishwa kuwasilisha kazi nyinginezo kwa ukaguzi ili upate beji ya kidijitali na sifa-ndogo.

[Sifa-ndogo](#) ni thibitisho za maarifa na ujuzi wewe, kama mwalimu, unaleta darasani. Wanatoa fursa za kujifunza kwa kujielekeza na tathmini zinazozingatia umahiri za uwezo “mdogo” wa kialimu.

Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu, kikishirikiana na Digital Promise, kinatoa sifa-ndogo mbalimbali ikijumuisha moja inayoangazia Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na Msaada wa Kisaikolojia na Kijamii kwa Ubora wa Mafunzo ya Jumla. Jifunze zaidi kuhusu [sifa zetu zote ndogo hapa](#) na ujiandikishe kwa [sifa-ndogo ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia hapa](#).

Jibu la Baada ya Mtihani

1) Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL) hufundishwa darasani pekee.

✓SI KWELI

Mafunzo ya kijamii na kihisia yanaweza kujumuishwa katika mazingira mengi, mwingiliano na shughuli za ziada.

2) Mtaala wa Kenya Unaozingatia Umahiri (MUU) hausaidii mafunzo ya kijamii na kihisia kati ya wanafunzi mbalimbali.

✓SI KWELI

Mtaala wa Kenya Unaozingatia Umahiri (MUU) hausaidii mafunzo ya kijamii na kihisia kati ya wanafunzi mbalimbali. Uangaziaji wa Maadili ya Msingi na Uwezo wa Msingi na uinujaji wa PCI, mazoea ya elimu-jumuishi, ualimu unaotilia maanani jinsia, na mazoea ya usawa huchangia mazingira na fursa za mafunzo ya kijamii na kihisia.

3) Wawezeshaji [walimu] wanapaswa kuiga ujuzi wa kijamii na kihisia.

✓KWELI

Kwa kuonyesha ujuzi wa kijamii na kihisia, walimu wanaweza kuziimarisha kwa wanafunzi wao.

4) Maadili ya Msingi na Uwezo wa Msingi za Mtaala Unaozingatia Umahiri zinawakilisha uwezo uliojanibishwa wa maelezo ya kitaifa ya mafunzo ya kijamii na kihisia.

✓KWELI

Mtaala Unaozingatia Umahiri hupachika fursa za mafunzo ya kijamii na kihisia kupitia kuangazia kwake kwa Maadili ya Msingi na Uwezo wa Msingi ambazo huinua kujitambua, ufahamu wa kijamii, maamuzi ya kuwajibika, na uwezo mwingine wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kama ilivyoelezwa kwa Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kitaaluma, Kijamii na Kihisia na mifumo ingine ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia duniani.

5) Watoto lazima wawe na uwezo kamili kabla ya kuendelea na mwingine.

✓SI KWELI

Ustadi fulani unaweza kuchukua muda mrefu kukuza kuliko wengine na wanafunzi wanaweza kufanya kazi kwenye ustadi mwingi kwa wakati mmoja.

6) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kufundishwa kwa njia hai, rafiki kwa mtoto na inayomlenga mwanafunzi.

✓KWELI

Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kuzingatia mahitaji ya mwanafunzi na yanapaswa kuwa sahihi kimaendeleo.

7) Mafunzo ya kijamii na kihisia ni sehemu ya ubora wa mafunzo ya jumla.

✓KWELI

Mafunzo ya kijamii na kihisia ni kipengele muhimu cha kujifunza kwa jumla, au kujifunza kunakoshughulikia mahitaji ya wanafunzi ya kijamii, kihisia, kiroho, kisanii, ubunifu, utambuzi, kisaikolojia, na kimwili.

8) Mafunzo ya kijamii na kihisia yanapaswa kujumuishwa katika mipango ya masomo na shughuli za darasani ili kusaidia ustawi wa kisaikolojia wa wanafunzi.

✓KWELI

Kujumuishwa kwa mafunzo ya kijamii na kihisia, kupitia utekelezaji wa kukusudia na wa jumla wa Mtaala Unaozingatia Umahiri, unasaidia ustawi wa kisaikolojia wa wanafunzi, ujumuishaji wa jamii, na maendeleo ya kitaaluma.

Shughuli ya Kujifunza kwa Jumla #6: Tatu-Mbili-Moja (Tafakari na hatua za Mbele)

Katika shughuli hii ya mwisho, tunakualika utafakari juu ya kila kitu ulichosoma na kujifunza ulipokuwa unasoma kitabu hiki cha mwongozo, na kupanga baadhi ya hatua za kukusaidia kuendeleza mafunzo hayo darasani. Shughuli hii ya 3-2-1 ni kitu unachoweza kutumia darasani kuwasaidia wanafunzi wako kufupisha, kutafakari, na kutumia mafunzo yao pia. Tafadhali chukua dakika 5 kuandika madokezo kuhusu kipanga picha hapa chini. Kisha, ikiwa unafanya kazi na mwenzako au katika Mduara wa Kujifunza kwa Walimu kuelekea kukamilisha kitabu hiki cha mwongozo, shiriki nao mawazo yako na uunde mfumo wa uwajibikaji wa rika-kwa-rika. Saidianeni kufikia malengo yenu ili kuunda nafasi za kujifunza kwa ujumla na zinazojumuisha watoto wote katika shule yenu.

3 Mawazo mapya au mikakati ambayo umekusanya kutoka kwa kitabu hiki cha mwongozo ambayo unapanga kujaribu darasani kwako

→

→

→

2 Maswali bado unayo kuhusu MUU na/au Mafunzo ya Kijamii na Kihisia na jinsi unavyopanga kupata majibu ya maswali hayo

→

→

1 Mabadiliko ambayo umefanya katika kufikiri au mazoezi yako kama matokeo ya kufanya kazi kupitia kitabu hiki cha mwongozo

→

Kiambatisho A: MMK Yaliyofafanuliwa

MMK za Kenya zimeainishwa kama ifuatavyo:

Eneo pana	Suala Muhimu na ya Kisasa
Uraia	Elimu ya amani, uadilifu, mahusiano ya kikabila na rangi, uwiano wa kijamii, uzalendo na utawala bora, haki za binadamu na wajibu, haki za mtoto, malezi na ulinzi wa mtoto, masuala ya jinsia katika elimu
Suala Yanayohusiana na Afya	VVU na UKIMWI, kuzuia matumizi mabaya ya pombe na madawa ya kulevya, magonjwa ya mtindo wa maisha, usafi wa kibinafsi, magonjwa ya kawaida ya kuambukiza na yasiyo ya kuambukiza na magonjwa ya kudumu.
Suala la Ujuzi wa maisha	Ujuzi wa kujijua na kuishi mwenyewe, kujua na kuishi na wengine, kufikiria kwa makini na kutatua shida, adabu, elimu ya maadili na ujinsia wa kibinadamu
Masuala ya Kiuchumi ya Kijamii	Masuala ya mazingira, kupunguza hatari ya maafa, usalama na usalama, elimu ya fedha, kutokomeza umaskini, ugaidi, vurugu na itikadi kali, masuala ya jinsia na ustawi wa wanyama.
Programu zisizo rasmi	Huduma za mwongozo, mwongozo wa taaluma, huduma za ushauri, elimu ya rika, ushauri, kujifunza kuishi pamoja, vilabu na jamii, michezo na michezo

MMK zimeingizwa katika miundo ya mtaala katika maeneo yote ya kujifunza. Mwalimu anatarajiwa kufanya juhudi za makusudi kuleta MMK wakati wa uzoefu wa kujifunza kupitia vipimo rasmi, visivyo rasmi na visivyo rasmi vya ujifunzaji. Katika mchakato huo wanafunzi watapewa fursa ya kukuza na kutumia uwezo wa kiakili na kisaikolojia unaowawezesha kukabili na hali halisi na changamoto za maisha ya kila siku

Kiambatisho B: Mifano ya Mafunzo ya Huduma ya Jamii

kujifunza huduma za jamii ni eneo jipya la kujifunzia lililopitishwa na Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala. Inahusisha ujumuishaji wa nadharia na vitendo: kutumia ujuzi uliojifunza shuleni kutatua masuala ya maisha halisi mashinani. Utafiti umeonyesha kuwa wanafunzi wanakuza maadili binafsi kupitia kujifunza huduma za jamii; k.m. heshima na huruma, kufikiri kwa makini na ujuzi wa kutatua matatizo. Ni wazi, kuna miunganisho kati ya ujifunzaji wa huduma za jamii, MUU, na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia . kujifunza huduma za jamii, kama mbinu ya Kujifunza kwa jumla iliyomo ndani ya MUU na kuunganisha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia, hutayarisha wanafunzi kuwa raia wanaostahili na wenye mitazamo ifaayo ya kushughulikia changamoto za ndani na kimataifa.

Mafunzo ya huduma kwa jamii hufanyika wakati wanafunzi wanatoka nje ya mipaka ya eneo la shule na kwenda kushughulikia hitaji ambalo limetambuliwa katika jamii yao. Shughuli inabidi iwe na sehemu ya kujifunzia ambapo maarifa na ujuzi unaofunzwa darasani hutumika katika kutatua tatizo katika jamii. Elimu sio dhahania. Elimu tunayojifunza shuleni inapaswa kuleta matokeo chanya kwa jamii zetu. Hii hapa ni baadhi ya mifano ya miradi ya mafunzo ya huduma za jamii ambayo wanafunzi wako wanaweza kutaka kuendeleza na kushiriki.

1. UPANDAJI NA UTUNZAJI WA MITI - Hii inahusu suala la kuenea kwa jangwa na matumizi endelevu ya kuni kwa ajili ya nishati katika jamii. Miti ya matunda inakusudiwa kukidhi mahitaji ya lishe ya jamii kwa kutoa vitamini wakati wa kuzaa matunda. Inafanywa kwa kutumia maarifa yaliyopatikana wakati wa masomo ya sayansi na kilimo.

2. KUHAKIKISHA MAJI YA KUNYWA SALAMA - Wanafunzi waende nyumbani na kufanya maji machafu kuwa salama kwa kunywa kwa kung'oa, kuchuja na kuchemsha. Huu ni ujuzi unaojifunza darasani wakati wa masomo ya sayansi na teknolojia.

3. USAFISHAJI WA SOKO - Hitaji la mazingira safi na safi katika soko ambalo chakula cha jamii hutoka haliwezi kutiliwa mkazo kupita kiasi. Wanafunzi wamejifunza shuleni jinsi vijidudu hustawi katika maeneo machafu na kusababisha magonjwa kama kipindupindu na kuhara damu. Kwa hivyo usafishaji wa kina wa soko pamoja na wanajamii na wahudumu wa afya ya serikali ya kaunti huwapa wanafunzi hisia ya kujithamini katika kufanya mabadiliko chanya katika jamii yao.

4. USAFISHAJI WA MTO - Kushiriki katika uondoaji wa vijito vya mito inayoziba na au vijito karibu na shule ni mradi mwingine mahiri na muhimu wa kujifunza huduma za jamii. Wanafunzi wanaweza pia kutunga nyimbo na mashairi ili kuongeza ufahamu juu ya umuhimu wa mto safi. Kisha wanaweza kutumbuiza katika kanisa la mtaa, sokoni na shuleni ili kuelimisha na kuwaalika wengine kushiriki katika juhudi za kuweka njia za maji safi.

5. UJUMBE WA UFAHAMU KWA UMMA - Mafunzo ya huduma ya jamii yanaweza kutumika wanafunzi wanapojiunga na vikundi vya kitamaduni, au vikundi vya maonyesho vya karibu ili kutoa ujumbe kuhusu COVID-19, janga la UKIMWI, au maswala mengine ya afya ya umma. Kupitia uundaji na

usambazaji wa jumbe za muziki, tamthilia na mitandao ya kijamii, wanafunzi wanaweza kuongeza ufahamu na kuwaalika wenzao na kila mtu katika jamii kujijali wao wenyewe na wao kwa wao.

6. UNGANISHA ILI KUENDELEZA AFYA YA AKILI - Wanafunzi wanaweza kuunda michezo za kuigiza, nyimbo, dansi na maonyesho ya drama ambayo yanalenga kuwa rafiki mzuri, anayejali ili kushughulikia masuala ya afya ya akili na kuzuia kutengwa, upweke na kujiua. Ujumbe unaoundwa na vijana na kushirikiwa na vijana unaweza kuwahimiza wanafunzi kuzungumza kuhusu matatizo yao na kushiriki masuala yao, badala ya kuzama katika kukata tamaa na, katika hali mbaya zaidi, kujiua. Ujumbe unaweza kulenga kusaidia marafiki kupata usaidizi na ushauri wa kuzuia inapohitajika. Wanafunzi wanaweza kushiriki jinsi ya kupata nyenzo za usaidizi, kama vile simu za dharura, walimu/washauri, na wafanyakazi wa kijamii katika michezo za kuigiza na nyimbo zao.

6. KUJITETEZA, KUJITOLEA, NA UJASIRIAMALI - Wakati na baada ya masomo ambayo yamemleta mwanafunzi karibu na jamii, anaweza kugundua mapungufu au nafasi za kazi ambazo wanaweza kuziba ndani ya nchi kupitia utetezi, kujitolea, na/au juhudi za ujasiriamali, kutegemeana na huduma zao. sifa, motisha, na kanuni za sera.

Mawazo ya Ziada ya Mradi wa kujifunza huduma za jamii:

- Panda maua na bustani karibu na shule na jamii
- Fadhili kampeni za kuweka shule bila takataka
- Panga karamu maalumu kwa watoto katika vituo vya kulelea watoto
- Tembelea na wazee
- Wafundishe watoto miradi rahisi ya ufundi katika programu za baada ya shule
- Soma hadithi kwa watoto shuleni na kwenye jamii
- Pika na utoe chakula kwenye vituo vya jamii

Wanafunzi wako wana mawazo gani? Kuwaalika katika awamu za kubuni, utekelezaji na tathmini ya mafunzo ya huduma ya jamii ni njia nzuri ya kujenga umahiri wao wa kimsingi na kusaidia ujifunzaji wao wa kijamii na kihisia.

Kiambatisho C: Usawa & Ujumuishaji

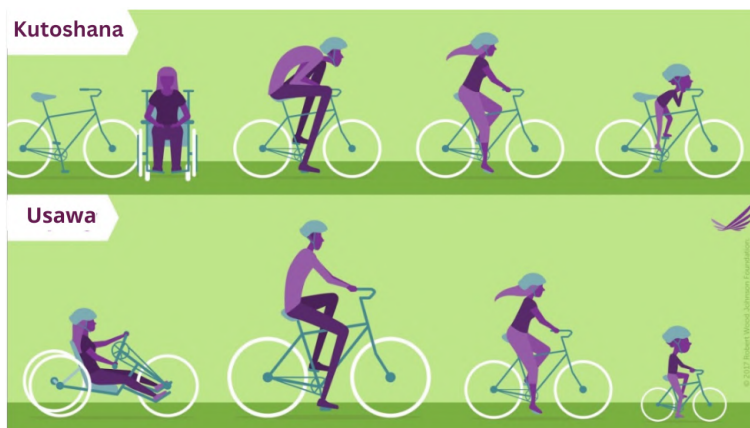
Usawa na ujumuishaji ni mada muhimu ambazo zimefumwa katika kila sehemu ya kitabu hiki cha mwongozo. Kiambatisho hiki kimeundwa ili kuwasilisha habari zaidi kidogo kwa kuzingatia na matumizi yako. Katika kazi yetu na wanafunzi walio katika mazingira magumu—inayofafanuliwa kwa maana ya umaskini, jinsia, uwezo tofauti, hali ya ukimbizi, uhamisho, na hali nyingine zinazoweza kutengwa au kuhatarisha—lazima tuhamishe usawa na uvumilivu kwa nafasi za usawa na ujumuishaji. MUU na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia hutupa mbinu na zana za kufanya hili, lakini ni lazima tuwe na nia na kuweka usawa na ujumuishaji vikizingatia kazi yetu ikiwa tunatafuta kuunda nafasi za kujifunza za kukaribisha, kumiliki na kuleta tija kwa kila mtoto.

Fikiria kwa mfano usawa wa kijinsia³ dhidi ya haki ya kijinsia.

- **Usawa wa kijinsia** ni utoaji wa mahitaji sawa ya kujifunza katika mazingira sawa bila kuzingatia mahitaji ya mtu binafsi. [Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ya Kenya](#) inaifafanua hasa kama: “Kutendewa sawa kwa wanawake na wanaume; wavulana na wasichana ili waweze kufurahia manufaa ya maendeleo ikiwa ni pamoja na upatikanaji na udhibiti sawa wa fursa na rasilimali.”
- **Haki ya kijinsia**, kwa upande mwingine, ni utoaji wa mahitaji yoyote muhimu ya kujifunza au usaidizi katika mazingira sawa ya kujifunza kwa kuzingatia mahitaji ya mtu binafsi. Hii inafafanuliwa na [Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ya Kenya](#) kama: “Matendo ya haki na haki katika usambazaji, upatikanaji na udhibiti wa rasilimali, majukumu, nguvu, fursa na huduma.”

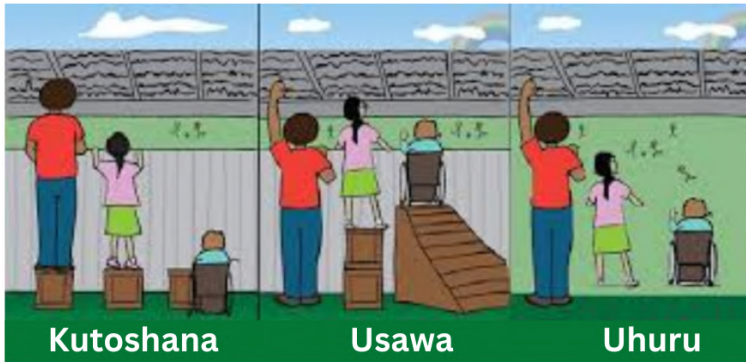
Pata maelezo zaidi kuhusu uwezesaji wa kijinsia, ujumuishaji wa kijinsia, na ufundishaji wa mwikitiko wa kijinsia katika Sera ya [Sekta ya Elimu na Mafunzo ya Jinsia ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia](#).

Chunguza vielelezo hivi. Wanasema nini kuhusu usawa, haki, ukombozi na ujumuishaji? Ni nini athari kwa muktadha wa eneo lako la ufundishaji na ujifunzaji?

Weka mawazo yako hapa:

³ Kwa zaidi kuhusu mada hii, angalia, kwa mfano, [Sera ya Jinsia ya Wizara ya Kenya na/au Dokezo la Mwongozo wa Wakala baina ya Mtandao wa Elimu katika Dharura kuhusu Jinsia](#).

Weka tafakari zako hapa:

Hebu sasa tuzingatie usawa dhidi ya haki dhidi ya ukombozi kuhusiana na uzoefu na vikwazo maalum ambavyo wasichana na wasichana wanaweza kukumbana navyo wanapojitahidi kuhudhuria shule na kufaulu darasani. Soma hali ifuatayo na utumie haki ya kijinsia, uwezeshaji wa kijinsia, na mawazo ya ukombozi kutafakari masuluhisho ya changamoto zinazokabili Asha.

Simulizi la Asha⁴

Asha ni msichana wa miaka 14 katika darasa la 7. Miezi kadhaa iliyopita, Asha alianza kupata hedhi yake ya kila mwezi na anahisi kuzidiwa na kuchanganyikiwa. Licha ya kuishi na mama yake, shangazi na dada yake, hakuna mtu ambaye amewahi kuzungumza naye kuhusu hedhi au jinsi ya kusimamia siku zake. Asha anaona aibu sana kuongea na mama yake au kuomba pedi za usafi, hivyo wakati mwingine huchukua pedi mahali anapojua mama yake anaweka. Lakini mara nyingi haitoshi hivyo Asha inabidi atumie chochote anachoweza kupata karibu na nyumba kuzuia damu kutoka kwenye nguo zake.

Wakati mwingine yeye huweka karatasi ya choo kwenye nguo yake ya ndani, au anatumia vipande vya gazeti. Wakati fulani aliwahi kutumia majani kutoka kwa bustani kwa sababu hakuweza kupata kitu kingine chochote. Lakini, baada ya kutembea kwenda na kurudi shuleni, vitu hivi mara nyingi hukwaruza ngozi yake na anabaki na vidonda vya maumivu kwenye sehemu za juu za miguu yake. Asha ameamazimia kufanya vizuri shuleni. Ana ndoto kubwa za kuwa na kazi ya kulipwa katika siku zijazo ili aweze kujikimu na asitegemee usaidizi wa kifedha wa wengine.

Hata hivyo, anachukia kwenda shuleni siku ambazo anapata hedhi kwa sababu anachoweza kufikiria ni iwapo damu imetoka kwenye nguo zake. Siku moja akiwa njiani kuelekea shuleni, Asha aligundua damu imevuja kwenye nguo yake, akakimbia nyumbani na kujificha kwa siku nzima na hakwenda shule. Darasani, baadhi ya walimu huwasimamisha wanafunzi kujibu maswali. Asha alikuwa akijibu maswali mengi lakini sasa anaogopa sana hadi ameacha kushiriki katika masomo yake.

Wakati mmoja, Asha alihisi kwamba damu ilikuwa ikivuja kutoka kwa nguo yake ya ndani. Alimwomba mwalimu wake kama angeweza kwenda chooni, lakini alikataa. Alimfokea na akajihisi kufedheheka sana mbele ya wanafunzi wenzake. Asha pia anapatwa na ugumu wa kuzingatia masomo kwa sababu ya maumivu anayoyasikia kwenye tumbo lake. Wakati mwingine huhisi kama tumbo lake lote linapinda ndani yake. Mara nyingi huwa na wasiwasi kuwa kuna kitu kibaya na anachotaka kufanya ni kulala na kulala hadi maumivu yatakapoondoka.

⁴ Shukrani nyingi kwa Fredrick Kihara Kariuki kutoka Kambi ya Wakimbizi ya Kakuma kwa kushiriki hali hii na nyenzo nyinginezo ili kuboresha kitabu hiki.

Huduma ya vyoo shuleni pia inatoa changamoto kubwa kwa Asha na wasichana wengine. Hakuna karatasi ya choo na mara nyingi hakuna njia ya kuchukua maji kwenye stendi za choo. Vyoo husafishwa mara chache na sakafu ni nyevu na chafu kila wakati. Hii ina maana ni vigumu sana kwa wasichana kujisafisha wakati wa hedhi. Zaidi ya hayo, hakuna mlango ulio na kufuli na wakati mwingine wavulana huja na kufungua milango wakati wanajua wasichana wako ndani. Wasichana wengi wanaogopa kutumia vyoo hivi kwamba wanangoja tu hadi warudi nyumbani. Asha huwa anajisikia raha sana hedhi yake inapoisha kila mwezi. Inamaanisha kuwa anaweza kupumzika kwa wiki chache na sio lazima afikirie juu yake. Lakini, mara baada ya wiki chache kupita, wasiwasi huanza tena kwani hana uhakika kabisa ni lini hedhi ijayo itakuja. Asha mara nyingi huhisi kuchanganyikiwa sana kwamba hili ni jambo ambalo atalazimika kukabiliana nalo maisha yake yote.

Maswali:

1. Ni changamoto gani ambazo Asha anakumbana nazo kutokana na kupata hedhi zake za kila mwezi?
2. Asha anaweza kuhisi vipi kuhusu changamoto hizi?
3. Walimu au shule ya Asha inaweza kufanya nini ili kupunguza baadhi ya changamoto anazokabiliana nazo? Jinsi gani uhamasishaji wa walimu na utetezi wa elimu ya wasichana na usawa wa kijinsia unaweza kuendelezwa?
4. Shule yako inawasaidiaje wasichana wanapokuwa kwenye hedhi?
5. Ni sera na miundo gani inaweza kuunda uzoefu wa kujifunza wenye usawa, unaowezesha, na unaoweza huru kwa Asha na wasichana wengine kama yeye?

Elimu-Jumuishi inahitaji kwamba wanafunzi wote wajumuishwe katika darasa la kawaida na katika shughuli zote za kila siku za darasani, wakiwemo wanafunzi wenye uwezo tofauti. Neurodiversity, uwezo tofauti wa kimwili, na njia za kipekee za utambuzi na hisia za kutajirisha madarasa na shule zetu! [Soma zaidi kuhusu elimu-jumuishi na faida zake hapa.](#)

[Sera ya Wizara ya Elimu ya Kenya kuhusu elimu-jumuishi](#) inasema kwamba

wanafunzi walio na uwezo tofauti hawafai kutengwa na wanafunzi wengine. Kujumuisha watoto wote katika darasa la kawaida huwasaidia kujisikia kuhusishwa na jamii, kukuza kujithamini na kujivunia wao wenyewe, na kujenga juu ya uwezo wao wa kutimiza ndoto zao kwa urahisi. Matumizi ya [Mipango ya Kujifunza ya Mtu Binafsi](#) inaweza kusaidia wanafunzi wenye mahitaji maalum katika madarasa ya kawaida, ya pamoja na shule.

Kielelezo kutoka <https://mietafrica.org>

Ukiwa na wenzako, tumia nafasi iliyo hapa chini kujadili nyenzo na mipango ya somo uliyo nayo katika shule yako ambayo inasaidia usawa na ujumuishaji. Taasisi yako inafanya nini vizuri linapokuja suala la usawa na ujumuishaji? Ni mapungufu gani katika nyenzo, maarifa, na ujuzi unaotambua? Unaweza kupata wapi usaidizi wa ziada kwa wanafunzi mbalimbali katika shule yako?

Kiambatisho D: Mitaala ya pamoja ya Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia inasaidia

Kwa kuzingatia ukubwa wa darasa, vikwazo vya muda, na vigezo vingine vyenye changamoto darasani, inaweza kusaidia sana kuanzisha fursa za mtaala shirikishi kwa wanafunzi kuendelea kujifunza na kukua kitaaluma na kisaikolojia kuhusiana na Mtaala unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Mafunzo ya Huduma ya Jamii, yaliyojadiliwa katika Kiambatisho B, yanaweza kutoa fursa kama hizo. Vivyo hivyo kunaweza kuanzishwa kwa Klabu ya Kujifunza kwa Jumla au Klabu ya Ustawi kwa watoto na vijana kukusanyika na kujenga jamii inayojali, inayounga mkono. Michezo, muziki, na shughuli za densi nje ya saa za shule zilizoratibiwa zinaweza, vile vile, kusaidia Kujifunza kwa jumla na ustawi.

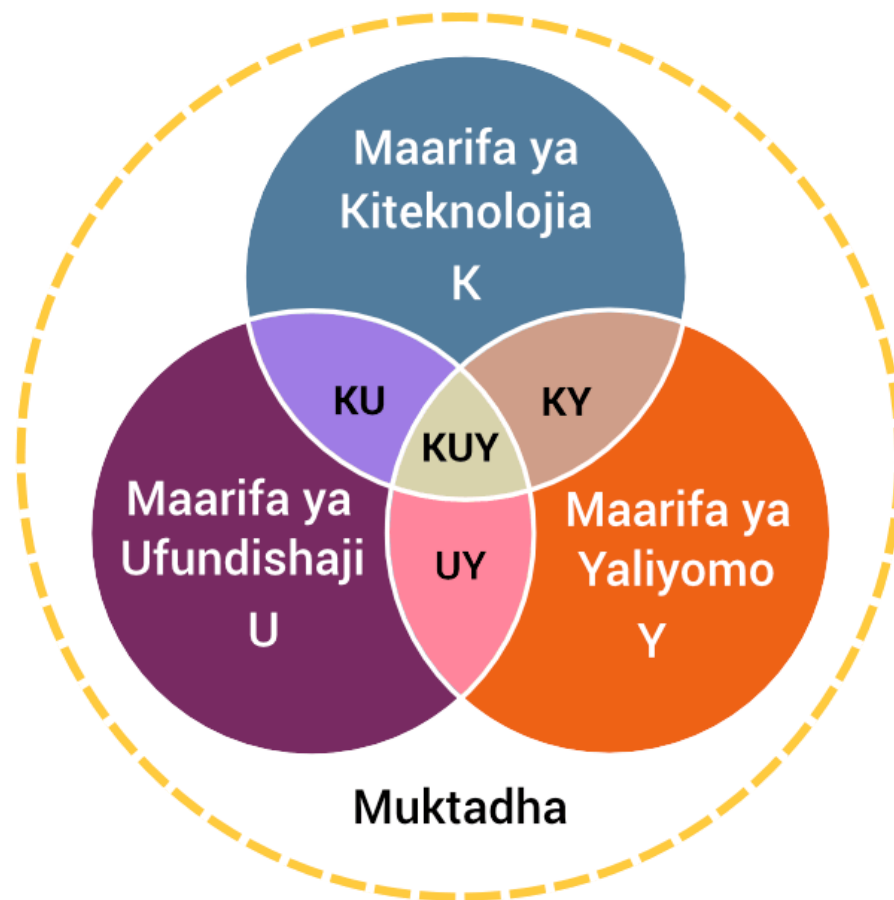

Hakika, "maneno mengi ya kweli husemwa kwa mzaha" kwa hivyo, Klabu ya Kujifunza kwa Jumla ingesaidia wanafunzi kuzoea njia za kufurahisha na za kufurahisha za kujifunza kupitia vitendo, michezo inayohusiana na masomo, nyimbo, maonyesho ya talanta ya ushindani, na mengi zaidi. Kwa njia hii, wanafunzi wanaweza kujifunza kupitia kile wanachopenda zaidi, kila wakati wakiwa na lengo mahususi la somo na umahiri mkuu na maadili ya msingi katika kituo, kwa kuzingatia MUU.

Kupitia shughuli za mitaala, wanafunzi huzoea kufanya kazi katika vikundi juu ya mambo wanayojali. Hii inaweza kubadilisha mitazamo kwa wanafunzi ambao wanaweza kuona shughuli za ushirikiano darasani kama upotevu wa muda; wanaweza kuja kuthamini kazi ya pamoja na kuhisi thamani ya michango ya wengine juu ya juhudi za mtu mwenyewe. Kupitia mashirikiano ya mtaala, wanafunzi wanaweza kuja kuona pande chanya za mambo, na kushinda aibu, wasiwasi, hasira, na kufadhaika ambazo zinaweza kutokana na hali ngumu ya maisha, kiwewe, na changamoto zingine wanazokabiliana nazo.

Shughuli za ziada huchangia ukuaji wa kibinafsi wa mwanafunzi wa uongozi, mawasiliano, umoja na ujuzi zingine za kijamii. Zinajumuisha njia isiyo na mkazo sana ya starehe ya kufundisha-kujifunza. Klabu ya Ubora wa Mafunzo ya Jumla itakuwa tu jumuiya ndogo ya mazoezi yenye dhamira sawa ya shughuli za ziada lakini yenye msisitizo maalum juu ya mada zilizojifunza darasani. Maudhui ya somo lililofundishwa (hasa kinadharia), hurekebishwa kwa njia ya vitendo. Kwa mfano, si wazi sana ikiwa mwalimu wa fasihi anaelezea sifa za msimuliaji mzuri wa hadithi , sifa hizo za kiisimu, mwigo, burudani ya hadhira....lakini inaeleweka zaidi kwa mwanafunzi anayesimulia tena hadithi, akitumia sifa hizo kwa vitendo. mbele ya hadhira inayofaa zaidi ya rika.

FURSA ZA UTANGAMANO WA TEKNOLOJIA

Ujumuishaji wa teknolojia ni moja ya uvumbuzi mkubwa wa mapinduzi katika mfumo wa elimu. Inakuza utekelezaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika mchakato wa kujifunza na ujifunzaji kwani inasaidia kuwasilisha mawazo na maudhui ya msingi kwa njia shirikishi zaidi na za kuvutia kupitia vyombo vya habari vya dijitali ikiwa ni pamoja na makadirio, video, michezo, sanaa za kidijitali bunifu, uhalisia pepe na uliodhabitiwa, mitandao ya kijamii na kimataifa na kitaifa. mitandao ya kujifunza kielektroniki. Teknolojia pia hurahisisha kutofautisha maelekezo na tathmini, iwe ya uundaji au muhtasari, na kuchanganua ruwaza katika data na kutafakari matokeo ya mwanafunzi. Inaweza kuruhusu wanafunzi kueleza uelewa wao na kuonyesha ujuzi na umahiri wao katika njia za kisasa, za kufurahisha na za uvumbuzi. Teknolojia pia inaweza kuokoa muda, kuwaweka wanafunzi na walimu kushikamana, kusaidia katika kufanya utafiti, kuruhusu waelimishaji na wanafunzi kupata masasisho na maendeleo katika nyanja mbalimbali, na kukuza elimu ya kidijitali na ufasaha. Kwa ufupi, ujifunzaji wa jumla unaweza kufaidika kutokana na ujumuishaji wa aina tatu za msingi za maarifa katika michakato ya kufundisha/kujifunza: maarifa ya kiteknolojia, ya ufundishaji na maudhui, au [TPACK](#).

katika Miduara ya Kujifunza ya Walimu, kujaribu Kitabu hiki cha Mwongozo wa Kujifunza kwa jumla, Washiriki Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla na wafanyakazi wa CPL walitumia teknolojia nyingi muhimu kukusanya na kubadilishana mawazo, ikijumuisha:

- Hifadhi ya Google, Hati za Google, na Slaidi za Google (kwa uundaji wa nyenzo)
- Zoom (kwa vikao vya jumla, majadiliano ya vikundi vidogo, kura za mwisho za mkutano)
- WhatsApp (kwa habari mpya, majadiliano, kushiriki nyenzo)
- Jamboard (ya kubadilishana mawazo, kutafakari kama jumuiya)
- Kahoot! (kwa mafunzo yanayo tegemea mchezo)
- Socrative (kwa tathmini ya muundo na muhtasari)
- SurveyMonkey na Google Forms (kwa ajili ya tafiti za maoni na tathmini)

CHANGAMOTO ZA UTANGAMANO WA TEKNOLOJIA

Kama ilivyoonyeshwa hapo juu, teknolojia imeleta mapinduzi ya kweli katika elimu haswa katika kutengeneza wanafunzi wanaojitegemea, na kuwapa mbawa za fursa. Lakini yote si mazuri. Teknolojia inakuja na changamoto, ambazo baadhi zinaweza kuhatarisha usawa na hata ubora. Kwa mfano, muunganisho wa intaneti unaweza kupanua pengo la usawa kati ya wanafunzi. Licha ya juhudi nyingi kutoka kwa wafadhili binafsi, maafisa wa serikali, mashirika yasiyo ya faida, mashirika ya kijamii (CBOs), NGOs, na INGOs, muunganisho wa wakimbizi, uhamishaji makazi, na mazingira mengine ya chini ya rasilimali bado ni mdogo. Katika shule nyingi, hakuna idadi ya kutosha ya vifaa; uwiano kuwa kibao kimoja kwa wanafunzi mia moja katika baadhi ya maeneo. Kompyuta za mezani na kompyuta ndogo ni chache zaidi, lakini kwa programu zingine zinahitajika zaidi. Changamoto nyingine ni ukosefu wa matengenezo ya kutosha ya rasilimali zilizopo na vifaa vya kuzeeka ambavyo vinaweza kukosa usalama tu bali pia umeme wa kutosha na upatikanaji wa mtandao wa kasi. Nishati na muunganisho wa intaneti bado ni vikwazo vikubwa. Zaidi ya hayo, kuna haja ya kuendelea kwa mafunzo kwa walimu na wanafunzi kuhusu elimu ya kidijitali, usalama wa kidijitali na ufasaha wa kidijitali. [Soma zaidi kuhusu Uwekaji Dijitali katika Kufundisha na Elimu nchini Kenya katika ripoti hii.](#)

Ujuzi wa Karne ya 21

"Seti pana ya maarifa, ujuzi, tabia za kazi, na uzuri wa hulka ambao unaaminika [...] kuwa muhimu sana kwa mafanikio katika ulimwengu wa leo, hasa katika programu za pamoja na kazi za kisasa na mahali pa kazi" (Ujuzi wa Karne ya Ishirini na Moja, 2016).

Ufundishaji unaotegemea vifaa

Mbinu inayozingatia na kujenga juu ya nguvu. Katika utendaji wake, taasisi, waelimishaji na wanafunzi wanathaminiwa kwa kile wanacholeta kwenye uzoefu wa kujifunza kinyume na kile wanachokosa. Waelimishaji huchukulia uzoefu na mali za kitamaduni za watu binafsi na jamii kama michango inayothaminiwa katika muktadha wa kujifunza, na wanafunzi wanaweza kuingiza taarifa mpya na maarifa ya awali kwa njia ambayo ni muhimu kibinafsi na yenye maana. Ufundishaji unaotegemea vifaa hutumia nguvu kusaidia wanafunzi kudumisha utamaduni na kujenga kujiamini, ambayo inahimiza kuchukua hatari na kutekeleza changamoto zinazohitajika kwa ufaulu wa juu. Ili kujifunza zaidi kuhusu ufundishaji unaotegemea vifaa, angalia makala haya:

[Kanuni za Elimu Inayozingatia Nguvu](#)

[Kujenga Jamii ya Darasani Kupitia Fikra Zinazotokana na Mali](#)

Mtaala wa pamoja

Mpango au shughuli yoyote ambayo imeunganishwa na kujifunza kwa wanafunzi shuleni au programu ya kitaaluma. Kwa kawaida, shughuli za mitaala hutenganishwa na kozi zinazofanywa shuleni. Yanaweza kufanyika katika mazingira ya shule, ndani au nje ya saa za shule, au yanaweza kufanyika katika nafasi tofauti kabisa. [Mifano ya upangaji wa programu za mtaala](#) ni pamoja na muziki au ukumbi wa michezo, timu ya mihadala, mashindano ya uandishi au upigaji picha. Shughuli za mitaala wa pamoja zinaweza kushirikisha roho ya kiraia na vile vile kukuza mpango na ujuzi wa kuongoza na kupanga vilabu, timu na vikundi vya shughuli baada ya elimu rasmi.

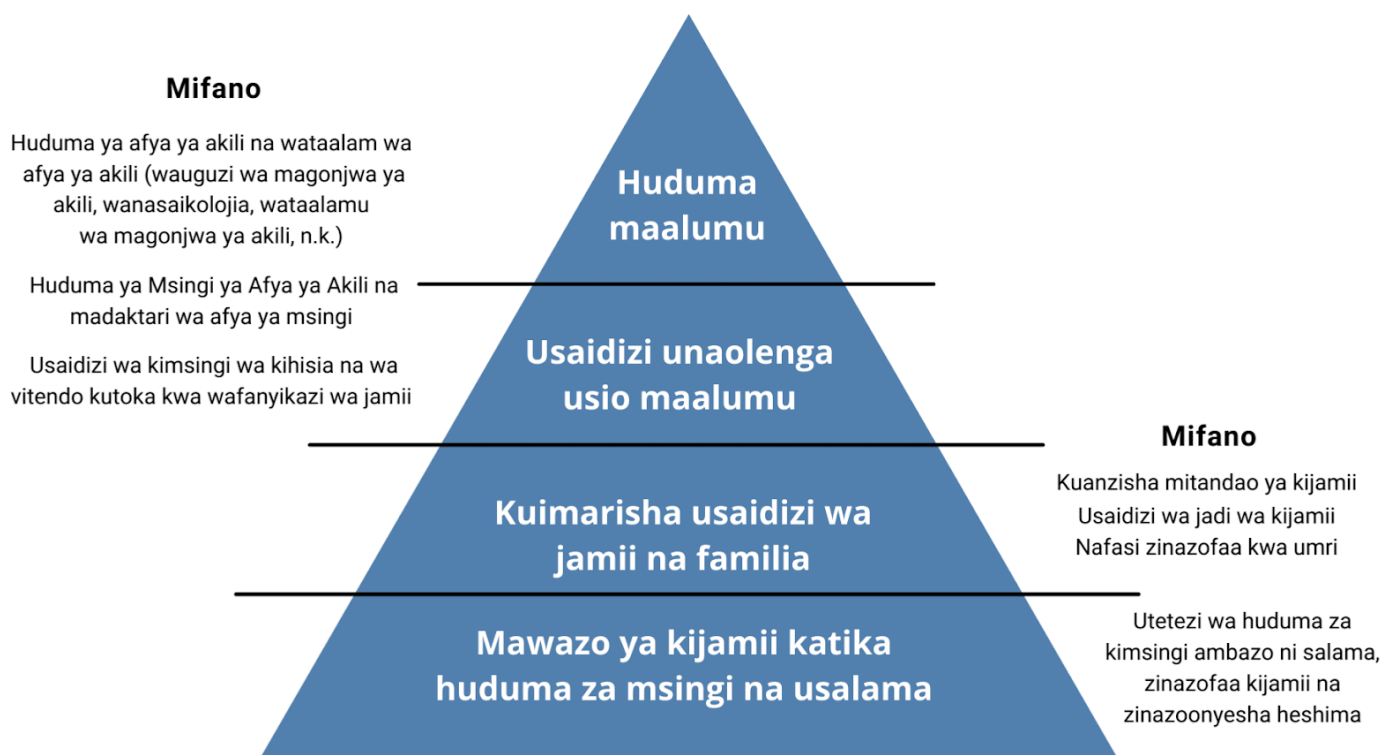
Kujifunza Huduma za Jamii

[kujifunza huduma za jamii \(CSL\)](#) ni aina ya elimu inayochanganya mradi wa huduma kwa jamii na malengo ya kitaaluma ili kufaidi ukuaji wa mwanafunzi na ustawi wa jamii inayohudumiwa. CSL ni aina ya kujifunza kwa uzoefu ambayo huimarisha kile wanafunzi hujifunza shuleni. Kupitia uzoefu wa CSL, wanafunzi hupewa fursa ya kutumia maarifa waliyopata, ujuzi, mitazamo na maadili kutatua tatizo lililotambuliwa ndani ya jamii, hivyo basi kukuza ukuaji wa wanafunzi katika ujuzi wa kijamii kwa kujenga mahusiano imara na yenye tija na jamii, huku wakiboresha wao wenyewe. matokeo ya kujifunza.huduma za jamii.

Mtaala unaozingatia Umahiri	Mfumo wa kufundishia ambao wanafunzi huonyesha kwamba wamejifunza ujuzi na maarifa ambayo wanatarajiwa kupata wanapoendelea kupitia elimu yao. Lengo la modeli ya ujifunzaji inayozingatia umahiri ni kuhakikisha kwamba wanafunzi wanamiliki maarifa na ujuzi ambao utawasaidia kufaulu shuleni na katika taaluma zao.
Usawa (kwa mfano, usawa wa kijinsia)	Usawa unaweza kueleweka kama utoaji wa mahitaji sawa ya kujifunza katika mazingira sawa bila kuzingatia mahitaji ya mtu binafsi. Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ya Kenya inaifafanua usawa wa kijinsia, haswa, kama: "Kutendewa sawa kwa wanawake na wanaume; wavulana na wasichana ili waweze kufurahia manufaa ya maendeleo ikiwa ni pamoja na upatikanaji na udhibiti sawa wa fursa na rasilimali."
Haki (kwa mfano, haki ya kijinsia)	Usawa katika elimu mara nyingi hueleweka kama utoaji wa mahitaji yoyote muhimu ya kujifunza au usaidizi katika mazingira sawa ya kujifunza kwa kuzingatia mahitaji ya mtu binafsi. Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ya Kenya inafafanua usawa wa kijinsia kama: "Matendo ya haki na haki katika usambazaji, upatikanaji na udhibiti wa rasilimali, majukumu, nguvu, fursa na huduma."
Kazi za mtendaji	Seti ya michakato inayoweza uwezo wa mtu wa kudhibiti tabia na fikra kwa ajili ya utendakazi bora wa mtu binafsi na jamii.
Tathmini ya Uundaji na muhtasari	Tathmini ya malezi huwapa wanafunzi mrejesho kabla ya tathmini ya ufaulu kutokea. Madhumuni ya tathmini ya malezi ni kutambua uwezo na udhaifu wa wanafunzi na kuboresha ufaulu wa siku zijazo kwa kufanya hivyo. Tathmini za uundaji zinaweza kuja kwa aina nyingi lakini jukumu lao la jumla ni kumpa mwalimu ufahamu kuhusu maendeleo ya mwanafunzi katika mchakato wa kujifunza. Kwa upande mwingine, tathmini ya muhtasari hutathmini utayari wa kuendelea kwa kutathmini utendaji wa mwanafunzi. Kama jina lenyewe linavyopendekeza, tathmini ya muhtasari hutokea mwishoni mwa mzunguko wa elimu (sura, kitengo) na huamua kama mwanafunzi amemudu nyenzo na ujuzi wa mzunguko huo.
Kujifunza kwa Jumla	"Kujifunza kwa jumla ni mbinu ya kufundisha na kujifunza ambayo hukuza kikamilifu vipengele vyote vya utambulisho wa mwanafunzi na kuwa (ikiwa ni pamoja na kijamii, kihisia, kiroho, kisani, ubunifu, utambuzi, kisaikolojia, na kimwili) kusaidia kujifunza kwa kujitegemea maishani yake yote." - Ufafanuzi kutoka kwa Wenzake wa Mradi wa Ubora wa Mafunzo ya Jumla nchini Kenya

Ujumuishaji	Ujumuishaji ni zoezi la kukaribisha na kutoa ufikiaji kamili na fursa kwa kila mwanafunzi bila kujali hali ya uraia, uwezo wa kimwili au utambuzi, jinsia, tabaka la kijamii, dini, lugha ya nyumbani, au sifa nyingine za kipekee.
Ujuzi wa kuingiliana na watu	Pia unajulikana kama “ujuzi wa kijamii,” huu ni ujuzi unaohitajika ili kuwasiliana kwa ufanisi na kuingiliana na wengine. Jifunze zaidi kuhusu ujuzi wa kuingiliana na watu kupitia this resource from the Knowles Training Institute, Kenya .
Ujuzi wa maisha	Neno la kijumla linalotumiwa kumaanisha ujuzi wowote unaosaidia mtu kushinda changamoto na/au kuboresha ubora wa maisha yake.
Masuala Muhimu na ya kisasa	<p>Masuala ambayo yametambuliwa kuwa muhimu katika maisha ya mtu binafsi ndani ya jamii ya Kenya na jamii kubwa ya kimataifa. Haya ni matukio yaliyopo yanayohusiana na mienendo ya kisheria, kiteknolojia, kijamii, kitamaduni na kiuchumi ya jamii. Sehemu tano kuu za Masuala Muhimu na ya Kisasa katika Mtaala wa Kenya Unaozingatia Umahiri ni (1) Uraia, (2) Masuala yanayohusiana na afya, (3) Masuala ya ujuzi wa maisha, (4) Masuala ya Kiuchumi na Kijamii na (5) Programu zisizo rasmi</p> <p>Ona Kiambatisho A (ukurasa wa 76) kwa maelezo zaidi kuhusu Masuala Muhimu na ya Kisasa.</p>
Msaada wa Kisaikolojia na Kijamii	Msaada wowote ambao watu hupokea ili kulinda au kuhakikisha ustawi wao wa kiakili. Ni muhimu haswa kwa watu walioathiriwa na hali za dharura au mgogoro, kama vile wakimbizi. Ingawa kwa kawaida hufupishwa kama PSS, wakati mwingine inaweza onekana kama MHPSS (msaada wa afya ya akili na kisaikolojia na kijamii). Mojawapo ya vipengele muhimu zaidi vya Msaada wa Afya ya Akili na Kisaikolojia na Kijamii ni kutibu magonjwa ya kiakili yanayotokana na matukio ya kiwewe, kama vile mafadhaiko baada ya kiwewe, unyogovu, na wasiwasi. Kama kielelezo cha 6 kinavyoonyesha, kuna viwango vinne vya msaada wa kisaikolojia na kijamii na anuwai za taaluma.

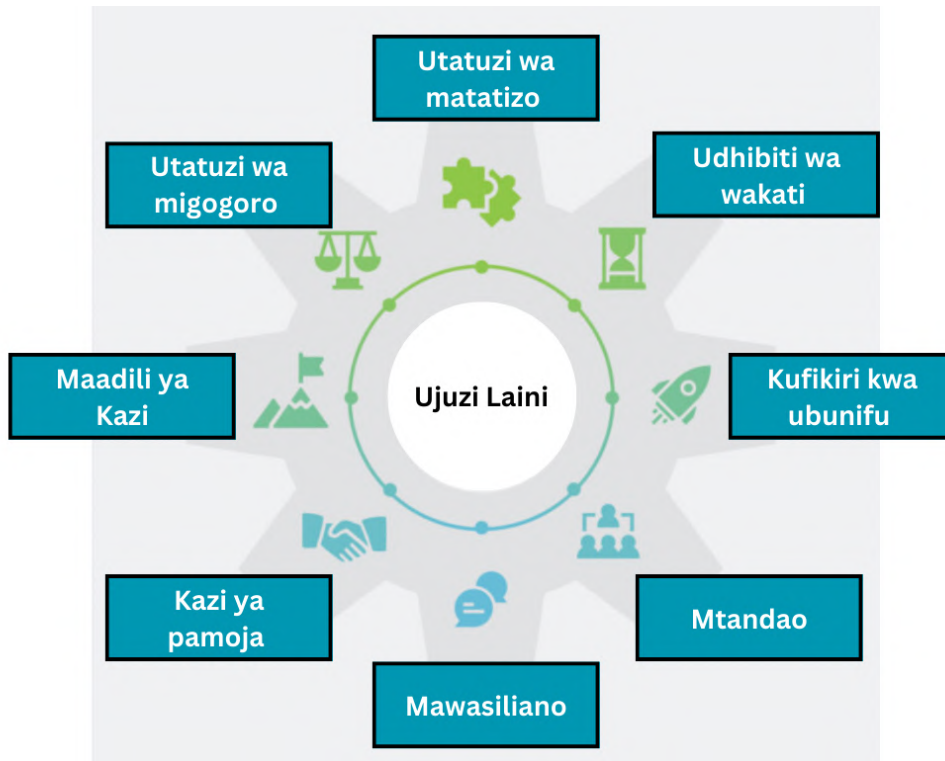

Kielelezo cha 6

Kujidhibiti	Jinsi mtu hudhibiti majibu yao kwa hali mbalimbali za maisha. Tabia hizi mara nyingi ni onyesho la imani, maadili, malezi, malengo na mambo mengine muhimu ya mtu.
Ujuzi wa kijamii na kihisia	Jinsi mtu hudhibiti majibu yao kwa hali mbalimbali za maisha. Tabia hizi mara nyingi ni onyesho la imani, maadili, malezi, malengo na mambo mengine muhimu ya mtu.
Mafunzo ya Kijamii na Kihisia (SEL)	Mafunzo ya Kijamii na Kihisia ni muundo unaolingana chini ya mwavuli wa msaada wa Kisaikolojia na Kijamii ambao waelimishaji wanaweza kujumuisha katika mazoezi yao ya ufundishaji yanayoongozwa na Mtaala Unaozingatia Umahiri, kujumuisha katika shughuli zisizo za kielimu, na kuutumia katika mwingiliano wao wa kila siku na wanafunzi. Wakala baina ya Mtandao wa Elimu katika Dharura unafafanua Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kama "mchakato wa kupata maadili ya kijamii na kihisia, mitazamo, umahiri, maarifa, na ujuzi ambao ni muhimu kwa kujifunza, kuwa na ufanisi, ustawi, na mafanikio maishani" (INEE , 2016).

Ujuzi laini

Sifa za mtu, utu, tabia, na [mawasiliano](#) ujuzi unaohitajika kwa mafanikio katika mazingira ya mafunzo au kazi. Ujuzi laini huamua jinsi mtu huingiliana na wengine katika mahusiano. Baadhi ya ujuzi laini muhimu ni mawasiliano, kufikiria kwa makini, uongozi, maadili ya kazi na kazi ya pamoja.

Kielelezo cha 6⁵

Maono ya 2030

[Programu ya maendeleo ya taifa](#) iliyoanzishwa mwaka wa 2008 ilinuia kupeleka Kenya mbele kama taifa la kipato cha wastani linalotoa maisha bora kwa wananchi wote. Programu hii ina nguzo tatu: Kiuchumi, Kijamii na Kisiasa na inakusudiwa kuwa tayari kikamilifu ifikapo mwaka wa 2030.

wanafunzi walio katika mazingira magumu

“Kuathirika” kunaweza kufafanuliwa kuhusiana na umaskini, jinsia, uwezo tofauti, hali ya ukimbizi, kuhama, na hali zingine zinazosababisha kutengwa au kuhatarisha. kuathirika unaweza kusababisha ukosefu wa usawa katika upatikanaji wa rasilimali na huduma pamoja na tofauti katika malengo ya kujifunza kwa wanafunzi. Katika kitabu hiki cha maelezo, tunawaomba waelimishaji kuwazingatia **wanafunzi wote walio katika mazingira magumu** wanapofikiria kuhusu kujifunza kwa jumla kupitia Mtaala Unaozingatia Umahiri na Mafunzo ya Kijamii na Kihisia.

⁵ Mbinu za Kuongeza Ujuzi. (2020). *Jinsi mashirika yanavyotumia ujuzi laini kuendeleza faida - mbinu za kuongeza ujuzi*. Ilitolewa kutoka <https://skillup.tech/how-organizations-are-using-soft-skills-to-drive-profit/>.

Marejeleo na Rasilimali

Hongera kwa kufanyia kitabu hiki cha maelezo kazi!

Tunatumai utaelewa kwa kina kuhusu mafunzo ya kijamii na kihisia pamoja na njia za kuyajumuisha katika mafunzo yanayoambatana Mtaala Unaozingatia Uwezo wa Msingi na Maadili wa Kenya. Tunatumai kuwa kitabu hiki cha maelezo kitakupa msukumo na kukuruhusu kuzungumza na wenzako kuhusu mikakati ya mafunzo ambayo inaweza fanya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kuwa sehemu muhimu katika zana zako za kufundisha. Tunakuhimiza pia kushiriki rasilimali hii na mafunzo yako na walimu wengine wanaofundisha wanafunzi waliohamishwa au wakimbizi. Zilizoorodheshwa hapa chini ni rasilimali zilizoweza utengenezaji wa kitabu hiki cha maelezo. Tunatumai kuwa utachukua muda kuchunguza rasilimali zinazokuvutia unapoendelea kujiendeleza kitaaluma.

Aronson, E., & Patnoe, S. (1997). *Darasa la fumbo: Kujenga ushirikiano darasani*. New York: Longman.

Sanaa Ikifanyika. Vipengele 5 muhimu ya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. (2020). Ilitolewa kutoka <https://artinaction.org/the-5-key-components-of-social-emotional-learning-sel/>.

Barasa, Peter L. 2021. *Udijitali katika Kufundisha na Elimu katika Muktadha wa COVID-19: Kenya: Ripoti ya Usuli*. Geneva: Shirika la Kazi Duniani.

Kujenga Jamii ya Darasani Kupitia Fikiria Zinazotokana na Mali. (2015). <https://secondaryenglishcoffeeshop.blogspot.com/2020/03/building-classroom-community-through.html>.

Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kiakademia, Kijamii na Kihisia. (2020). Vishawishi vya Tafakari vya Mafunzo ya Kijamii na Kihisia. Ilitolewa kutoka <https://casel.s3.us-east-2.amazonaws.com/SEL-Reflection-Prompts.pdf>.

Cipriano, Christina. (2019). Kuunganisha nukta za Mbinu za kutathmini Mafunzo ya Kijamii na Kihisia zilizo muhimu kwa wanafunzi, walimu, na sera. Chicago, IL: Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kiakademia, Kijamii, na Kihisia. Ilitolewa kutoka <https://measuringcel.casel.org/connecting-the-dots-of-sel-assessment-methodologies-that-matter-for-students-teachers-and-policy/>

Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kiakademia, Kijamii, na Kihisia. (2020). "Mfumo wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia wa Ushirikiano kwa Ajili ya Kujifunza Kiakademia, Kijamii, na Kihisia." Ilitolewa kutoka <https://casel.org/wp-content/uploads/2020/12/CASEL-SEL-Framework-11.2020.pdf>.

DeWilde, J. (2021). Mawazo 5 ya Kukusaidia Kuleta Mafunzo ya Kijamii na Kihisia katika Mafundisho Yako. Sanaa ya Elimu. Ilitolewa kutoka <https://theartofeducation.edu/2019/12/30/5-ideas-to-help-you-bring-sel-into-your-teaching/>.

Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P. (2015). Kitabu cha Maelezo cha Mafunzo ya Kijamii na Kihisia: Utafiti na mazoezi. New York: Guilford.

Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M. na wengine. (1997). Kukuza mafunzo ya kijamii na kihisia: Miongozo kwa waelimishaji. Alexandria, VA: Chama cha Usimamizi na Ukuzaji wa Mitaala.

Garbarino, James & Governale, Amy & Henry, Patrick & Nesi, Danielle. (2015). Watoto na Ugaidi. Ripoti ya sera ya kijamii / Jumuiya ya Utafiti katika Maendeleo ya Mtoto. 29. 3-30.

Ugonjwa wa utendaji kazi - ni nini na unaweza kutibiwa? Kituo cha Mafanikio ya Mtoto. Ilitolewa kutoka <https://childsuccescenter.com/executive-function/>.

Kazi za utendaji. Kazi za Utendaji - Ubora Katika Ushauri Nasaha Shuleni. (n.d.). Ilitolewa kutoka <https://excellenceinschoolcounseling.com/develop-a-cba/define-student-excellence-overview/self-direction-overview-2/executive-functions/>.

Serikali ya Uholanzi. (2019). Msaada wa afya ya akili na Kisaikolojia na Kijamii ni nini? Msaada wa afya ya akili na kisaikolojia na kijamii katika hali za mgogoro. Ilitolewa kutoka <https://www.government.nl/topics/mhpss/the-need-for-mental-health-and-psycho-social-support-in-crisis-situations/what-is-mental-health-and-psycho-social-support-mhpss>.

Serikali ya Sierra Leone, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia. (2015). Msaada wa msingi wa kisaikolojia na kijamii katika elimu: Mwongozo wa kufundisha wa walimu na washika dau wengine.

Humphrey, N. (2013). Mafunzo ya Kijamii na Kihisia: Tathmini muhimu. Washington, DC: Sage. *Kuboresha elimu kwa wanafunzi wanaotumia lugha nyingi na wanaojifunza Kiingereza*. Idara ya Elimu ya California. (2020). Ilitolewa kutoka <https://www.cde.ca.gov/sp/el/er/documents/mleeducationch2.pdf>.

Mtandao Baina ya Mawakala wa Elimu katika Dharura. (2016). Kufundisha kwa Walimu katika Mukadha wa Migogoro kwa Walimu wa Shule za Msingi. Ilitolewa kutoka <https://inee.org/resources/teachers-crisis-contexts-training-primary-school-teachers>.

Mtandao Baina ya Mawakala wa Elimu katika Dharura. (2019). Mwongozo wa Mtandao Baina ya Mawakala wa Elimu katika Dharura kuhusu Jinsia. Ilitolewa kutoka https://inee.org/sites/default/files/resources/INEE_GN_Gender_2019.pdf

Kamati Baina ya Mawakala ya Kudumu. (2007). Miongozo ya Kamati Baina ya Mawakala ya Kudumu kuhusu Msaada wa Afya ya Akili na Kisaikolojia na Kijamii katika Mipangilio ya Dharura. Geneva.

Kamati ya Kimataifa ya Uokoaji. (2016). Zana za Kupona Salama na Nafasi za Kujifunza. Ilitolewa kutoka <https://rescue.app.box.com/s/f0djf7fa3yzb7vqt3ouv2mn20okt8l>.

Kamati ya Kimataifa ya Uokoaji. (2016). Uingiliaji wa Mafunzo ya Kijamii na Kihisia: Mwongozo wa Mkufunzi. Ilitolewa kutoka <https://shls.rescue.org/shls-toolkit/social-emotional-learning/>.

Joyner, A. (2021). *Kuwezesha walimu kupitia utafiti halisi: Uchunguzi kifani wa kujenga ujuzi wa kijamii na kihisia wa Mtaala wa Kenya Unaozingatia Umahiri* (hoja). Ilitolewa kutoka https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10130332/1/Joyner_10130332_Thesis-redacted.pdf.

Kabita, D. N., & Ji, L. (2017). *Kwa nini, nini na jinsi za mageuzi ya mtaala unaozingatia umahiri: Uzoefu wa Kenya*. Tafakari Inayoendelea Namba 11, Geneva, Uswisi: Ofisi ya Kimataifa ya Elimu ya Shirika la Umoja wa Mataifa la Elimu, Sayansi na Utamaduni. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000250431#:~:text=The%20Kenyan%20Institute%20of%20Curriculum,desire%20to%20make%20learning%20more>

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ya Kenya. (2015). *Sera ya Jinsia ya Sekta ya Elimu na Mafunzo*. Ilitolewa kutoka http://genderinkenya.org/wp-content/uploads/2017/12/GENDER-POLICY-GUIDELINES_2015-FINAL.pdf

Shirika la Habari la Kenya. (2019). *Mafunzo ya huduma kwa jamii*. Ilitolewa kutoka <https://www.kenyanews.go.ke/community-service-learning/>

Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala. (2017). *Mfumo wa Mtaala wa Elimu ya Msingi*. Taasisi ya Kenya ya Ukuzaji Mitaala. Ilitolewa kutoka <https://kicd.ac.ke/curriculum-reform/basic-education-curriculum-framework/>

Kinyanjui, J. (2018). Kutoa elimu nchini Kenya inayoangazia upana wa mafunzo yanayohitajika kustawi katika ulimwengu unaobadilika. Ilitolewa kutoka <https://www.brookings.edu/blog/education-plus-development/2018/06/08/delivering-education-in-kenya-that-addresses-the-breadth-of-learning-needed-to-thrive-in-a-changing-world/>.

Taasisi ya Mafunzo ya Knowles Kenya. (2021). *Kozi ya Mawasiliano Baina ya Watu: Warsha ya Mawasiliano Baina ya Watu Kenya*. Ilitolewa kutoka <https://knowlesti.ke/interpersonal-communication-skills-training-course-in-kenya/>

Koehler, M. J. (2009). *Mfumo wa Maarifa ya Maudhui ya Kialimu na Kiteknojia*. Mfumo wa Maarifa ya Maudhui ya Kialimu na Kiteknojia. Ilitolewa tarehe 16 Juni, 2022, kutoka <http://www.tpack.org/>

Lew, L.S. (2019,). *Kulinganisha sehemu*. GeoGebra. Ilitolewa kutoka <https://www.geogebra.org/m/qwjhd8kx>.

Lopez, S. & Louis, M. (2009). *Kanuni za Elimu Inayozingatia Nguvu*. *Jarida la Chuo na Tabia*, 10:4.

Naidu, S. (2018). *Nelson Mandela kuhusu kukuza uvumilivu unaoweza kubadilisha dunia*. Kati. Ilitolewa kutoka <https://medium.com/sncd/nelson-mandela-on-developing-patience-that-can-change-the-world-44025a6e224d>.

Vipengele vya Uchawi. (2018). *Pumzi yenye sehemu-Nne*. Ilitolewa kutoka <https://occultaspects.home.blog/2018/12/16/the-four-part-breath/>

Palermo, Luke. (2019). "Kuangazia Mfadhili wa Taasisi ya Chuo Kikuu cha Kimataifa cha Kikristo cha Japani: Naho Yoshikawa – Umma dhidi ya Ubinafsi: Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa

Wanafunzi katika Vijiji vya Kenya." Taasisi ya Chuo Kikuu cha Kimataifa cha Kikristo cha Japani. Ilitolewa kutoka <https://www.jicuf.org/jicuf-grantee-highlight-naho-yoshikawa-public-vs-private-social-emotional-learning-of-students-in-rural-kenya/>.

Parlett, R. (hakuna tarehe) Mfululizo wa Mkakati wa Ufahamu wa Kusoma: Jinsi Ya Kufundisha Wanafunzi Kufanya Utabiri Wanaposoma. Ilitolewa kutoka <https://www.classroomnook.com/blog/predicting>.

Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kwa Mashule. (haina tarehe). Kozi za Taasisi ya Elimu ya Mahatma Gandhi ya Amani na Maendeleo Endelevu. Ilitolewa kutoka: https://framerspace.com/course/F3ria_Dml-sel-for-schools-jnv-sel-for-schools

Mafunzo kwa Kijamii na Kihisia ya wanafunzi: Kujitambua na kujisimamia (2019). Ilitolewa kutoka <https://ggie.berkeley.edu/student-well-being/sel-for-students-self-awareness-and-self-managemen/>

Mbinu za Kuongeza Ujuzi. (2020). *Jinsi mashirika yanavyotumia ujuzi laini kuendeleza faida - mbinu za kuongeza ujuzi.* Ilitolewa kutoka <https://skillup.tech/how-organizations-are-using-soft-skills-to-drive-profit/>.

Smout, K. (2020). *Maswali muhimu ya kuuliza watoto na vijana walio na huzuni/wasiwasi/wazimu:* Akili Zinazoendelea. Ilitolewa kutoka <https://developingminds.net.au/blog/2017/7/6/useful-questions-to-ask-sadworriedmad-kids-and-teens>

Stauffer, B. (2020, Machi). Ujuzi wa karne ya 21 ni nini? Elimu ya AES. Ilitolewa kutoka <https://www.aeseducation.com/blog/what-are-21st-century-skills>.

Kufundisha kwa Walimu wa Shule za Msingi katika Mukhadha wa Mgogoro: Kifurushi cha Mafunzo ya Utangulizi, Kaunti ya Turkana Kenya, Mwongozo wa Wawezeshaji wa Rasimu iliyorekebishwa.

Faharasa ya Mageuzi ya Elimu. (2014). *Tathmini ya Uundaji.* Tathmini ya Uundaji. Ilitolewa tarehe 2 February, 2022, kutoka <https://www.edglossary.org/formative-assessment/>.

Shule Zilizoa na Kiwewe. Orodha ya Ukaguzi ya Uwezo wa Kijamii na Kihisia. (haina tarehe) Ilitolewa kutoka https://safesupportivelearning.ed.gov/sites/default/files/TSS_Building_Handout_7_social_and_emotional_competencies.pdf

Ujuzi wa Karne ya Ishirini na Moja. Faharasa ya Mageuzi ya Elimu. (2016). Ilitolewa kutoka <https://www.edglossary.org/21st-century-skills/>

Vacca, R., & Vacca, J. (1999). Kusoma sehemu ya yaliyomo: Ujuzi na kujifunza katika mitaala yote. New York: Longman.

Wanjohi, A.M. (2016). Jukumu la Shughuli Zisizo za Kielimu katika Maendeleo ya Wanafunzi ya Kijamii: Utafiti wa Shule za Sekondari Zilizochaguliwa huko Suneka, Kenya. *Jarida la Utafiti la Kiafrika la Elimu na Sayansi za Jamii, jalidi la 3.* Inapatikana <http://arjess.org/education-research/role-of-co-curricular-activities-in-social-development-of-students-a-study-of-selected-public-secondary-schools-in-suneka-kenya/>

Benki ya Dunia. (2019). Funza: Mwongozo wa Mwangalizi Unaosaidia Nchi Kufuatilia na Kuboresha Ubora wa Kufundisha). Ilitolewa kutoka:

<http://wbgfiles.worldbank.org/documents/hdn/ed/saber/Teach/Manual/132204-WP-PUBLIC-Teach-Manual-English.pdf>

Jukwaa la Uchumi Duniani (2016). Maono Mapya ya Elimu: Kukuza Mafunzo ya Kijamii na Kihisia kupitia teknolojia, Geneva: Jukwaa la Uchumi Duniani.

Yoder, N., Ward, A., & Wolforth, S. (2021). (Kifupi). Mazoezi ya Maelekezo Ambayo Hujumuisha Mafunzo Yanayozingatia Usawa wa Kijamii, Kihisia, na Kiakademia. Ilitolewa kutoka <https://www.air.org/sites/default/files/2021-12/Social-Emotional-Learning-Equity-Centered-Instructional-Practices-December-2021.pdf>

Kazi hii ya [Kituo cha Mafunzo ya Kitaalamu](#) katika [Childhood Education International](#) imepewa leseni chini ya [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International license](#).

